

Kielletty isovanhemmuus isoäitien kokemana

Tarja Paatelainen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2016

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Paatelainen, Tarja. 2016. Kielletty isovanhemmuus isoäitien kokemana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. 95 sivua.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kiellettyä isovanhemmuutta isoäitien itsensä kokemana. Tutkimukseen osallistui seitsemän isoäitiä, joiden yhteydenpitoa ja tapaamisia lapsenlasten kanssa oli rajoitettu tai kielletty kokonaan. Tutkittavasta ilmiöstä käytetään käsitettä kielletty isovanhemmuus. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia kokemuksia isoäideillä itsellään oli kielletystä isovanhemmuudesta ja näin selvittää ilmiön ydinolemusta.

Tutkimusaineisto koostui seitsemästä kirjoitelmasta, joista kuusi kirjoitelmasta oli osa Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saatua valmista aineistoa. Yksi kirjoitelma hankittiin omien kontaktien kautta. Tutkimusaineisto analysoinnissa käytettiin Giorgin (1999) fenomenologisen psykologian menetelmää, jota Perttula (1995b; 1998; 2000) on kehittänyt eteenpäin.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että keskimäinen sukupolvi voi toimia portinvartijan roolissa isovanhempien ja lapsenlasten välillä. Kielletty isovanhemmuus aiheutti häpeän tunteita isoäideissä ja se haluttiin salata jopa läheisiltä ihmisiltä. Kielletty isovanhemmuus näyttäisi vaikuttavan isoäitien elämänlaatuun ja terveyteen ja vaikutukset saattavat kestää jopa koko loppu elämän ajan. Isoäidit olivat löytäneet erilaisia selviytymiskeinoja ikävään tilanteeseen, mutta vain harva oli turvautunut ammattiauttajan apuun.

Tutkimus antoi äänen vain kielletyn isovanhemmuuden kokeneille isoäideille. Myös isoisien ja lastenlasten kokemuksia ilmiöstä olisi tärkeätä tutkia. Ilmiön pitkäaikaisten vaikutusten vuoksi olisi jatkotutkimuksella hyvä selvittää ilmiön esiintymisen laajuutta ja millaista apua ja tukea kielletyn isovanhemmuuden kokeneet isovanhemmat mahdollisesti toivovat itselleen.

asiasanat: isovanhemmuus, kokemukset, fenomenologia

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	ISOVANHEMMUUS	8
2.1	Isovanhemmuus yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa muutoksissa	8
2.2	Näkökulmia isovanhemmuuteen	11
2.2.1	Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille	13
2.2.2	Keskimmäinen sukupolvi portinvartijan roolissa	14
3	KOKEMUKSEN TUTKIMINEN	17
3.1	Mitä on kokemus?	17
3.2	Kokemuksen tutkimisen vaikeus	20
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
5.1	Tutkimusaineiston hankinta ja kuvailu	24
5.2	Teemakirjoitukset tutkimuksen aineistona	26
5.3	Tutkimuksen lähestymistapa	28
5.4	Aineiston analyysi	30
5.4.1	Yksilökohtaisen merkitysverkoston analyysi.....	32
5.4.2	Yleisen merkitysverkoston muodostuminen	35
5.5	Eettiset ratkaisut.....	38
6	KIELLETTY ISOVANHEMMUUS ISOÄITIEN KOKEMANA	41
6.1	Isoäitien yleiset merkitysverkostokuvaukset.....	41
6.2	Elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä	48
6.2.1	Lapsenlapsen odotus ja syntymä	48

6.2.2	Lapsenlapsen elämään osallistuminen.....	50
6.2.3	Keskimmäisen sukupolven taloudellinen tukeminen	51
6.2.4	Eriarvoiset isovanhemmat	53
6.3	Isovanhemmuuden käännekohta	55
6.3.1	Keskimmäisen sukupolven avioero.....	55
6.3.2	Miniän toiminta	56
6.3.3	Muut syyt.....	57
6.4	Arjen kokeminen.....	59
6.4.1	Isoäitien pelot.....	60
6.4.2	Ulkopuolelle jääminen.....	61
6.4.3	Anteeksi pyytäminen.....	63
6.4.4	Muiden isovanhempien kohtaaminen	64
6.5	Elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen	65
6.5.1	Kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset isoäitien elämään..	66
6.5.2	Selviytymiskeinoja	68
7	POHDINTA.....	72
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	72
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	77
	LÄHTEET	82
	LIITTEET.....	90

1 JOHDANTO

Isovanhemmuutta on tarkasteltu tutkimuskirjallisuudessa monista eri näkökulmista. Bengtsonin (1985) mukaan isovanhemmuus on yksi vanhimmista sosiaalisista rooleista, jossa kokemukset ja tunteet ovat erilaisempia kuin missään muussa roolissa; myös Arajärvi (1995) korostaa isovanhemmuuden sosiaalista puolta tuoden esille, että isovanhempien tehtävänä on traditioiden siirtäminen sukupolvelta toiselle. Rotkirch ja Fågel (2010) sen sijaan vertaavat isovanhemmuutta vanhemmuuteen. Heidän mukaansa isovanhemmuuteen kuuluu myös vanhemmuutta muistuttava tunneside. Isovanhemmat kiintyvät ja huolehtivat lapsenlapsesta kuin vanhemmat, mutta eri lailla. Tutkijoiden mielestä isovanhemmuuden erottaa vanhemmuudesta yleensä suhteen helppous ja vastuuta on vähemmän verrattuna omiin lapsiin. Mielenkiintoisen lisän määritelmien joukkoon tuovat Arber ja Timonen (2013). Heidän mukaansa isovanhemmuuden käsitettä saatetaan käyttää monessa kontekstissa kiertoilmauksena isoäitiydelle. Kun esimerkiksi puhutaan isovanhempien hoivasta, niin monessa tutkimuksessa epäsuorasti oletetaan, että pääasiallinen hoivan antaja on kuitenkin isoäiti. Tuoretta näkökulmaa edustavat myös Maijala, Uusiautti ja Määttä (2013). Heidän mielestä isovanhemmuuden määritelmiä voi olla yhtä monta kuin on isovanhempiakin.

Suuret ikäluokat ovat olleet jo jonkin aikaa isovanhemmuuden keskiössä (vuonna 2015 noin 65–70-vuotiaita). On kuitenkin hyvä muistaa, että isovanhemmaksi voi tulla jo alle 40-vuotiaana ja iäkkäimmät isovanhemmat saavuttavat nykyisin jopa sadan vuoden iän, joten suuret ikäluokat ovat vain yksi ikäluokka kaikista isovanhemmista. Wilskan (2010) mukaan suuret ikäluokat, eli nykyiset isovanhemmat, ovat vauraampia ja pitkäikäisempiä kuin aiemmat sukupolvet. Lasten hankkimisen myöhentymisen johdosta isovanhemmiksi kuitenkin tullaan vanhempana kuin ennen. Wilska (2010) tuo myös esille isovanhempien roolin kaventumisen. Lapsiperheet elävät ydinperhekeskeistä elämää ja usein myös kaukana isovanhemmista, jolloin yhteinen aika jää vähäiseksi. Wilska (2010, 31) toteaa edelleen, että nykyinen hyvän vanhemmuuden ihanne

ei myöskään hyväksy pitkiä loma-aikoja mummolassa, sillä vanhempien rooli lastensa viihdyttäjänä on ylikorostunut. Näin ollen isovanhemmille lankeaakin helposti yksipuolinen rahoittajan tehtävä.

Tuoreen isovanhemmuuteni myötä havahduin vuoden 2015 alkupuolella lehtikirjoituksissa ja internetin keskustelupalstoilla esiintyneeseen vilkkaaseen keskusteluun isovanhemmuudesta. Keskustelun ääripäitä edustivat isovanhempien lastenhoito-orjuus ja lastenlasten tapaamisen estäminen; tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia näkökulmia molemmat. Näistä isovanhemmuuteen liittyvistä ilmiöistä ei juuri tutkimustuloksia löydy.

Lastenlasten tapaamisten estäminen on ajankohtainen aihe, josta on vasta äskettäin alettu puhua ääneen. Ilmiön taustalla vaikuttavat tekijät ovat oletettavasti moninaisempia kuin pelkästään isovanhemman alkoholismi tai sairaus. Kuvaus ilmiöstä voi puolestaan muodostua positiiviseksi tai negatiiviseksi riippuen siitä, kuka puhuu. Tuoreena isovanhempana ajatus siitä, että en saisi tavalta lapsenlapsiani ja kiinnostus kokemuksen tutkimiseen olivat lopullinen sysäys siihen, että tässä tutkimuksessa selvitetään millaisia kokemuksia isoäideillä on siitä, kun heitä on kielletty toimimasta isovanhempina omille lapsenlapsilleen.

Tässä laadullisessa tutkimuksessa lähestymistapa on fenomenologinen. Tutkimushenkilöiksi valikoituivat lopulta isoäidit, joiden yhteydenpitoa ja tapaamisia lapsenlapsiinsa on rajoitettu tai kielletty kokonaan. Tutkittavasta ilmiöstä käytetään käsitettä *kielletty isovanhemmuus*. Kyse on nimenomaan siitä, että isovanhemmilta kielletään heidän odotustensa mukainen isovanhempana toimiminen tai rajoitetaan sitä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisia kokemuksia isoäideillä itsellään on kielletystä isovanhemmuudesta.

Tutkimusraportin esitystavassa on nähtävissä vaikutteita Tarja Liinamaan (2014) väitöskirjasta *Merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen olemus lastentarhanopettajakoulutuksen ohjatussa harjoittelussa*. Raportin alussa tarkastellaan isovanhemmuutta ja kokemuksen tutkimista. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset esitetään luvussa neljä. Viidennessä luvussa käydään lävitse tutkimuksen toteuttamista ja lähestymistapaa. Kuudennen luvun alussa esitellään kaikkien isoäitien yleiset merkitysverkostokuvaukset, jonka jälkeen tulosten

esittäminen jatkuu sisältöalueittain omina alalukuinaan. Tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia tarkastellaan aikaisempiin tutkimustuloksiin nähden vasta pohdinnassa, luvussa seitsemän, jossa myös käydään lävitse tutkimuksen luotettavuutta ja esitetään jatkotutkimushaasteita.

2 ISOVANHEMMUUS

2.1 Isovanhemmuus yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa muutoksissa

Isovanhemmuus on globaali ilmiö, johon ovat vaikuttaneet aikojen saatossa monet yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset (Arber & Timonen 2013). Väestön pidentyneen eliniän ja parantuneen terveyden myötä yhä useammalla on mahdollisuus päästä kokemaan isovanhemmuus (Clarke 2008). Esimerkiksi monessa Aasian maassa eliniänodote on noussut parillakymmenellä vuodella vain yhden sukupolven aikana (Phillipson 2010).

Uhlenberg ja Kirby (1998) totesivat jo viime vuosituhanella, että yhä useampi ehtii tulla myös isoisovanhemmaksi elämänsä aikana. Suomessa sodan jälkeiset sukupolvet eivät välttämättä ehtineet nähdä omia isovanhempiaan, mutta nykyisin neljän peräkkäisen sukupolven samanaikainen elossa oleminen ei ole harvinaista. Nykypäivän isovanhemmilla on kuitenkin aiempaa vähemmän lapsenlapsia, sillä syntyvyys on lähes puolittunut suurten ikäluokkien syntymäajoista, eli vuosista 1945–50 (SVT, 2014). Useissa maissa ensimmäisen lapsen saamisen ikä on noussut, joten ihmisistä tulee vanhempia ja isovanhempia aiempaa iäkkäämpinä (Buchanan & Rotkirch 2013). Myös lastenlasten määrä on vähentynyt, joten isovanhemmilla on mahdollisuus panostaa enemmän aikaa ja voimavaroja yksittäiseen lapsenlapseen. Haavio-Mannila (2010, 98) kuvaakin, kuinka yhteiskunnassa tulee elämään samanaikaisesti yhä useampia peräkkäisiä, mutta harvalukuisempia sukupolvia. Herlofson ja Hagestad (2011, 341) ovat tuoneet esille, että lapsilla on todennäköisesti useampia elossa olevia isovanhempia kuin sisaruksia.

Timonen ja Doyle (2013) esittävät, että avio- ja avoerot ovat eräs tärkeimmistä isovanhemmuutta muovaavista tekijöistä. Nykyiselle perhe-elämälle ja sukulaisuussuhteille on tyypillistä vaihtuvat parisuhteet ja peräkkäiset sekä moninaiset perhekokoonpanot. Bengtsonin (2001) mukaan ydinperheiden hajo-
tessa ja uusperheiden lisääntyessä isovanhemmista tulee tärkeä osa perhettä ja

perheverkostoa. Tätä Bengtson perustelee sillä, että tutkimuksen mukaan kaksi viidestä eronneesta äidistä muuttaa vanhempiansa luokse asumaan ennen kuin siirtyy asumaan lastensa kanssa omaan asuntoon. Hieman erilaista näkökulmaa edustavat Rotkirch ja Fågel (2010), jotka omassa tutkimuksessaan tuovat esille, että monet isovanhemmat pelkäävät menettävänsä yhteyden lapsenlapsiinsa vanhempien avioerojen takia. Suhteen katkeaminen ei tänä päivänä ole kovin harvinaista. Esimerkiksi King (2003) tuo esille, että isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen säilyminen avioerotilanteessa on riippuvainen keskimmäisen sukupolven halusta sallia kyseinen yhteys.

Työn ja perheen yhteensovittaminen on haaste nykyperheille. Julkinen päivähoito on mahdollistanut naisten työssäkäynnin meillä Suomessa, mutta 2013 julkaistun raportin (Glaser ym.) mukaan 44 % eurooppalaisista isovanhemmista (erityisesti isoäidit) vastaa lastenlastensa pääasiallisesta hoidosta vanhempien työssäkäynnin aikana. Samassa raportissa tuotiin esille, että brittiläisessä tutkimuksessa (BSA) jopa 63 % isovanhemmista vastasi alle 16-vuotiaiden lastenlastensa hoidosta vanhempien työskennellessä. Arberin ja Timosen (2013) mukaan varsinkin eteläisen Euroopan maissa isovanhemmat hoitavat säännöllisesti lapsenlapsiaan ja näin tukevat tyttäriensä ja miniöidensä työssä käymistä. Suomessa ja muissakin pohjoisen Euroopan maissa isovanhemmat toimivat lähinnä hyvinvointivaltion palvelujen täydentäjinä.

Naisten työssäkäynnin ohella kasvavana trendinä Euroopan maissa on ollut isovanhempien "vapauttaminen" työelämästä, jotta heillä olisi paremmat mahdollisuudet toimia lastenlastensa hoitajina (Arber & Timonen 2013). Hochman ja Lewin-Epstein (2013, 29) ovat niin ikään havainneet tutkimuksessaan, että isovanhemmuus lisää mieltymystä jäädä aikaisemmin eläkkeelle. Yllättävää tutkijoiden mukaan on se, että mieltymystä aikaisempaan eläkkeelle jäämiseen esiintyy erityisesti maissa, joissa tuetaan lastenhoitoa julkisesti. Kansainvälisessä politiikassa, kuten myös meillä Suomessa, on viimeaikoina kuitenkin korostettu, että väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannukset aiheuttavat paineita eläkeiän nostamiselle. Arber ja Timonen (2013) esittävätkin aiheellisen kysy-

myksen siitä, miten käy isovanhempana toimimiselle, jos ja kun eläkeikää nostetaan.

Globalisaation myötä myös työn perässä muuttaminen on lisääntynyt. Maalta muutetaan kaupunkeihin ja maasta toiseen. Muuttoliikkeellä on omat vaikutuksensa myös isovanhemmuuteen; pitkät välimatkat voivat haitata lastenlasten tapaamista. Glaserin ym. (2010) mukaan eläkkeelle jääneiden isovanhempien muuttoliike saattaa suuntautua myös lähemmäksi lapsenlapsia. Tanskanen (2014, 67) puolestaan ehdottaa, että isovanhemmuutta voisi tukea esimerkiksi myöntämällä kaukana jälkeläisistään asuville isovanhemmille matkатуеа. Lisäksi Tanskanen ja Danielsbacka (2014) esittävät Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla, että julkista päivähoidojärjestelmää voisi uudistaa siten, että vanhempien olisi mahdollista hankkia esimerkiksi palvelusetelien avulla osa päivähoidopalveluista isovanhemmilta. Yhteiskunnallinen tuki isovanhemmille voisi tutkijoiden mielestä luoda edellytyksiä sille, että isovanhemmat osallistuvat jälkeläistensä elämään. Nykypäivän tiukassa taloustilanteessa uudistukset tuskin ovat ajankohtaisia.

Kaikkien isovanhempien elämäntilanteeseen muuttaminen lähemmäksi lapsenlapsia ei kuitenkaan sovi. Välimatkan ollessa pitkä, nopeasti kehittyvä viestintäteknologia voi tulla avuksi. Arberin ja Timosen (2013) mukaan kännykän ja sähköpostin ohella isovanhemmat ja lapsenlapset ovat alkaneet kommunikoida Skypein välityksellä, mutta kaikilla isovanhemmilla ei halustaan huolimatta ole tasapuolisia resursseja käyttää jatkuvasti kehittyvää viestintäteknologiaa.

Isovanhempien rooleja ja käyttäytymistä koskevat normit ovat muuttuneet aikojen saatossa ja myös vaihdelleet merkittävästi eri yhteiskuntien välillä (Arber & Timonen 2013). Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä kolmen sukupolven perheet vähenivät ja kahden sukupolven ydinperheet yleistyivät. Perheenjäsenet olivat toisistaan vähemmän riippuvaisia kuin maatalousyhteiskunnassa. Elintason kasvaessa ja yhteiskunnan muuttuessa monimuotoisemmaksi ja suvaitsevamaksi myös perheet ovat muuttuneet, kun yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja niin kutsutut sateenkaariperheet ovat lisääntyneet. (Ali-

tolppa-Niitamo & Säävälä 2010.) Monikulttuuriset liitot heijastuvat myös isovanhemmuuteen erilaisina lastenkasvatukseen liittyvinä käsityksinä ja odotuksina.

Merkittävä kulttuurinen muutos nykypäivän länsimaisissa yhteiskunnissa on odotus siitä, että ikääntyvien ihmisten tulisi olla aktiivisia ja tuottavia. Herlofson, Hagestad, Salgs vold ja Sørensen (2011, 73) esittivätkin Norjassa vallitsevan yleisen oletuksen siitä, että yksilöllistyneen perhekulttuurin myötä korkeaan elintasoon tottuneet isovanhemmat ovat enemmän kiinnostuneita harrastuksista ja matkustelusta kuin lastenlastensa hoitamisesta. Tutkimus ei kuitenkaan tukenut oletusta. Vastaavaa keskustelua on käyty tiiviisti myös Suomessa internetin keskustelupalstoilla. Myös Ijäs (2004) on kirjoittanut joidenkin suomalaisten isovanhempien uustylyydestä. Ijäksen mukaan isovanhemmat ovat tottuneet vapaaseen elämään ja heitä kiinnostavat viihtyminen ja omat menot. Tämä suhtautuminen on kuitenkin yleensä jo jälkeläisten tiedossa, joten vanhempansa tuntien he jo etukäteen tietävät millaista apua on saatavilla. Aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen normi saattaa siis olla ristiriidassa hyvän isovanhemmuuden käsitysten kanssa. Rotkirchin, Söderlingin ja Fågelin (2010) mielestä suomalaisessa kulttuurissa korostuu yksilöllisyys myös sukulaisten välisissä suhteissa, eikä isovanhemmilla ole kovin selkeitä tehtäviä. Tutkijat perustelevat näkemystään sillä, että yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa isovanhemmille annetaan paljon enemmän oikeuksia ja velvollisuuksia, ja heidät luetaan myös perheenjäseniksi useammin kuin meillä Suomessa.

2.2 Näkökulmia isovanhemmuuteen

Isovanhempana toimimiseen vaikuttavat monet seikat, minkä vuoksi isovanhemmuutta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista käsin. Hirsjärven ja Laurisen (2004) mukaan isovanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi isovanhemman ikä, sukupuoli ja aviosääty, koulutustaso ja varallisuus, terveys, perherakenteeseen liittyvät tekijät kuten lastenlasten määrä ja tapaamistiheys sekä kokemukset omista isovanhemmista.

Isovanhemmuutta koskevat tutkimukset ovat keskittyneet Reitzesin ja Mutranin (2004) mukaan useimmiten vain isoäiteihin ja isoisien tärkeyttä perheessä on tutkimuksissa aliarvioitu; myös Mann (2007) tukee käsitystä. Lumme-Sandt ja Pietilä (2014, 143) tuovat artikkelissaan esille, että isoisien rooli ja merkitys perheissä on kasvamassa, sillä useimmille tämän päivän uusille isovanhemmille osallistuminen lastenhoitoon on ollut itsestään selvää jo omien lasten ollessa pieniä. Aikaisemmat isoisien sukupolvet kokivat, etteivät he ole tiedollisesti ja taidollisesti isoäitien veroisia ja siksi ottivat itselleen eräänlaisen viihdyttäjän roolin (Mann & Leeson 2010).

Viime vuosina isovanhempien rooli on korostunut ja sen merkitys huomataan varsinkin elämän käännekohdissa. Isovanhemmilta saa paljon tukea erilaisissa elämän kriiseissä, kuten lapsen sairastuessa, perheen hajoamisen tai työttömyyden kohdatessa vanhempia. Tällöin isovanhemman tuki voi olla lapsenlapsen keskeinen voimavara. (Rotkirch ym. 2010, 6.) Myös lasten vanhempien työelämän paineet ja kiireet ovat lisänneet isovanhempien antaman tuen tarvetta. Monet isovanhemmat toimivatkin osana perheen tukiverkostoa. He ovat usein suureksi avuksi lastenhoidossa ja toimivat mallina lapsenlapsille elämisentaidoissa.

Monissa perheissä isovanhempien apu arjen askareissa on korvaamatonta ja useat isovanhemmat auttavat lapsiperheitä myös taloudellisesti. Esimerkiksi 50–60-vuotiaiden lastentarvikkeisiin kuluttama rahamäärä on 1990-luvun alun ja vuoden 2006 välillä viisinkertaistunut, ja lisääntynyt moninkertaisesti enemmän kuin kotitalouksilla keskimäärin. Wilskan (2010, 27) mukaan valtaosa isovanhempien taloudellisesta avusta jää kuitenkin tilastoimatta nimenomaan avun moninaisuuden vuoksi.

Isovanhempien toimimista vanhemman roolissa voisi ehkä sanoa äärimmäiseksi muodoksi lastenhoitoapua. Varsinkin USA:ssa on käynyt ilmi, että 1970-luvulta alkaen isovanhempien ylläpitämien kotitalouksien määrä on huomattavasti lisääntynyt. Clarcken (2008) mukaan taustalta on löydettävissä erilaisia vanhempien ongelmia kuten avioeroja, yksinhuoltajuutta, huumeiden käyttöä, mielenterveysongelmia, rikollisuutta ja lasten hyväksikäyttöä.

Meillä Suomessa lainsäädäntö ei määrittele isovanhempien oikeutta lapseen tai heidän velvollisuuttaan huolehtia näistä. Isovanhemmilla ei siis ole mitään erityistä oikeutta tai velvollisuutta lapsen huoltajuuteen tilanteissa, joissa lapsen vanhemmat ovat siihen kykenemättömiä. Isovanhempi voi kuitenkin toimia lapsenlapsensa huoltajana, jos oikeus katsoo sen lapsen edun mukaiseksi.

Suomalainen lainsäädäntö ei myöskään turvaa isovanhemmille lapsenlapsen tapaamisoikeutta. Osalle isovanhemmista oikeuden puute aiheuttaa paljon murhetta ja voi jopa heikentää heidän psyykkistä hyvinvointiaan. Lain takaa-turvan puutteen vuoksi erotilanteessa tai toisen vanhemman kuollessa se vanhempi, jolle lapsi jää, voi halutessaan estää kaiken yhteydenpidon isovanhempiin. (Pulkkinen 2002, 163.) Suhteen katkeaminen ei ole Rotkirchin ja Fågelin (2010, 48) mukaan mitenkään harvinaista. Euroopassa tässä on myös suuria eroja maiden välillä, mutta yhdysvaltalaisen tutkimuksen tulosten mukaan melkein joka viides isovanhempi on menettänyt yhteyden lapsenlapsiinsa

Isovanhemmuuden ei tarvitse rajoittua vain biologisiin lapsenlapsiin, vaan isovanhempiana voi toimia puolison lapsenlapsille tai vaikkapa naapurin lapsille. Laru, Oulasmaa ja Saloheimo (2010, 111) mainitsevat, että varavaarin tai -mummon rooli voi olla suuri elämää rikastuttava tekijä. Kirjoittajien mukaan on myös hyvä pohtia omaa roolia uusperheessä, jossa lapsella on jo isovanhemmat.

2.2.1 Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille

Isovanhemmille lapsenlapsi on yleensä elämän suuri lahja. Lapsi tuo elämään iloa, tarkoitusta ja lohdutusta. (Ijäs 2004, 19–20.) Moni eläkeikä lähestyvä saattaa jo alkaa odottaa lapsenlapsia. Elämästä tuntuu puuttuvan sisältöä ja tarkoitusta, kun omat lapset ovat muuttaneet pois kotoa. Arajärvi (1995, 6) kuvaa isovanhemmaksi tulemistä *ihmeelliseksi kokemukseksi, jolloin alkaa uusi kolmas elämä*.

Yleisesti ajatellaan, että lapsenlapset tuovat iloa isovanhempien elämään. Monet isovanhemmat esittelevätkin ylpeinä lastenlastensa kuvia ja aikaansaannoksia omille ystävilleen. Tirkkosen (2000, 47) mukaan jotkut isovanhemmista kokevat nostavansa omaa statustaan ja arvoaan lastenlasten kautta. Arvostusta

ja tyytyväisyyttä omaa isovanhemmuutta kohtaan nostaa tieto siitä, ettei isovanhemmuus ole itsestään selvä asia. Myös kaukana asuvat lastenlapset ovat tärkeitä, ja nämä ovat usein isovanhempien ajatuksissa.

Isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde on parhaimmillaan molempia osapuolia hyödyttävä. Isovanhemmuus toimiikin tärkeänä voimavarana ikääntyneille. Perhe on keskeinen elementti ikääntyneiden sosiaalisessa verkostossa, jossa lapsilla ja lapsenlapsilla on suuri merkitys. Emotionaalinen vuorovaikutussuhde ja isovanhemmuuteen liittyvät myönteiset tunnekokemukset tukevat mm. isovanhempien psyykkistä hyvinvointia. Isovanhemmuus tukee myös ikääntyneiden toimintakykyä ja ennaltaehkäisee toiminnanvajauksien syntyä. (Hurme & Metsäpelto 2004, 521; Marin 2002, 112–114.)

Laru ym. (2010, 109–110) tuovat esille, että myös isovanhemmat voivat oppia lapsenlapsilta hyödyllisiä taitoja, esimerkiksi kännykän ja tietokoneen käyttöä. Yhteiset hetket synnyttävät molemminpuolista luottamusta ja tätä kautta voi syntyä hyvä vuorovaikutussuhde lapsenlapsen ja isovanhemman välille.

Kaikille isovanhemmaksi tuleminen ei ole pelkästään positiivinen asia. Huoli omasta jaksamisesta voi olla aiheellista tilanteessa, jossa samanaikaisesti joutuu kantamaan vastuuta omista vanhemmistaan ja lapsenlapsistaan (Laru ym. 2010, 107). Jollekin isovanhemmalle lastenlasten syntyminen voi tänä päivänä tuntua liian aikaiselta (Rotkirch & Fågel 2010, 38). Ennen isovanhemmuuteen siirtymistä halutaan elää riippumattomana, harrastaa ja ehkä matkustella. Yhteiskuntamme individualistisuus näkyy myös isovanhemmuudessa, jossa isovanhemmuuden ja omien tarpeiden välillä tasapainon löytäminen voi olla haasteellista.

2.2.2 Keskimäinen sukupolvi portinvartijan roolissa

Clarke ja Roberts (2003) ovat tutkineet brittiläistä isovanhemmuutta ja millaisia vaikutuksia isovanhemmuudella on vanhenevien ihmisten elämänlaatuun. Tutkijat toteavat, että isovanhemmuus on rooli, jolle on ominaista neuvottelemisen ja rajoitteet. Jo pelkästään isovanhemmaksi tuleminen on asia, johon yk-

silö ei itse voi vaikuttaa. Lastenlasten vanhemmat voivat myös toimia ikään kuin portinvartijoina ja määritellä isovanhempien tapaamisten taajuuden ja ehdot, vaikka epäsuorasti. Clarken ja Robertsin (2003) mukaan isovanhemmat ovat hyvin tietoisia tästä ja pyrkivätkin neuvottelemaan asioista keskimmäisen sukupolven kanssa. Isovanhemmat pyrkivät tasapainoilemaan tuen tarjoamisen ja nuoren perheen elämään liiallisen puuttumisen välillä. Moni isovanhempi päätyykin auttamaan ja neuvomaan nuorempaa sukupolvea ainoastaan, jos sitä heiltä pyydetään. Näin he pyrkivät varmistamaan tasapainon itsensä ja keskimmäisen sukupolven välillä säilyttääkseen yhteydet lastenlapsiin. Kiistoja isovanhempien ja heidän lastensa välillä, jos niitä on, näyttää Clarken ja Robertsin (2003) mukaan olevan yleisemmin silloin, kun lapsenlapset ovat pieniä.

Eräs suurimmista sosiaalisista muutoksista, joka on kaventanut isovanhemmuutta nyky maailmassa, on avio- ja avoerojen määrän kasvu. Isovanheman rooli eroperheessä voi vaihdella Bengtsonin (2001) mukaan oheisvanheman roolista täydellisesti kiellettyyn isovanhemmuuteen. Timonen ja Doyle (2013) toteavat, että keskimmäisen sukupolven valta eron jälkeen saattaa korostua esimerkiksi silloin jos lähivanhempi estää tai hankaloittaa lapsen ja muualla asuvan vanhemman ja isovanhempien tapaamisia. Timosen ja Doylen (2013) tutkimusten mukaan keskimmäisen sukupolven vaikutus isovanhempi-lapsenlapsi-suhteeseen on merkittävä, mutta ei kuitenkaan ratkaiseva. Jotkut isovanhemmat kykenevät toimimaan siten, että pystyvät luomaan positiivisen suhteen oman lapsen entiseen puolisoon ja näin varmistamaan yhteyden lapsenlapsen.

Ahronsin (2007) mukaan on olemassa empiiristä näyttöä siitä, että äidinpuoleiset isovanhemmat kokevat isänpuoleisia isovanhempia vähemmän negatiivisia muutoksia suhteessa lapsenlapsiin aikuisen lapsen eron jälkeen. Doyle, O'Dywer ja Timonen (2010, 587) toteavat Irlannissa toteuttamansa kvalitatiivisen tutkimuksensa perusteella, että keskimmäisen sukupolven eroamisesta voi olla seurauksena isänpuoleisten isovanhempien ja lapsenlapsen suhteen laadun ja luottamuksen heikkeneminen; jopa suhteen katkeaminen. Tutkijoiden mukaan aikaisemmin on kiinnitetty aivan liian vähän huomiota keskimmäisen su-

kupolven eron vaikutuksiin isänpuoleisten isovanhempien rooliin ja kokemuksiin suhteiden muuttumisesta.

Doyle ym. (2010) ovat samaa mieltä Fergusonin, Douglasin, Lowen, Murchin ja Robinsonin (2004) kanssa siitä, että välien katkeaminen lapsenlapsiin aiheuttaa isovanhemmille voimattomuuden, avuttomuuden ja säälin tunteita. Isovanhemmat voivat pyrkiä säilyttämään kommunikaatioyhteyden lapsenlapsien kanssa esimerkiksi lähettämällä kirjeitä sekä syntymäpäivä- ja joulukortteja. Tosin Doyle ym. (2010) tutkimuksessa mukana olleet isovanhemmat ajattelivat, että postit eivät välttämättä menneet perille lapsenlapsille asti. Ajan kuluessa isovanhemmat myös alistuivat todellisuuteen, että yhteys lapsenlasten kanssa ei koskaan palautuisi sellaiseksi, kuin se oli ennen eroa.

Myös Drewin ja Silversteinin (2007, 372) tutkimuksessa raportoidaan isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen katkeamisen vaikutuksista. Tutkijoiden mukaan isovanhemmat, jotka menettävät yhteyden lapsenlapsiinsa, kärsivät pitkäaikaisista negatiivisista psyykkisistä ja terveys vaikutuksista, esimerkiksi masennuksesta. Doyle ym. (2010) mukaan vieraannutetut isovanhemmat odottavat, että kasvaessaan lapsenlapset tulisivat tietoisiksi isovanhempien olemassa olosta ja kyseenalaistaisivat syyt, jotka johtivat aikanaan isovanhempi-lapsenlapsi-suhteen katkeamiseen ja yrittäisivät ottaa yhteyttä heihin.

Drewin ja Silversteinin (2007, 375) tutkimuksessa todetaan, että isovanhemmat menettävät yhteyden lapsenlapsiinsa useimmiten aikuisen lapsen avioeron (37,5 %) ja perheriitojen (22,9 %) takia. Muita syitä tutkijoiden mukaan olivat aikuisen lapsen kuolema tai sairaus, maantieteellinen etäisyys ja lapsenlasta kohdannut kriisi. Äkillinen suhteen katkeaminen saattaa aiheuttaa isovanhemmille enemmän masennusoireita kuin avioero tai perheriita. Drew ja Silverstein (2010, 378) toteavat, että isovanhemmat voivat hyötyä suruterapiasta ja päästä sen avulla emotionaaliseen tasapainoon menetyksen jälkeen.

3 KOKEMUKSEN TUTKIMINEN

3.1 Mitä on kokemus?

Mitä tutkija tutkii, kun hän kertoo tutkivansa kokemusta? Hyypä, Kiviniemi, Kukkola, Latomaa ja Sandelin (2015) toteavat, että kokemus on ihmiselämän keskeinen osa. Kokemuksen kuvaaminen, erittely ja tutkiminen ovat osa jokaisen ihmisen arkea. Kokemus on läsnä kaiken aikaa, kun muistellemme menneitä, koemme rikkaita elämyksiä tässä ja nyt sekä pohdimme tulevaa. Kokemuksen käsitteelle ei kuitenkaan ole yksiselitteistä määritelmää. Hyypän ym. (2005) mielestä meillä voi olla monenlaisia arkikokemuksia, joilla on myös arvoa tekemisen, osaamisen ja asiantuntijuuden kannalta. Toisaalta kokemus voi olla aivan ”silmiemme edessä”, emme aina huomaa sitä ja sen mahdollisuuksia. Meillä voi olla myös niin sanottua hiljaista kokemustietoa, jonka tutkiminen ja tunnistaminen ovat työelämän kannalta tärkeää.

Mitä on kokemus? on Perttulan (2008, 116) mukaan ontologinen kysymys. Mikä tekee kokemuksesta kokemuksen eikä jotain muuta? Kysymyksellä haetaan vastausta kokemuksen olemassaolon tapaan. Perttula (2008, 149) toteaa, että *kokemus on tajunnallinen tapa merkityksellistää niitä todellisuuksia, joihin ihminen on suhteessa*. Tästä todellisuudesta Perttula käyttää nimitystä elämäntilanne. *Kokemus on sitä, mitä elämäntilanne ihmiselle tarkoittaa*. Ihmisen elämäntilanne (todellisuus) on moniaineellinen ja sitä voidaan jäsentää esimerkiksi ideaalisena, aineellisena, elämänmuodollisena ja kehollisena. (Perttula 2008, 117.)

Ideaallinen todellisuus muodostuu Perttulan (2008, 150) käsityksen mukaan *henkisen yleistävässä toiminnassa*. Ihminen muodostaa vanhoista kokemuksista uusia tajuntansa sisäisiä aiheita ja suhteessa niihin muodostuu taas uusia kokemuksia. Tämä perustuu ihmisen kykyyn kuvitella, muistella, ennakoita ja arvioida. Kaikki tämä on tajullista toimintaa.

Aineellisella todellisuudella Perttula (2008, 150) ymmärtää kaikkia niitä ihmiskehon ulkopuolella olevia asioita, joihin ihmisellä voi olla aistien kautta

suhde. Näillä asioilla on fysikaalinen olomuoto ja ne ovat ajassa ja paikassa. Toisin sanoen, se osa aineellisesta todellisuudesta, johon ihmisellä on aistimellinen suhde, tulee osaksi hänen elämäntilannettaan ja on näin ollen tutkittavissa kokemuksina.

Elämänmuodollinen todellisuus ilmenee Perttulan (2008, 151) mukaan ihmisten välisissä elämisen säännöissä, periaatteissa, tavoissa tai käytänteissä, joiden mukaan yhteisön elämä toteutuu. Tämä elämänmuodollinen todellisuus toteutuu usein monitahoisena elämäntilanteena, koska ihmiset elävät samaan aikaan useissa elämänmuodoissa.

Kehollisella todellisuudella elämäntilanteena Perttula (2008, 151) tarkoittaa ihmisen koettavissa olevaa elävää ruumista. Se osoittaa ihmiselle paikan, josta käsin muodostuvat valtaosa elleivät kaikki kokemukset.

Perttulan (2008, 149–150) näkemyksen mukaan nämä edellä esiteltyt ulottuvuudet ovat osa empiirisesti tutkittavissa olevien kokemusten rakennetta. Todellisuudessa on myös paljon asioita, jotka eivät tarkoita monille ihmisille yhtään mitään. Tällöin kyseiset asiat eivät kuulu myöskään näiden ihmisten elämäntilanteeseen, eikä niistä aiheensa saavia kokemuksia voi tutkia, koska niitä kokemuksia ei ole. Eli kuten Virtanenkin (2006, 165) toteaa, kokemus on suhde. Kokemus syntyy, kun tajunnallinen ihminen suuntaa tajunnallisen toimintansa kohteeseen. Tätä suhdetta kutsutaan merkityssuhteeksi. Todellisuus merkityksellistyy vasta, kun se sisältyy elämäntilanteeseen ja näin käy, kun ihminen asettuu suhteeseen todellisuuden kanssa. Elämäntilanteen kannalta ajateltuna kokemus on elämäntilanteen merkityksellistymistä ja tajunnallisen toiminnan kannalta elämäntilanteen ymmärtämistä. (Perttula 2008, 119.)

Todellisuus ei ole neutraalia, vaan kiinnostuksemme ja pyrkimyksemme ohjaavat havainnointiamme maailmasta ja sitä kautta kokemuksiamme. Laineen (2015) mukaan ihminen ei ole irrallaan ympäröivästä todellisuudestaan vaan kokemus on vuorovaikutusta todellisuuden kanssa. Ihmisen suhde muihin ihmisiin, kulttuurin tai esimerkiksi luontoon ilmenevät kokemuksissa. Kokemukset muokkaantuvat niiden merkitysten mukaan, joita niille annetaan. Laine (2015) toteaaakin, että kokemusten tarkastelussa tarkastelemme todelli-

suudessa kokemukselle annettuja merkityksiä. Nämä merkitykset ovat perusluonteeltaan intersubjektiivisiä ja juontavat juurensa yhteisöön, jossa merkityksen antaja on kasvanut. Näin ollen merkitykset ovat kulttuurisesti värittyneitä, ja samaan yhteisöön sosiaalistuneet ihmiset voivat antaa kokemalleen osittain samoja merkityksiä. Näin ymmärrettynä yksilön kokemus pystyy myös paljastamaan jotain yleistä yhteisöstä ja kulttuurista.

Kuinka ihmisen kokemusta voidaan sitten lähestyä? Hyyppä ym. (2015) konkretisoivat asian siten, että ajattelun avulla ihminen pyrkii jäsentämään ja ymmärtämään kokemustaan ja antamaan sille merkityksiä. Koemme asiat jonakin: toisen ihmisen meille tärkeänä, työn ikävänä ja pään kipeänä, eli kokemus on keskeinen osa ihmisen arkea ja sen jakaminen on tärkeä osa sosiaalista vuorovaikutusta.

Kaikki elämäntilanteet (ideaalinen, aineellinen, elämänmuodollinen ja kehollinen) sopivat Perttulan (2008, 151) mukaan niin fenomenologisen, hermeneuttisen kuin narratiivisen tutkimustavan tarkasteltaviksi. Tutkimustavoissa on kuitenkin painotuseroja. Fenomenologinen lähestymistapa sopii parhaiten aineellisten ja kehollisten kokemusten tutkimiseen. Hermeneuttinen lähestymistapa sopii puolestaan ideaalisten elämäntilanteiden (kokemusten) tutkimiseen ja narratiivinen lähestymistapa elämänmuodollisessa suhteessa muodostuvien kokemusten tutkimiseen. (Perttula 2008, 151.)

Tähän tutkimukseen valikoitui fenomenologinen lähestymistapa, koska se sopii ihmisten ainutlaatuisten kokemusten ja elämysmaailman tutkimiseen. Fenomenologisen lähestymistavan tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen mahdollisimman tarkasti sellaisena, kuin se esiintyy tutkittavien henkilöiden kokemusmaailmassa (Perttula 2008). *Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystämme jostain inhimillisen elämän ilmiöstä* (Laine 2015, 50). Kokemuksellinen tieto vähän tutkituista tai vaikeasti määriteltävistä asioista on saavutettavissa fenomenologisen lähestymistavan avulla. Tässä tutkimuksessa se, miten isoäidit itse kokevat kielletyn isovanhemmuuden, tuottaa tärkeää tietoa vielä toistaiseksi vähän tutkitusta ilmiöstä.

3.2 Kokemuksen tutkimisen vaikeus

Ennen empiirisen tutkimuksen toteuttamista tutkijan on etukäteen pysähdyttävä pohtimaan sitä, millaisia kokemuksia hän haluaa tutkia. Perttula (2008, 137–138) käyttää fenomenologisen tutkimuksen kohteena olevista kokemuksista ilmausta elävä kokemus.

Kokemus on elävä, koska se ilmentää tajunnallisuuden tapaa suuntautua oman toimintansa ulkopuolelle. Sen merkityksellistää suuntautumisen kohteena oleva aihe. Kokemuksen rakenteellinen side elämäntilanteeseen tekee kokemuksesta elävän.

Laadultaan elävä kokemus voi olla tietoa, tunnetta, intuitiota ja uskoa sekä niiden yhdistelmiä. Kokemukset kuitenkin kietoutuvat Perttulan (2008, 152) mukaan yhteen niin, ettei niistä ole mahdollista siivilöidä tietyllä tavalla muodostuneita kokemuksia tutkittaviksi ja toisia tutkimuksen ulkopuolelle.

Empiirisen tutkimuksen lähtökohtana on se, että elävä kokemus on muotoutunut nimenomaan tutkimukseen osallistuvien omassa elämässä. Myös tutkijalla voi olla elävää kokemusta tutkimastaan ilmiöstä, mutta se on pyrittävä laittamaan syrjään tutkimuksen ajaksi. Perttula (2008) käyttää tästä sulkeistamisen käsitettä. Käytännössä sulkeistaminen edellyttää tutkijan refleктоivaa suhdetta välittömään ja spontaanisti nousevaan tulkintaan eli tutkija pyrkii kyseenalaistamaan oman luonnollisen, arkipäiväisen tavan hahmottaa todellisuutta. Varto (2005, 136) puhuu samasta asiasta oivaltavan havainnoimisen kautta. Tutkijoilla on tapana lähestyä tutkittavaa kohdetta tietyin ennakkosetuksin ja vaikka olisimme näistä tietoisia, ne värittävät jokaisen havainnon, jolle tutkimus rakentuu. Oivaltavuudella Varto (2005) tarkoittaa tässä *selkeää irtautumista ennakkosetuksista ja pyrkimystä katsoa tutkittavaa avoimesti*.

Tässä tutkimuksessa oivaltava havainnoiminen näkyy pyrkimyksenä irtautua omista, kiellettyyn isovanhemmuuteen liittyvistä, ennakkokäsityksistä ja teorioista ja näin antaa aineistolle mahdollisuus paljastaa kielletystä isovanhemmuudesta ilmiönä sellaista, mitä tutkija ei olisi tullut ajatelleeksi omien ennakkokäsitystensä perusteella. Varton (2005, 91) siteeraama yleisesti hyväksytty tutkimus- tai tulkintaobjektin autonomisuuden periaate, eli *se, mitä pyritään ymmärtämään, on toista, siis toisen elämismaailmaa*, on ollut tutkimuksen oh-

jenuorana. Tutkijan omat odotukset tai aikaisemmat teoriat saattavat Varton (2005, 92) mukaan *tuottaa rikkaan ja tyydyttävän analyysin, mutta se loukkaa itse tutkittavaa, sillä ei voida olettaa, että näin saatu tulkinta ja ymmärrys koskisivat juuri kyseessä olevaa tutkittavaa*. Varton (2005, 92) mielestä samaan tulokseen voitaisiin päästä ilman tutkittavaa itseään.

Tutkijalla on merkittävä vastuu, koska hänen on määriteltävä oma paikansa suhteessa tutkimusilmiöön ja ihmisiin, joiden elämästä hän hankkii tutkimusaineistonsa. Lukkarisen (2003, 125) mukaan kyse on siitä, mitä mahdollisuuksia tutkijalla on ymmärtää toista ihmistä ja miten ymmärrettävyys parhaiten voidaan saavuttaa. Saman henkilön elämänkulku voi saada erilaisia muotoja ja tulkintoja riippuen siitä, kuka ja millaisesta viitekehyksestä ja mitä varten kerää tutkimustiedot. Kysymys kattaa koko tutkimusprosessin tutkimuslupien virallisesta hakemisesta hienovireisempään toisen ymmärtämiseen.

Kokemuksen tieteellisen tutkimisen tekee Perttulan (2007, 21) mukaan vaikeaksi se monikerroksisuus, jona kokemukset ovat tutkimuksen eri vaiheissa läsnä. Toisin sanoen se, että kokemus on ihmiselle todellinen ja tosi, koskee sekä tutkijaa että tutkimukseen osallistuvia henkilöitä. Perttula (2007, 21) pitää tilannetta tieteellisen pätevyyden kannalta erikoisena:

Tutkimukseen osallistuvien kokemusten totuus ja todellisuus eivät ole ongelma vaan edellytys, mutta tutkijan, jonka voisi odottaa olevan asiantuntija ja ”paremmin tietäjä”, onkin vaikeuksissa kokemuksensa totuuden ja todellisuuden kanssa. Tästä huolimatta kokemuksen tutkijalle oma kokemuksellisuus on ainoa tapa ymmärtää tutkimaansa ilmiötä.

Tutkimukselta on perinteisesti edellytetty objektiivisuutta ja subjektiivisuus on nähty uhkana tieteellisyydelle. Monissa kvalitatiivisissa tutkimustavoissa asetelma on kääntynyt toisin päin: tieteellinen tutkimus mielletään inhimilliseksi, subjektiiviseksi toiminnaksi, jolloin objektiivisuus jää osaksi luonnontieteellistä tutkimusihannetta ja positivistista tieteenfilosofian perintöä. (Perttula 2008, 156.) Perttulan (2007) mielestä realistinen lähtökohta kokemuksen tutkimukselle on *pitää subjektiivisia kokemuksia osana persoonille olevaa objektiivista maailmaa ja ajatella, että sitä on mahdoton tutkia objektiivisesti, koska se ilmenee objektiivisena vain persoonalle itselleen*. Isoäidin subjektiivinen kokemus kielletystä isovanhem-

muudesta tutkimuksen kohteena on objektiivinen, mutta kokemuksen tutkimus toteutuu subjektiivisena, vaikka se objektiivisuuteen pyrkisikin.

Perttula (2007, 21-22) toteaa, että kokemuksen tutkimus on hankalaa erityisesti siksi, että se mikä on jo olemassa totena ja todenmukaisena, ei kelpaa tutkittavaksi sellaisenaan, vaan vasta ilmaistuna. Vaikka tutkija kykenisi uudelleen eläen ymmärtämään tutkimansa kokemuksellisen ilmiön miten kohteenmukaisesti tahansa, se ei vielä täytä tieteellisyyden kriteerejä. Tutkimus on saatettava symboliseen, tavallisemmin kirjalliseen muotoon. Perttulan (2007, 147) mukaan *tutkijan uudelleen elettyä kokemusta seuraa tieteellisessä tutkimuksessa aina tutkijan kuvaus. Se on yhdenlainen eläytyvä replikaatio tutkittavien kokemuksen ilmauksista.* Tämä replikaatio ei kuitenkaan ole toistoa samanlaisuuden mielessä, vaan vertailevan mielikuvan tuloksena muodostuvaa kiteytynyttä ilmaisua. Tässä tutkimuksessa tutkijan kuvaus kielletystä isovanhemmuudesta isoäitien kokemana saa kirjallisen muotonsa merkitysverkostokuvauksissa. Mielikuvata-solla tapahtuneen muuntelun tuloksena on saatu esille se, miten isoäitien kokemus kielletystä isovanhemmuudesta ilmenee.

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Nykypäivän isovanhemmat ovat edelleen arvostettu osa sukupolvien ketjua, mutta ydinperhekeskeisyyden myötä isovanhempien rooli perheissä on supistunut. Isovanhempien ja lastenlasten suhde vaikuttaisi olevan sidoksissa siihen, millaiseksi isovanhempien ja vanhempien keskinäinen suhde muotoutuu. Mahdollisuus isovanhempiana toimimiseen tulee yleensä lastenlasten vanhemmilta. Jos keskimäinen sukupolvi arvostaa sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja tätä kautta myös isovanhemmuutta, on isovanhemmuus ylipäätään mahdollista. (Kumpula 2010, 73–75.)

Isovanhemman ja vanhemman suhde on herkkä ja altis ristiriidoille. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin saada tutkimustietoa kielletystä isovanhemmuudesta. Käsitteellä kielletty isovanhemmuus tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, kun isovanhempien yhteydenpitoa lapsenlapsiin rajoitetaan tai kielletään kokonaan. Kielletystä isovanhemmuudesta ei juuri puhuta julkisuudessa ja tutkimustietoakin aiheesta löytyy niukalti. Tutkimukseni tavoitteena on löytää kielletyn isovanhemmuuden ydinolemusta ja sen luonnetta kuvaavia ominaispiirteitä.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat tutkimusprosessin aikana lopulta seuraavat kysymykset:

1. Millaisia kokemuksia isoäideillä on isovanhemmuudesta ennen isovanhemmuuden kieltämistä?
2. Millaisia kokemuksia isoäideillä on isovanhemmuuden kieltämisen syistä?
3. Miten isovanhemmat kokevat arjen, kun heiltä on kielletty yhteyden pitäminen lapsenlapsiin?
4. Millaisia kokemuksia isoäideillä on isovanhemmuudesta isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusaineiston hankinta ja kuvailu

Kokemusta tutkittaessa tutkittavaksi valitaan henkilöitä, joilla on elävää ja omakohtaista kokemusta tutkijaa kiinnostavasta ilmiöstä (Perttula 2008, 137). Tutkittavan halukkuus kuvata elävää kokemusta tutkijalle on välttämätöntä tutkittaessa kokemuksia (Perttula, 2008, 137; Åsted-Kurki & Nieminen 2006, 155). Aineisto valitaan useimmiten harkinnanvaraisesti ja tutkittavien määrä jää yleensä pieneksi, muutamista henkilöistä enintään muutamiin kymmeneen henkilöihin (Åsted-Kurki & Nieminen 2006, 155). Puusa ja Juuti (2011, 55) toteavat, että tutkittavien lukumäärä ei ole ratkaiseva kysymys laadullisen tutkimuksen onnistumisen kannalta, vaan aineiston laatu ratkaisee tutkimuksen tieteellisyyden. Olennaisinta Puusan ja Juutin mukaan on tutkijan kyky tulkita valittua aineistoa.

Tämän tutkimuksen lähdeaineisto koostuu *Isovanhemmuuden uudet haasteet* -kirjoituskutsun kautta kerätyistä kirjoituksista. Kirjoituskutsu (liite 1) julkaistiin ET-lehdessä (1/2009) ja aineistoa oli keräämässä ET-lehden lisäksi Väestöliitto. Aiheesta on julkaistu vuonna 2010 kirja, johon on koottu tietoa ja elämänkokemuksia isovanhemmuudesta. Fågelin, Rotkirchin ja Söderlingin (2010) toimittama kirja on nimeltään *Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen*.

Tutkijat luovuttivat keräämänsä aineiston Yhteiskunnalliselle tietoarkistolle, josta se on saatavilla tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöä varten. Aineisto on tallennettu numerolla FSD2815 (Fågel, 2009). Sain aineiston käyttöni kirjautumalla Aila-palveluportaalin asiakkaaksi. Aineiston latauksen yhteydessä täytin käyttöluvahakemuksen, johon kirjasin aineiston käyttötarkoituksen ja lyhyen kuvauksen tutkimuksestani. Lataamalla aineiston tietokoneelleni, sitouduin noudattamaan aineiston käyttöehtoja. Saamani käyttö lupa on henkilökohtainen.

Alkuperäinen tutkimusaineisto koostui 189 kirjoituksesta, mutta Yhteiskunnalliseen tietoaarkistoon on tallennettu 185 kirjoitusta neljän kirjoituksen digitoinnin epäonnistumisen vuoksi. Osa aineistosta on skannattu suoraan alkuperäisistä paperisista versioista pdf-tiedostoiksi, osa on jouduttu kirjoittamaan puhtaaksi. Skannattu aineisto koostuu kuitenkin sekä koneella, että käsin kirjoitetusta aineistosta. Tulostettuna saamani aineisto käsittää 462 sivua ja kirjoitelmien pituudet vaihtelevat yhdestä rivistä aina kuuteen sivuun tekstiä; pääasiassa kirjoitukset olivat positiivissävytteisiä.

Kirjoituskutsussa toivottiin kirjoituksia erityisesti 1940–50-luvuilla syntyneiltä, mutta myös muilta isovanhemmilta. Kutsussa annettiin yhdeksän erilaisista aihepiiriä, joista kirjoittajat saivat valita itselleen sopivimman; teemoja oli lupa myös yhdistellä. Osallistujia pyydettiin kirjoittamaan esimerkiksi siitä, mitä isovanhemmuus kirjoittajalle merkitsee ja minkälaisia asioita he lastenlasten kanssa tekevät. Kokemuksia kerättiin myös siitä, mitä omat isovanhemmat olivat kirjoittajille aikanaan merkinneet, miten nykyinen isovanhemmuus poikkeaa kirjoittajien mielestä aikaisemmasta ja kokeeko kirjoittaja olevansa omille lapsilleen ja lastenlapsilleen rasite vai voimavara. Kokemuksia toivottiin myös sosiaalisesta isovanhemmuudesta ja lapsenlapsettomuudesta.

Alkuperäiset tutkijat ovat poistaneet aineistosta suorat ja epäsuorat tunnistetiedot. Kaikista kirjoitelmista ei käy ilmi kirjoittajan ikää tai syntymävuosi. Valtaosa saaduista kirjoitelmista oli naisten kirjoittamia, miehiltä oli saatu vain 22 kirjoitelmaa. Rotkirch ym. (2010) toteavat, että aineisto ei ole edustava mieskirjoittajien vähäisyyden vuoksi. Aineisto ei myöskään ole alueellisesti, kielellisesti eikä kulttuurisesti edustava. Lisäksi tutkijat mainitsevat, että kirjoittajiksi on ilmeisesti valikoitunut hyvin motivoituneita kirjoittajia, mikä on hyvä pitää mielessä myös omassa tutkimuksessani.

Suurin osa laajan aineiston kirjoituksista käsittelee isovanhempien kokemuksia omasta isovanhemmuudestaan. Useassa kirjoituksessa pohditaan myös suhdettaan omiin isovanhempiin. Muutama kirjoittaa kokemuksistaan vauraisovanhempiana toimimisesta, kun itsellä ei ole omia biologisia lapsia tai lapsenlapsia. Mukana on myös kuusi kirjoitelmaa siitä, kuinka isovanhempien ei

sallita pitää yhteyttä omiin lapsenlapsiinsa. Nämä kuusi kirjoitelmaa valikoituivat lopulta tutkimukseni varsinaiseksi kohteeksi. Uteliaisuuteni aihepiiriä kohtaan herätti oikeastaan kirjoitus, jonka ensimmäisessä lauseessa mainittiin, että *tarina saattaa valottaa isovanhemmuuden asiaa yhdeltä, kovin vaietulta kannalta (71)*. Isovanhemmuus on viime aikoina ollut julkisessa keskustelussa mukana monestakin näkökulmasta katsottuna, mutta lapsenlasten tapaamiskiellosta ei puhuta eikä aihepiiriä ei ole juuri tutkittukaan. Mielenkiintoni kohdistuikin vaikeamisen syihin ja mitä lapsenlasten tapaamiskielto vaikuttaa kiellon kohteeksi joutuneiden isovanhempien elämään.

Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta hankkimani aineiston lisäksi onnistuin saamaan yhden kirjoitelman omien kontaktieni kautta. Tuntemani isoäiti kirjoitti pyynnöstäni omista kokemuksistaan kielletystä isovanhemmuudesta. Näin ollen tutkimusaineistoni koostui yhteensä seitsemästä kirjoitelmasta, joissa sivumäärä vaihteli vajaasta sivusta viiteen sivuun; yhteissivumäärän ollessa 21 sivua.

Kaikki omaan tutkimukseeni valikoituneet kirjoittajat olivat naisia. Neljä kirjoittajista oli syntynyt välillä 1941–1949, kolmesta kirjoitelmasta ei käynyt ilmi kirjoittajan ikä tai syntymävuosi.

5.2 Teemakirjoitukset tutkimuksen aineistona

Teemakirjoituskilpailun järjestäminen on yksi hyvä tapa saada ihmiset kertomaan tarinoita omasta elämästään ja kokemuksistaan. Aineistoa kaipaava tutkija voi esittää kilpailukutsussa yleisölle joukon kysymyksiä kirjoittamisen virikkeeksi. Helstin (2005) mukaan teemakirjoituskilpailut ovat olleet varsin suosittuja ja niiden avulla onkin saatu kerättyä suuret aineistot mm. Museoviraston, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Työväen arkiston ja Kansan Arkiston kokoelmiin. Teemakirjoittaminen on erityisen hyvä tapa hankkia aineistoa arkaluontoisista aiheista, joista muuten voi olla hankala saada tietoa esimerkiksi haastatteleamalla.

Helstin (2005) mukaan muistitietoa keräävissä arkistoissa on runsaasti vain osittain hyödynnettyjä teemakirjoituskokoelmia. Kirjoitusten sisältörikkaus mahdollistaa aina uusien kysymysten esittämisen niille erilaisten tutkimusintressien mukaisesti. Näin on oman tutkimusaineistoni kohdalla; käyttämästäni aineistosta on Farkkumummoja ja pehmovaareja -kirjan lisäksi Sari Tontti (2011) tehnyt pro gradu -tutkielman *Isoäitien ja lastenlasten välisen yhteydenpidon haasteita ja esteitä*.

Suurin osa teemakirjoittajista on yleensä vanhempaa väkeä. Tämä johtuu usein kilpailujen teemoista; nuoret harvemmin innostuvat kirjoittamaan elämäkertansa. (Helsti 2010.) Aineistoa analysoitaessa on kiinnitettävä huomiota myös niihin, jotka eivät ole osallistuneet; mitä tietyn ryhmän poissaolo merkitsee tutkimuksen kannalta.

Tämän tutkimuksen laajan alkuperäisaineiston kirjoittajat olivat valikoituneet kirjoittamaan erilaisista syistä. Voisi ehkä ajatella, että kirjoituskutsun ottivat vastaan sellaiset isovanhemmat, joiden elämässä isovanhemmuus oli merkittävässä asemassa tai joille kirjoittaminen on luonteva tapa ilmaista itseään. Joukossa oli myös kirjoituksia, joista ilmeni kirjoittajien toive tulla isovanhemmaksi, mutta heille ei ollut suotu sitä mahdollisuutta. Aineistosta puuttuivat sellaisten isovanhempien kirjoitukset, joita kiinnostavat elämän muut asiat enemmän kuin isovanhemmuus.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009) toteavat, että tutkittavia voidaan ohjata tietoisesti muistelemaan ja kuvailemaan kirjallisesti jotakin tiettyä teemaa. Tässä tapauksessa kirjoituskutsu mahdollisti sen, että kirjoittavat saivat itse päättää mitä puolia isovanhemmuudesta halusivat nostaa esille ja jakaa tutkijoiden kanssa. Osa kirjoittajista rajoittui käsittelemään vaan omia isovanhempiaan, toiset sen sijaan kävivät läpi isovanhemmuutta laajemmasta näkökulmasta.

Teemakirjoittamisen rikkautena pidetään sen taloudellisuutta ja sitä, että sen avulla saadaan suuri määrä "rikasta" informaatiota. Apon (1995) mukaan jotkut näkevät kuitenkin ongelmia vastaajien edustavuudessa ja epäilevät voidaanko teemakirjoittamisen avulla saada totuudenmukainen kuva tutkittavista asioista. Apon mielestä nauhahaastatteluissa on olemassa samat ongelmat.

Grönfors (1982) on myös kritisoinut teemakirjoittamisen käyttämistä tutkimusaineiston hankinnassa mm. sillä, että tutkijalla ei juuri ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, ketkä hänelle kirjoittavat. Grönforsin (1982) mielestä innokkaat kirjoittajat eivät ehkä aina ole niitä parhaan mahdollisen tiedon haltijoita. Hän tuo esiin myös kirjoituskutsussa mahdollisesti luvatut palkkiot, jotka saattavat houkutella ”värittämään” kertomuksia palkkion saannin toivossa.

Kirjoitelma-aineiston soveltuvuudesta fenomenologiseen tutkimukseen on esitetty erilaisia näkökulmia, joita käsittelen seuraavassa alaluvussa 5.3 aineiston hankinnan yhteydessä.

5.3 Tutkimuksen lähestymistapa

Erilaiset tutkimuksen kohteet ja lähestymistavat vaativat erilaisia metodologisia lähestymistapoja, ja ne määrittävät myös tutkimuksen kohteen ja tutkijan välisen suhteen rakentumista. Nämä vaikuttavat tutkimuksessa saavutettuun tietoon. (Pietilä 2006, 431.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2009, 12) toteavat, että todellisuus avautuu tutkijalle eri tavoin riippuen siitä millä tavoin ja millaisilla välineillä sitä tutkitaan. Sopivan lähestymistavan valinta edellyttää yleensä huolellista perehtymistä aihealueen kirjallisuuteen.

Tutkimukseni metodologiset ja filosofiset lähtökohdat pohjautuvat fenomenologiseen ajatteluun. Fenomenologinen tutkimus tutkii ihmisen kokemusta: tavoitteena on saavuttaa toisen ihmisen kokemus mahdollisimman hyvin niin kuin ihminen itse sen kokee. Laineen (2015) mukaan kokemukset ilmentävät ihmisen suhteita paitsi toisiin ihmisiin myös ympäristöön ja luontoon, eli kokemukset syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa.

Yksilön kokemus rakentuu erilaisista merkityksistä (Tuomi & Sarajärvi 2009). Creswellin (2007, 52) mukaan fenomenologisella tutkimuksella saadaan kuva tutkittavasta ilmiöstä eletyn kokemuksen ja niille annettujen merkitysten avulla. Kokemukset ilmiöstä voivat näkyä sekä ulkoisena esiintymisenä että tietoisuutena, jolloin yksilön kuvaus ilmiöstä perustuu muistiin, mielikuviin ja merkityksiin. Åsted-Kurki ja Nieminen (2006) toteavat kuitenkin, että ihmiset

kokevat asioita eri tavalla ja sen vuoksi ilmiöt saavat erilaisia merkityksiä. Fenomenologisen tutkimuksen varsinaisena kohteena ovat siis inhimillisen kokemuksen merkitykset (Heikkinen & Laine 1997; Laine 2015).

Fenomenologisessa tutkimuksessa ymmärtäminen ja tulkitseminen ovat keskeisessä osassa, sillä merkityksiä voidaan lähestyä vain niiden kautta. Teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta kutsutaan hermeneutiikaksi. Fenomenologiseen tutkimukseen hermeneuttinen ulottuvuus tulee mukaan tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneuttisella ymmärtämisellä tarkoitetaan ilmiöiden merkitysten oivaltamista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35.)

Puolimatkan (1995) mukaan ulkopuolisen ei kuitenkaan ole mahdollista ymmärtää toisen esittämiä asioita siinä merkityksessä kuin ne on esitetty. Rajoitteet liittyvät ihmisen ennakkoluuloihin, jotka ovat sidoksissa ajan ja paikan lisäksi kieleen. Puolimatka (1995) mainitsee, että fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tieto on persoonallista, ainutlaatuista ja sen hankkiminen edellyttää tutkijan osallistumista tutkittavien subjektien elämään. Hänen mukaansa todellisuus ilmenee merkitysjärjestelmien kautta ja vaihtelee sen mukaan, kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan.

Tutkimukseni lähtökohdat kiteytyvät pyrkimykseen kuvata isoäitien kokemuksia ja millaisia merkityksiä he niille antavat. Yritän tavoittaa isoäitien kokemukset sellaisina kuin ne heille itselleen ilmenevät. Tiedostan kuitenkin, että kyse on nimenomaan pyrkimyksestä, jonka täydellinen toteutuminen on mahdotonta. Analysoimani kokemukset ovat minun sekä kirjoittajien rakentamia konstruktioita eletystä elämästä; ei siis rekonstruktioita siitä, miten kerrotut tapahtumat ovat heille ilmenneet. Latomaan (2008, 63–64) mukaan näitä kokemuksia ei voi tavoittaa ymmärtämättä niitä. Ymmärtäminen taas on väistämättä sidoksissa henkilökohtaisiin lähtökohtiin. Kokemusten saavuttaminen vaatii myös tulkintaa, joka ei voi tapahtua täysin irrallaan omakohtaisista sitoumuksista ja kokemuksista.

Fenomenologisen tradition mukaisesti tässä tutkimuksessa ei etsitä syy-seuraussuhteita eli kausaalisuhteita, sillä ihmiset ovat ainutlaatuisia ja heidän kokemuksiaan pyritään kuvaamaan tutkittavien omasta todellisuudesta ja hei-

dän kokemuksille antamistaan subjektiivisista merkityksistä. Tutkimuksessa ei myöskään pyritä tulosten yleistettävyyteen vaan ilmiön ainutlaatuisuuden etsimiseen ja löytämiseen. (Colaizzi 1978, 57–58; Giorgi 2005, 77.)

Koska fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on saada esiin tutkittavan välitön kokemus, on aineiston hankinnalle Virtasen (2006, 170–171) mukaan asetettava joitakin ehtoja. Aineiston hankinnassa tutkijan on mahdollisimman vähän vaikutettava tutkittavien esiin tuomiin kokemuksiin ja tutkimuskysymysten puolestaan tulisi olla mahdollisimman avoimia. Giorgin (1996) mukaan fenomenologiselle tutkimukselle tyypillistä on avoin haastattelu. Myös Laine (2015, 39) jakaa saman käsityksen. Virtasen (2006) mielestä tutkimuskysymykset voivat olla kirjallisia tai suullisia. Tärkeintä on antaa tilaa tutkittavien kokemille mielikuville ja elämyksille aiheesta. Vilkan (2015, 173) mukaan fenomenologista lähestymistapaa käytettäessä aineistoksi soveltuvat kaikki aineistot, joissa on runsaasti merkityksiä.

Kirjallisella ja haastatteleamalla kerätyllä aineistolla on omat etunsa ja rajoitteensa. Haastattelun yhteydessä on mahdollista tehdä lisäkysymyksiä aiheeseen liittyen, mutta toisaalta tutkija saattaa helpommin vaikuttaa tutkittavan ilmaisuun. Kirjoitelmissa, kuten tässä tutkimuksessa, ei välttämättä ole mahdollisuutta tehdä tarkentavia kysymyksiä tai lisänä haastattelua. Toisaalta kirjoitelmissa tutkijan vaikutus näkyy siinä, kuinka tarkasti hän kirjoituspyynnössä ohjaa kirjoittajia. Liitteessä 1 olevaan kirjoituskutsuun kuusi kirjoittajaa valitsi näkökulmakseen monista vaihtoehtoista nimenomaan *kielletyn isovanhemmuuden*, joten mielestäni Giorgin (1996) ja Laineen (2015) peräänkuuluttama avoimuus toteutui myös näissä kirjoitelmissa.

5.4 Aineiston analyysi

Fenomenologisessa tutkimusmenetelmässä aineiston analysoinnin tarkka ohjeistus on ongelmallista tutkimusmetodin luonteen takia. Olennaista on se, että tutkija tarkastelee ilmiötä *aineiston kertomana* ja tutkimuksen tarkoitus ja lähtökohdat määrittävät tutkimusanalyysin etenemistä. (Flinck 2006, 42–43.)

Aineiston analyysi aloitetaan aina tutustumalla tutkittavaan aineistoon mahdollisimman vähien ennakkokäsitysten varassa. Colaizzi (1978) puhuu tutkimuksen aineiston havainnoimisesta ja lukemisesta, jotta voidaan saada kokonaiskäsitelmä aineiston sisällöstä. Lehtomaa (2008) mukaan tutkimusaineiston lukemisella pyritään tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen ja tulkintaan. Tutkija tunnistaa aineistosta tutkittavaa ilmiötä kuvaavat merkitykset, tulkitsee, ymmärtää ja abstrahoi ilmiön koostumuksen ja rakenteen.

Latomaan (2008) käsityksen mukaan tulkinnalla ja ymmärtämisellä on tutkimuksessa eri merkitys. Hänen mielestään tulkinnalla tarkoitetaan empiirisesti esiin nousseiden merkityssuhteiden auki kirjoittamista. Tutkijan tulee tarkastella tutkittavaa ilmiötä sellaisena kuin aineisto sen kertoo, ei teoriasta käsin eikä pakottamalla ilmiötä tiettyyn muottiin. Tulkintaa seuraa ymmärtäminen, joka tarkoittaa tutkimuksen luomista uudeksi kokonaisuudeksi. Kukkosen (2007, 159) mukaan kyse on tutkijan persoonallisesta tavasta ottaa tutkimusilmiö haltuunsa. Colaizzi (1978, 53) puolestaan puhuu aineiston ymmärtämisestä ja sen tutkijassa herättämien tunteiden ja kokemusten tulkitsemisesta.

Tutkija tarvitsee esiymmärryksensä, kokemuksensa ja teoretietonsa ymmärtääkseen tutkittavaa ilmiötä ja osatakseen analysoida aineistoa. Mitä laajempi teoreettinen ja käytännöllinen esiymmärrys tutkijalla on tutkittavasta ilmiöstä, sitä paremmin perusteltuja ovat kertojien elämismaailmasta tehdyt tulokset. (Kvigne, Gjengedal & Kirkevold 2002.)

Lukemani tutkimukset, lehtiartikkelit ja verkossa käydyt keskustelut ovat vaikuttaneet tutkimuksessa tapaani hahmottaa isovanhemmuutta. Oman, varsinkin tuoreen isovanhemmuuteni kautta isovanhemmuus näyttyy positiivisena asiana. Myönteinen suhtautuminen isovanhemmuuteen on kuitenkin vain osa totuutta, mikä on hyvä muistaa tutkimuksen eri vaiheissa.

Analyysimenetelmää valitessani analysoin aineiston ensin Colaizzin (1978) analyysimenetelmää käyttäen. Lopullisten näkökulman ja tutkimuskysymysten tarkennuttua päädyin kuitenkin käyttämään Giorgin (1999) fenomenologisen psykologian analyysimenetelmää, jota Perttula (1995b; 1998) on

kehittänyt eteenpäin. Giorgin alkuperäinen metodi sisälsi viisi osavaihetta. Virtanen (2006, 175–180) esittää nämä vaiheet seuraavasti:

Ensin tutustutaan huolellisesti tutkimusaineistoon, jotta siitä saadaan kokonaisnäkemys. Seuraavaksi tutkimusaineisto jaetaan merkitysyksiköihin. Kolmannessa vaiheessa nämä merkitysyksiköt muunnetaan tutkittavan kieleltä tutkijan tieteenalan yleiselle kielelle. Neljännessä vaiheessa tutkijan tieteenalalle käännettyistä merkitysyksiköistä muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto. Metodin viimeisessä vaiheessa siirrytään yksilökohtaisista merkitysverkostoista yleiseen merkitysverkostoon.

Perttulan (1995b, 94–95; 2000, 433–440) kehittämä metodi jakautuu puolestaan kahteen päävaiheeseen, joissa molemmissa on seitsemän vaihetta. Metodin ensimmäisessä päävaiheessa tavoitteena on luoda jokaisen tutkittavan yksilökohtainen merkitysverkosto ja metodin toisessa päävaiheessa tavoitellaan tutkittavan ilmiön yleistä merkitysverkostoa.

Käyttämäni analyysitapa on mukaelma Perttulan (1995b; 2000) kehittämästä metodista. Seuraavaksi esittelen Perttulan menetelmän kaksi päävaihetta omina alalukuinaan käyttäen havaintoesimerkkeinä otteita omasta tutkimusaineistostani.

5.4.1 Yksilökohtaisen merkitysverkoston analyysi

Lopullinen tutkimusaineistoni koostui seitsemästä kirjoitelmasta. Tulostettuna niistä kertyi materiaalia 21 sivua. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kirjoitelmista muodostuneen aineiston analyysi etenee yksilöllisellä tasolla. Jokaisen kirjoitelman kohdalla tutkittavan ilmiön kannalta tärkeistä merkityssuhteista muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto ($n=7$). Kuvaan empiirisen analyysin etenemisen käyttäen esimerkkinä yhtä kirjoitelmaa. Liitteessä 2 (esimerkki 3) esitän analyysin tuloksena muodostamani yhden isoäidin kokemusta kuvaavan yksilökohtaisen merkitysverkoston. Kirjoitelman esimerkkinä käyttämiseen olen saanut kirjoittajalta luvan. Kaikkien seitsemän tutkittavan kirjoitelman kohdalla analyysiprosessi on kuitenkin edennyt samojen vaiheiden kautta pyrkimyksenä tavoittaa jokaisen kirjoittajan subjektiivisia kokemuksia.

Perttula (1995b, 120) mukaan analyysi lähtee liikkeelle *aineiston avoimella lukemisella*. Pyrkimyksenä on tavoittaa tutkimukseen osallistuvien isoäitien välitön kokemus ja havainnoida asioita siten kuin kohtaisi ne ensimmäistä kertaa.

Ennen empiiristä analyysiä pyrin vapautumaan luonnollisesta asenteestani reflektoimalla omia kokemuksiani ja teoreettista tietoaani isovanhemmuudesta, minkä jälkeen pyrin tietoisesti siirtämään ne syrjään (sulkeistamaan). Kirjoitelmia lukiessani pyrin eläytymään juuri kyseisten isoäitien kokemuksiin.

Kokemusten tunnistaminen aineistosta tapahtui intuition avulla kiinnittämällä systemaattisesti huomiota siihen, millaisia merkityksiä isoäidit antoivat elämäntilanteelleen. Kuten Perttula (2008, 149) on todennut, *kokemus on sitä, mitä elämäntilanne ihmiselle tarkoittaa*. Isoäidit saattavat esimerkiksi kokea kielletyn isovanhemmuuden ikävänä tai häpeällisenä. Kokemusten tunnistamisessa oli kiinnitettävä huomiota laajempaan kokonaisuuteen kuin yksittäiseen sanaan tai käsitteeseen.

Aineiston avoimen lukemisen ja ennakkokäsitysten sulkeistamisen jälkeen seuraavaksi muodostetaan Perttulan (1995b, 121) mukaan *koko aineistoa jäsentävät sisältöalueet*. Ne voivat vielä tässä vaiheessa olla laajoja ja kattavia, niin että koko ilmiö on hahmotettavissa annetuilla alustavilla sisältöalueilla (Virtanen 2006, 184).

Tässä tutkimuksessa aineiston intensiivisen lukemisen myötä alkoi hahmottua laajempia kokonaisuuksia, jotka jäsensivät kaikkia tutkittavia kirjoitelmia. Näistä kokonaisuuksista muodostui kaikkien tutkimukseen osallistuneiden seitsemän kirjoitelman yhteisiksi sisältöalueiksi seuraavat: 1) isoäitien elämäntilanteen faktuaaliset tekijät 2) isoäitien elämäntilanne ennen välirikkoa 3) käännekohta 4) isoäitien ja lastenlasten vanhempien vuorovaikutus 5) isoäitien elämäntilanne välirikon jälkeen 6) oma elämä ja minuus 7) sosiaaliset suhteet. Elämäntilanteen faktuaaliset tekijät kuvasivat isoäitien elämäntilanteen tosiasiallisuutta, eivät niihin liitettäviä merkityksiä. Kokemukset isovanhemmuudesta ja sen muutoksista liittyvät sisältöalueisiin 2 – 5. Oman elämän ja minuuden kokemiseen liittyvät elämänlaatu, elämänhallinta ja erilaisuus. Sosiaalisten suhteiden kokeminen kuvaa isovanhemmuuden kieltämisen aiheuttamia muutoksia näissä suhteissa.

Sisältöalueiden muodostamisen jälkeen jaoin *aineiston merkityksen sisältäviin yksiköihin* (ks. Perttula 1995b, 122). Jakaminen tapahtui aineistoa edelleen

intuitiivisesti lukemalla. Jokainen merkityksen sisältävä yksikkö muodostui ehjästä asia- ja kokemussisällöstä. Merkitysyksiköt muotoutuivat melko laajoiksi, jotta kokemuksen ehyt merkityssisältö ei pilkkoutuisi jatkoanalyysiä haittaavasti. Virtasen (2006, 185) mukaan tähän vaiheeseen ei kannata käyttää liikaa aikaa, koska varsinaisen tutkimuksen tuloksiin vaiheella on vain suuntaa antava vaikutus.

Seuraavassa vaiheessa muunsin merkityksen sisältävät yksiköt tutkijan tieteenalan yleiselle kielelle. Virtasen (2006, 186) mukaan tässä vaiheessa tärkeää on selkeys, jotta voidaan havaita mistä merkityksestä on päädytty mihinkin tiivistelmään. Toteutin merkityksen sisältävien yksiköiden muuntamisen tutkijan kielelle siten, että kirjoitin tekemäni muunnoksen kunkin merkityksen sisältävän yksikön alapuolelle kursiivilla. Liitteessä 2 (esimerkki 1) kuvaan tätä muuntelua kirjoittaja A:n tutkimusaineiston kautta.

Perttula (1995b, 126) toteaa, että sulkeistamisen vaatimus korostuu nimenomaan tässä vaiheessa, jolloin tutkittavan (tässä isoäidin) ilmaisemat merkitykset kohtaavat tarkoituksellisesti tutkijan koetussa maailmassa olevat merkitysyhteydet. Pyrkimyksenä on päästä käsiksi aineiston alkuperäiseen ydinmerkitykseen. Tämä vaihe oli edellistä vaihetta huomattavasti haastavampi ja työllistävämpi, koska isoäitien kokemusten keskeinen sisältö oli säilytettävä ja toisaalta tutkijan tieteenalan kielen oli kuitenkin oltava yksiselitteistä teoreettisiin käsitteisiin sitoutumatonta.

Vaiheen alussa valitsin aluksi aivan liian varovaisen linjan ja pidättäydyin tutkittavien ilmaisuissa. Jouduinkin tekemään mielikuvatasolla tapahtuvaa muuntelua merkityksen sisältävän yksikön ja siitä tekemäni tiivistelmän välillä useita kertoja. Merkityksen sisältävien yksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle on tärkeä vaihe myös siksi, että sen perusteella muodostetaan lopulta yksilökohtaiset merkitysverkostot. Merkityksen sisältävien yksiköiden antaman informaation pitäisi siten näkyä yksilökohtaisessa merkitysverkostossa.

Metodin seuraavassa vaiheessa, liite 2 (esimerkki 2), *sijoitin merkityksen sisältävät yksiköt ja niistä tehdyt muunnokset tutkimusaineistoa jäsentäviin sisältöalueisiin* (Perttula 1995b, 127). Tässä vaiheessa piti miettiä, mihin sisältöalueeseen

liittyvistä kokemuksista kussakin muunnoksessa oli kyse. Vaihe oli kuitenkin melko mekaaninen analyysin etenemisen kannalta ajateltuna ja siinä voi käyttää apuna erilaisia tietojenkäsittelyohjelmia. Käytin itse tässä analyysin vaiheessa apuna tavallista tekstinkäsittelyohjelmaa.

Seuraavassa vaiheessa *muodostetaan sisältöalueittainen yksilökohtainen merkitysverkosto* (Perttula 1995b, 135). Tuloksena tästä prosessista syntyy yksilökohtainen isoäidin elämänkulun kokemusta kuvaava merkitysverkosto. Sisältöalueittain etenevän yksilökohtaisen merkitysverkoston rakentamisen tavoitteena on liittää merkityksen sisältävistä yksiköistä tutkijan kielelle käännettyt muunnokset sisällöllisesti toistensa yhteyteen. Perttulan (1995b, 136) mukaan sisältöalueittainen yksilökohtainen merkitysverkosto on käytännössä eräänlainen kertomus, jossa yksi sisältöalue muodostaa yhden kappaleen.

Metodin ensimmäisen päävaiheen viimeisessä vaiheessa, Perttulan (1995b, 137) mukaan tavoitteena on *asettaa edellisessä vaiheessa muodostetut sisältöalueet toistensa yhteyteen ja laatia yksilökohtainen merkitysverkosto*. Perttula (1995b) on siis kuvannut kaksi viimeistä vaihetta erikseen, mutta omassa tutkimuksessani yhdistin nämä kaksi viimeistä vaihetta, etenin siis suoraan yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostamiseen. Analyysin tuloksena muodostui seitsemän yksilökohtaista merkitysverkostoa. Liitteessä 2 (esimerkki 3) esitän kirjoittaja A:n merkitysverkoston.

Nämä analyysin ensimmäisen päävaiheen tuloksena syntyneet yksilökohtaiset merkitysverkostot (n=7) muodostavat analyysin toisen päävaiheen aineiston.

5.4.2 Yleisen merkitysverkoston muodostuminen

Tässä analyysin toisessa vaiheessa etenen Perttulan (2000) uudelleenmuotoiltuun metodiin pohjautuen ja siirryn analyysissä yksilötasolta yleiselle tasolle. Perttulan (2000, 430) mukaan toisen päävaiheen tavoitteena on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä käsitteellisesti yleistä tietoa. Merkitykset eivät ole enää tietyn yksilön antamia, vaan osa yleistä kokemusta ilmiöstä.

Perttula (2000, 432) puhuu yleisen tiedon kattavuudesta. Kattava tieto sisältää kaiken yksilökohtaisen olennaisen tiedon, mutta ei mitään, joka olisi ristiriidassa yksilökohtaisen tiedon kanssa. Kattavuuden vaatimus tarkoittaa Perttulan (2000, 432) mukaan konkreettisesti sitä, että yleisen tiedon analyysi säilyttää välittömän yhteyden yksilökohtaiseen tietoon eli käytännössä yksilökohtaisiin merkitysverkostoihin.

Kuvaan seuraavaksi empiirisen analyysin etenemistä metodin toisessa osassa käyttämällä esimerkkinä samaa kirjoitelmaa kuin metodin ensimmäisessä vaiheessa. Toinen vaihe lähtee liikkeelle tutkimusasenteen omaksumisella. Perttula (2000, 433) mieltää edellisessä vaiheessa muodostuneet yksilökohtaiset merkitysverkostot ehdotelmiksi yleistä kokemuksia koskevasta tiedosta. Yksilökohtaiset merkitysverkostot ovat ehdotelmia tiedosta, jota kohti edetään. Yksilökohtainen merkitysverkosto ei enää viittaa taaksepäin yksilön koettuun maailmaan, vaan eteenpäin kohti hahmottumassa olevaa yleistä tietoa. Analyysin on kuitenkin edettävä siten, että tutkija ja tutkimuksen lukijat ovat selvillä, ketkä tutkimukseen ovat osallistuneet ja mitkä metodisin termein yksilökohtaiset merkitysverkostot sisältyvät mihinkin yleisen merkitysverkoston tyyppiin. Perttulan (2000, 433) mukaan metodin kyky säilyttää yhteys sekä taakse- että eteenpäin on ehto, jonka varassa kokemusta koskeva yleinen tieto voi olla kattavaa. Samalla se takaa, että tieto säilyttää yhteyden reaalisesti toteutuvaan ihmiselämään. Omassa tutkimuksessani miellän yksilökohtaiset merkitysverkostot (n=7) ehdotelmiksi yleisestä lapsenlapsista erossa pidetyn isoäidin kokemuksia koskevasta tiedosta.

Toisessa vaiheessa *yksilökohtaiset merkitysverkostot jaetaan merkityssuhteisiin ja muunnetaan merkityssuhde-ehdotelmiksi* (Perttula 2000, 434). Luin aineistona olevat 7 yksilökohtaista merkitysverkostoa keskittyneesti lävitse selvittääkseni, millaisia kokemuksia lapsenlapsista erossa pidetyillä isoäideillä oli. Sen jälkeen jaoin jokaisen merkitysverkoston merkityssuhteisiin. Tehtävä on analoginen edellä esitetyn metodin ensimmäisen päävaiheen kolmannen kohdan kanssa, jossa tutkimusaineistosta erotettiin tutkittavan ilmiön kannalta merkittäviä, itsensä ymmärrettäviä kokonaisuuksia. Suuntautuminen kohti yleistä tietoa

osoitetaan muuntamalla merkityssuhteet kielelle, jossa kokemusten yksilöperustaisuus häivytetään. Tuloksia kutsutaan merkityssuhde-ehdotelmiksi. (Perttula 2000, 434.) Liitteessä 2 (esimerkki 4) kuvaan merkityssuhteiden muunnosta yleiselle tasolle.

Analyysin toisen osan kolmannessa vaiheessa *muodostetaan merkityssuhde-ehdotelmia jäsentävät sisältöalueet* (Perttula 2000, 436). Muodostin sisältöalueet kuhunkin yksilökohtaiseen merkitysverkostoon pohjautuvien merkityssuhde-ehdotelmien osalta erikseen, sillä en pyrkinyt yhtenäistämään sisältöalueita. Tarkoitukseni oli ensin hahmottaa kunkin ehdotelman omia merkitysisältöjä. Merkityssuhde-ehdotelmat jäsenyivät lopulta seuraaviin sisältöalueisiin: elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä, isovanhemmuuden käännekohta, arjen kokeminen sekä elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen.

Analyysin neljännessä *vaiheessa sijoitetaan merkityssuhde-ehdotelmat sisältöalueisiin* (Perttula 2000, 436). Kukin sisältöalue käsittää siis siihen liittyvät merkityssuhde-ehdotelmat. Tämän mekaanisen vaiheen jälkeen etenin nopeasti analyysin viidenteen vaiheeseen, jossa *muodostetaan sisältöalue-ehdotelmat* (Perttula 2000, 438). Etenin merkityssuhde-ehdotelmista sisältöalue-ehdotelmiin kuvaamalla merkityssuhde-ehdotelmien ydinsisällöt sisältöalue kerrallaan. Esimerkissä 5 (liite 2) kuvaan sisältöalue-ehdotelmien muotoutumisen.

Analyysin toisen osan kuudennessa vaiheessa Perttulan (2000, 438) mukaan muodostetaan ehdotelma tutkittavan ilmiön yleiseksi merkitysverkostoksi. Jokaisesta sisältöalue-ehdotelmien kokonaisuudesta ($n=7$) tehdään yksi ehdotelma yleiseksi merkitysverkostoksi. Ehdotelmaa hiotaan niin kauan, että se voidaan hahmottaa yhtenä kokonaisuutena jatkoanalyysin kannalta eli ehdotelmien samankaltaisuuden ja eroavuuden kannalta. Riittävän tiiviyn saavuttamiseksi tutkijan on muotoiltava eri yleisyystasolla olevia ehdotelmia parhaan kuvaustavan löytämiseksi. Perttula (2000, 439) toteaa, että varmuus kuvauksen valmistumisesta perustuu lopulta tutkijan intuitiiviseen evidenssiin. Intuitiivinen varmuus on itsensä oikeuttavaa varmuutta, mutta Perttulan (2000, 439) mukaan vain silloin, kun tutkija noudattaa kurinalaisesti deskriptiivistä tutki-

musasennetta. Tässä tutkimuksessa muodostui siis seitsemän ehdotelmaa yleiseksi merkitysverkostoksi. Esimerkissä 6 (liite 2) kirjoittaja A:n ehdotelma tutkittavan ilmiön yleiseksi merkitysverkostoksi.

Analyysin viimeisessä vaiheessa *ehdotelmat yleiseksi merkitysverkostoiksi* (n=7) *jäsennetään yleiseksi merkitysverkostoksi* (Perttula 2000, 439). Lopputulos ei enää ole ehdotelma, vaan empiirisen analyysin päätepiiste, joka sisältää tutkittavaa ilmiötä koskevan yleisen tiedon. Jos kaikissa ehdotelmassa yleiseksi merkitysverkostoiksi nähdään samat ydinmerkitykset, tutkimuksen tulokset voidaan kuvata yhtenä yleisenä merkitysverkostona. Ellei näin ole, on muodostettava useampi yleinen merkitysverkosto. (Perttula 2000, 439.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistosta oli vaikea muodostaa yhtä yleistä merkitysverkostoa, koska tutkimukseen osallistuneiden kokemukset poikkesivat toisistaan. Osittain myös tutkittavien vähäisen määrän (n=7) vuoksi päädyin esittämään lopputuloksena seitsemän yleistä merkitysverkostokuvausta. Nämä yleiset merkitysverkostokuvaukset on esitetty luvussa 6.1.

5.5 Eettiset ratkaisut

Tuomen (2007, 143–144) mukaan eettiset kysymykset ovat koko tutkimustoiminnan lähtökohta, sillä tutkimuksen eettiset ratkaisut ja uskottavuus kulkevat käsi kädessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Mäkelä (2005) puolestaan toteaa tutkijalla olevan kolme erisuuntaista perusvelvollisuutta. Tutkijalla on velvollisuus tuottaa luotettavaa tietoa maailmasta, ylläpidettävä tieteellistä julkisuutta sekä kunnioitettava tutkittavien oikeuksia. Mäkelän (2005) mukaan tutkittavien oikeuksia ei saa loukata, mutta tutkittavien varjeleminen ei toisaalta saa johtaa tulosten vääristelyyn eikä tieteen julkisuuden rikkomiseen. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2009, 4–15) laatimat eettiset periaatteet ihmistieteisiin luettavassa tutkimuksessa jaetaan myös kolmeen osa-alueeseen: 1) tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen 2) vahingoittamisen välttäminen ja 3) yksityisyys ja tietosuojat.

Tässä tutkimuksessa itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen toteutuu vapaaehtoisena osallistumisena. ET-lehdessä 2009 julkaistussa kirjoituskutsussa (liite 1) mainittiin kirjoitelmien mahdollisesta jatkokäytöstä tutkimustarkoituksiin. Näin ollen kirjoituskutsuun vastaamalla kirjoittajat ovat samalla antaneet suostumuksensa kirjoitelman tutkimuskäyttöön.

Vahingon välttäminen tässä tutkimuksessa näkyy tutkittavia kunnioittavana kirjoitustapana. Vaikka tutkimuksessa on käsitelty osittain arkaluontoisia asioita, niin kirjoittajat ovat kuitenkin osallistumisellaan halunneet tuoda nämä arkaluontoiset asiat vapaaehtoisesti esille. Tutkimukseen osallistuvien luottamuksen saavuttaminen ja säilyttäminen korostuu mielestäni erityisesti tutkimuksissa, joissa tutkitaan arkaluonteisia ilmiöitä, mutta niistäkin on tärkeää saada tietoa.

Yksityisyyden suojasta säädetään Suomen perustuslaissa. Yksityisyyden suoja on myös tärkeä tutkimuseettinen periaate, jota noudatetaan läpi koko tutkimusprosessin. Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistoa on säilytetty sivullisten ulottumattomissa ja tutkimuksen päätyttyä olen sitoutunut hävittämään Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saamani aineiston. Alkuperäisestä tutkimusaineistosta oli poistettu suorat ja epäsuorat tunnistustiedot jo aineiston keränneiden tutkijoiden toimesta. Myös omien kontaktieni kautta saadusta kirjoitelmas- ta on poistettu suorat ja epäsuorat tunnistustiedot.

Tutkimuksen analyysivaiheiden etenemisen olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta tekemäni ratkaisut olisivat lukijalle selkeästi näkyvissä. Eri vaiheiden etenemistä olen konkretisoinut aineistoesimerkkien avulla huomioiden yksityisyyden suojaan liittyvät seikat. Edellä kuvaamani metodin pyrkimys deskriptioon nostaa esiin myös tutkijan subjektiivisuuden ja vastuun. Tutkijana vastuuni on mielestäni merkittävä, sillä tutkijana minun on määriteltävä oma paikkani suhteessa tutkimuskohteeseen ja niihin ihmisiin, joiden elämästä olen hankkinut aineiston. Kysymys on lähinnä siitä, mitä mahdollisuuksia minulla tutkijana on ymmärtää toista ihmistä. Saman tutkimushenkilön kokemukset voivat saada erilaisia tulkintoja riippuen siitä kuka ja mistä viitekehuksesta käsin tulkinnat tehdään. Kun tutkimuksen aineis-

tona on käytetty haavoittuvien ihmisten ainutkertaisia kertomuksia, on Lincolnin ja Cuban (2004) mukaan syytä pohtia kenen ääni tutkimuksessa tulee kuuluville.

6 KIELLETTY ISOVANHEMMUUS ISOÄITIEN KOKEMANA

Tässä luvussa kuvaan isoäitien kokemuksia kielletystä isovanhemmuudesta merkitysverkostokuvausten ja ilmiön kokonaisrakennetta kuvaavien sisältöalueiden kautta.

Yleiset merkitysverkostokuvaukset (luku 6.1) muotoutuivat analyysiprosessin tuloksena ja niistä ilmenee kunkin tutkimuksessa mukana olleen isoäidin kokonaisvaltainen kokemusmaailma kielletystä isovanhemmuudesta. Merkitykselliset kielletyn isovanhemmuuden sisältöalueet (luvut 6.2–6.5) kuvaavat kyseessä olevan ilmiön rakennetta.

Sisältöalueet muodostuivat analyysiprosessin aikana merkityssuhdeehdotelmien jäsentämisen tuloksena seuraaviksi: elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä, isovanhemmuuden käännekohta, arjen kokeminen sekä elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen. Kuvatessani merkityksellisiä kielletyn isovanhemmuuden sisältöalueita, esitän otteita isoäitien autenttisista kokemuksista havainnollistamaan kunkin sisältöalueen luonnetta. Näytteet on valittu siten, että ne kuvaavat mahdollisimman monipuolisesti kunkin sisältöalueen ominaispiirteitä tutkimusaineiston pohjalta, mutta samalla eri isoäitien kokemana. Kunkin sisältöalueluvun (luvut 6.2–6.5) lopussa on yhteenvetona taulukko, josta käy ilmi kyseisen sisältöalueen ominaispiirteet ala-teemoineen.

6.1 Isoäitien yleiset merkitysverkostokuvaukset

KIRJOITTAJA A.

Lapsenlapsen syntymä on isovanhemmalle aina merkittävä kokemus. Pitkän välimatkan takia pelätään kaukana asuvan lapsenlapsen jäävän vieraammaksi kuin lähellä asuvat lapsenlapset.

*Isovanhemman yhteydenpito alkaa vaikuttaa ei-toivotulta. Lapsenlapsen suukotte-
lun vuoksi isovanhempaa syytetään inestistä. Avioero, yhteishuoltajuus ja lapsenlap-
sen asuminen äidin luona merkitsee yhteydenpidon mahdollisuuksien vähenemistä isän
puoleiselle suvulle, sillä kaikki yhteydenpito lapsenlapsen äidin kautta on kiellettyä.*

*Isän puoleista sukua mustamaalataan. Tavatessa lapsenlasta ei enää uskalleta pi-
tää sylissä toisten lastenlasten tavoin eikä kysellä tämän arkisista asioista lapselle koitu-
vien seurausten pelossa. Kutsut lapsenlapsen juhliin loppuvat. Lahjoja lähetetään tois-
ten pakettien mukana palautusta peläten. Lapsenlapsen soittamiskielto koetaan ikävänä.
Pienet asiat, kuten isovanhemman leivonnaisten maistuminen lapsenlapselle, korostu-
vat. Lapsen kasvettua, isän maksama puhelinliittymä mahdollistaa puhelut isovanhem-
malle.*

*Valheelliset inestisytyökset loukkaavat ja järkyttävät vielä vuosikymmenten ku-
luttua eikä niitä pystytä unohtamaan. Koetaan vihaa ja katkeruutta isovanhemmuuden
rajoittamisesta. Kaikilla tapahtuneilla asioilla on ollut vaikutusta isovanhemmuuteen.
Myöhemmin syntyneisiin lapsenlapsiin isovanhemman suhde jää etäiseksi. Koettujen
syytösten vuoksi pieniä lapsia ei uskalleta pyytää syliin ja suhteet miniöihin jäävät etäi-
siksi. Varotaan sekaantumasta nuoren polven elämään. Koetaan, etteivät muut ihmiset
osaa kuvitella millaista on elää isovanhempana, jolta on osa isovanhemmuutta kielletty.*

KIRJOITTAJA 30.

*Nuorta paria tuetaan taloudellisesti jo heidän seurusteluaikanaan. Raskauden alkami-
nen koetaan iloisena asiana, tehdään yhteisiä asumisratkaisuja ja lapsenlapsen synty-
mästä ollaan kiitollisia ja onnellisia. Elämässä koetaan kaiken olevan hyvin: toista lap-
senlasta odotetaan, isovanhemman vakava sairaus on parantunut ja ensimmäisen lap-
senlapsen kanssa saadaan ulkoilla yhdessä.*

*Nuoren perheen yksityisyyttä kunnioitetaan eikä heidän puolella taloa mennä
kutsumatta. Sukupolvien välisestä kanssakäymisestä puuttuu kuitenkin lämpö, vaikka
varsinaista riitaa ei ole. Isovanhemmille esitetään vaatimus ennakkoperinnöstä ja pois
muuttamisesta. Yllättävään esitykseen ei voida suostua eikä neuvottelemisesta ole apua.
Miniä koetaan hankalaksi. Tilanteen pahenemista koetetaan välttää. Lopulta isovan-*

hemmat lunastavat yhteisen talon ylihintaan ja nuoret muuttavat pois. Suhteet nuoreen sukupolveen katkeavat.

Yhteisten retkien päättyminen lapsenlapsen kanssa koetaan surulliseksi asiaksi. Lapsenlapselle haluttaisiin opettaa ja kertoa asioita. Riemulla ja haikeudella muistellaankin yhteisiä tekemisiä lapsenlapsen kanssa. Isovanhemman sairaus uusiutuu. Toinen lapsenlapsi syntyy ja pelätään ensimmäisen tapaamisen jäävän myös viimeiseksi. Lapsenlasten ensiaskleet ja koulunaloittamiset jäävät isovanhemmilta näkemättä sillä kaikki yhteydenpito lapsenlapsiin kielletään ja lahjat palautetaan. Pyydetään anteeksi, ettei ole osattu olla nuorelle sukupolvelle mieleinen äiti ja anoppi, mutta anteeksipyyntöön ei tule vastausta. Lapsenlapsilla ei ole yhteyttä toisiin isovanhempiinsa.

Pienten lasten omatoiminen yhteydenpito isovanhempiin ei onnistu. Sukutarinan kirjoittaminen mahdollistaa myöhemmin isovanhemman juuriin tutustumisen. Vuosien saatossa koettua tuskan määrää ei osata sanoin kuvata. Yhteydenpidon kieltämistä isovanhempiin ei ymmärretä, sillä koetaan, että isovanhemmat voisivat henkisesti rikastuttaa lapsenlastensa elämää. Eläkeläisinä isovanhemmilla olisi myös aikaa matkustella ja mökkeillä lapsenlasten kanssa. Toisten isovanhempien näkeminen lastenlastensa seurassa saa ikävöimään omia lapsenlapsia. Iltarukouksessa muistetaan lapsenlapsia, sitä heilittä ei voida kieltää. Sairauden pahenemisen vuoksi aika lapsenlasten tapaamiseen odottamisessa saattaa loppua kesken. On surullista, jos lapsenlapset eivät ehdi oppia tuntemaan isoäitiään. Toivotaan isoisälle tilaisuutta tutustua lapsenlapsiin ja mahdollisuutta kertoa myös isoäidistä. Naapuriin muuttava lapsiperhe on vastaus rukouksiin. Varatummina ja varavaarina toimiminen auttaa surullisimman vaiheen ylitse, se on nautinnollista ja se saa tuntemaan isovanhempien olon tarpeelliseksi. Varaisovanhemmuus ei kuitenkaan korvaa omien lapsenlasten kaipausta.

KIRJOITTAJA 68.

Lapsenlapsen syntymä tuottaa rajatonta iloa ja siihen valmistaudutaan hankkimalla lahjoja ja valmistamalla vaatteita. Ilo jää lyhyeksi. Koetaan, että äidinpuoleiset isovanhemmat asetetaan kaikessa etusijalle ja isänpuoleisten isovanhempien luo tehdään vain velvollisuusvierailuja. Lapsenlasten vierailuilla kuullaan paljon puhetta toisten isovan-

hempien tapaamisista. Lapset kiintyvät ihmisiin, joiden kanssa saavat useammin olla tekemisissä, joten isovanhemmat ymmärtävät jääneensä paitsioon.

Yhtäkkiä muututaan epäsopiviksi ihmisiksi. Isovanhemmista alkaa löytyä vikoja. Vierailukutsuihin saadaan outoja kielteisiä vastauksia. Isovanhemmat luokitellaan huonoiksi ja rumasti käyttäytyviksi ihmisiksi, jotka eivät osaa elää oikealla tavalla. Isovanhempien negatiivisten piirteiden ei haluta siirtyvän lapsenlapsille. Ainoaksi vaihtoehdoksi nähdään välien katkaiseminen isovanhempiin kokonaan. Vanhemmille yritetään vakuuttaa, että isovanhemmilla on perinnön lisäksi muutakin annettavaa lapsenlapsille. Vanhempien mielestä muut läheiset ihmiset voivat korvata isovanhemmat.

Pelätään, että muut ihmiset saavat kuulla, että isovanhemmat eivät saa tavata omia lapsenlapsiaan. Kaivattu isovanhemmuus on kielletty ehkä lopullisesti. Lapsenlasten muistikuvat isovanhemmista haalistuvat ajan kuluessa. Pohditaan kuinka isovanhempia voidaan pitää arvottomina ja loukata sanoilla. "Kun lopetetaan isovanhemmista puhuminen, niin kyllä aika hoitaa loput" – on järkyttävää kuultavaa. Omaa epäonnistumista isovanhempiana hävettää paljastaa muille, mutta kysymyksiä lapsenlapsista ei voi väistellä loputtomiin. Totuuden paljastaminen ystäväille helpottaa oloa. Hyviä neuvoja tilanteen korjaamiseksi otettaisiin mielellään vastaan. Toisten onnellisen isovanhemmuuden näkeminen pitää surua yllä.

Halutaan tietää mitkä asiat tekevät epäsopivaksi isovanhemmaksi. Tavallista elämää virheineen ei koeta oikeutetuksi syyksi erottaa lastenlapset isovanhemmistaan. Erottamisen syytä voisivat olla alkoholismi, huumeiden käyttö ja epäsosiaalinen käytös. Aikaisemmin ei ole tullut mieleen, että isovanhemmilta voitaisiin kieltää kaikki suhteen lapsenlapsiin. Lehtien lukijapalstoilla olevista kirjoituksista voi päätellä, ettei välien katkaiseminen isovanhempiin ole kovin harvinaista. Harvat valokuvat ovat rakkaita muistoja lapsenlapsista. Kuvia ei pidetä esillä piirongin päällä, sillä niiden katseleminen ylläpitää jatkuvaa surua. Ihmisten utelua lapsenlapsista pelätään. Lapsenlapsista puhumista kaihdetaan ja puhe siirretään nopeasti muihin aiheisiin. Apua joudutaan hakemaan ammattiauttajilta. Päiväkirjan kirjoittaminen on korvaamaton tuki synkimpinä hetkinä. Isovanhempien keskustelujen päämääränä on löytää ratkaisu suhteiden korjaamiseen. Elämä koetaan turhaksi, kun ei saada seurata jälkipolvien elämää. Puhuminen puolison kanssa auttaa selviytymisessä. Elämään yritetään löytää iloa ja sisältöä isovanhemmuuden ulkopuolelta. Kyselyjä halutaan välttää. On vaikeaa tunnustaa, ettei

kelpaa isovanhemmaksi. Tapahtuneet asiat vaikuttavat syvemmin kuin osataan kuvitella.

KIRJOITTAJA 71.

Etukäteen on päätetty välttää anopin ja miniän väliset ristiriidat antamalla nuoren perheen elää omaa elämäänsä ja auttamalla vain tarvittaessa. Lapsenlasten syntyminen on iloinen asia. Heidän kanssa puuhastelu saa isovanhemman tuntemaan itsensä tärkeäksi. Elämässä tuntuu kaikki olevan hyvin. Isovanhemman taloudellinen tuki nuorelle perheelle on merkittävää. Nuoren perheen ristiriidat eivät pysy salassa lähekkäin asuttaessa. Avioliiton solmiminen on isovanhemmalle kuitenkin merkki ristiriitojen sopimisesta. Hääjärjestelyissä mukana oleminen ja kulujen maksaminen saa isovanhemman tuntemaan itsensä tarpeelliseksi. Isovanhempi kokee, että lapsenlapsista ja heidän koulunkäynnistään huolehtiminen luo turvallisen olon lapselle ja on samalla tukea lasten vanhemmille. Lapsenlapsia pyritään kohtelemaan tasapuolisesti ottamalla nuoremmat lapset mahdollisimman paljon mukaan yhteisiin puuhiin. Isovanhemmat kokevat saavansa huvitella lapsenlastensa kanssa siksi, että lapsenlapset ovat tuolloin poissa äitinsä jaloista. Isovanhemmat eivät usko miniän ymmärtävään, mitä yhdessäolo isovanhempien kanssa merkitsee lapsille. Koetaan myös, että lapsenlapset saavat olla toisten isovanhempien luona enemmän.

Kaikki ei suju isovanhempien toiveiden mukaan. Vanhempien keskinäisen riitelyn seurauksena isovanhemman ja lapsenlapsen yhdessäoloa rajoitetaan. Isovanhemman apua ei enää huoliteta ja hänen sanojaan vääristellään. Lapsenlapsia saadaan tavata entistä harvemmin. Avioero laitetaan vireille ja yksinhuoltajuuden hakemista käytetään kirstuskeinona, etteivät lapsenlapset olisi missään tekemisissä isovanhempien kanssa. Syytä miniän syvään vihaan appivanhempiaan kohtaan ei ymmärretä. Lapsenlasten isä löydetään kuolleen ja miniä rajaa entisen miehensä suvun kokonaan pois elämästään. Isovanhempia solvataan ja pidetään ongelmien aiheuttajina, joten heihin ei ole syytä pitää yhteyttä. Viranomaisia varoitetaan häiriköivästä isovanhemmasta.

Toiveista huolimatta välit miniän kanssa eivät parane. Miniä ja lapsenlapset eivät saavu muistotilaisuuteen. Yhteydenotto suhteiden normalisoimiseksi saa tylyn vastaanoton. Isovanhempia nimitellään "paskapäiksi."

Isovanhemmat eivät tiedä lastenlasten elämästä juuri mitään. Vuodet erossa lapsenlapsista koetaan surullisina ja turhina. Ikäviä lapsenlapsista ei hellitä. Usko korkeampaan johdatukseen hiipuu. Helvettiin joutumista ei tarvitse kuolemaan saakka odottaa; ihmiset luovat sen toinen toisilleen tässä ja nyt. Muistoja rakkaista lapsenlapsista ei voi kukaan isovanhemmalta viedä. Lapsenlapsettomia isovanhempia uskotaan olevan tuhansia. Lapsenlapsettomuudesta ei julkisuudessa puhuta asian kipeyden vuoksi. Koetaan, että Suomessa viranomaiset eivät kunnioita valtiota sitovaa Euroopan ihmisoikeussopimusta, joka turvaa oikeudet perhe-elämään ja läheisiin.

KIRJOITTAJA 94.

Isovanhempi ei ole koskaan saanut tavata ainoaa lapsenlastaan vaan nähnyt tämän vain lehtikuvissa. Uutta lehdessä julkaistavaa syntymäpäiväkuvaa odotetaan kovasti. Isovanhempi uskoo nuoren perheen muuttaneen hänen kiusakseen kauemmaksi ja hänen yhteydenottoihinsa ei vastata. Isovanhempi pyytää kaiken varalta kirjeitse anteeksi nuorelta perheeltä, vaikka ei edes tiedä mitä on tehnyt väärin.

Isovanhempi kokee olevansa syyllinen, sillä anoppiahan pidetään aina pahana. Hän muistaa lapsenlasta merkkipäivinä ja jouluisin postin välityksellä, ovela hänelle ei avata. Edesmennyttä puolisoa ja lapsenlasta ikävöidään. Lapsenlapsen hoitaminen ja leikkiminen hänen kanssaan olisi mukavaa. Toisen pojan kihlautuminen sytyttää pienen toivonkipinän uudesta lapsenlapsesta, jota saisi vielä hyväkuntoisena ollessaan hoitaa.

KIRJOITTAJA 95.

Isovanhemmaksi tuleminen koetaan iloisena asiana. Vastasyntynyttä käydään synnytyslaitoksella katsomassa. Ristiäiskuvassa on vielä neljä sukupolvea. Isovanhemmat vierailevat lapsenlapsen luona ja muistavat postikorteilla. Vähitellen vierailut isovanhempien luona vähenevät.

Isovanhemmat eivät saa enää vierailulla lapsenlapsen luona ja puhelutkin katkaistaan. Miniästä johtuvista, tarkemmin nimeämättömistä syistä isovanhemmat eivät ole tervetulleita tapaamaan lapsenlapsiaan. Kahteen vuoteen ei nähdä lainkaan lapsenlapsia. Isovanhempi yrittää tavata lapsenlapsiaan miniältä salaa, mutta tämä tulee häätämään isovanhemman pois. Isovanhempi poistuu itkien vierailulta. Lapsenlasten isä jär-

kyttyy vanhempiensa kohtelusta ja antaa luvan tavata lapsenlapsia aina silloin kuin vanhemmat tahtovat.

Isovanhempien suhde omaan poikaan säilyy hyvänä. Lapsenlapsia tavataan vain miniän poissa ollessa. Miniä pyrkii vaikeuttamaan isovanhempien ja lapsenlasten yhteydenpitoa puolisoltaan salaa esimerkiksi muuttamalla lapsenlapsen puhelinnumeron salaiseksi. Tapaamiskielto ulotetaan myös isoisovanhempien sukupolveen. Puolison kanssa puhuminen koetaan hyvänä selviytymiskeinona ja lohdun antajana. Lapsenlapsen harvat vierailut koetaan hyvin merkittäviksi tapahtumiksi ja isovanhemman ostami- en vaatteiden pitäminen rakkauden osoitukseksi isovanhempaa kohtaan.

Isovanhemmuudelta on odotettu lupaa osallistua lapsenlasten hoitamiseen ja kutsuja syntymäpäiville, mutta ne jäävät toteutumatta. Odotetut vierailukäynnit isovanhempien luona eivät toteudu. Isovanhemmat kokevat olevansa rasite lapsenlasten vanhemmille ja vieraita omille lapsenlapsille. Näin ollen koetaan, ettei olla lainkaan isovanhempia. Isovanhemmat ovat kuitenkin sitä mieltä, että heillä olisi paljon annettavaa sekä lapsenlapsille että näiden vanhemmille. Koetaan, että nykyään ei olla isovanhempien kanssa niin paljon tekemisissä kuin aikaisemmin. Jos isovanhemmat eivät saa olla alusta asti mukana lapsenlastensa elämässä, koetaan, etteivät nämä enää myöhemmin välitä pitää yhteyttä isovanhempiinsa. Toivotaan, etteivät miniät sulkisi puolison vanhempiä pois lapsenlasten elämästä ja sallisivat lapsenlasten vierailut isovanhempien luona, vaikka itse eivät siellä vierailisikaan. Vierailujen salliminen ehkäisisi isovanhempien katkeroitumista. Vihan ja katkeruuden sijasta ystävällinen käytös nähdään hyvän elämän avaimeksi.

KIRJOITTAJA 164.

Lapsen avioitumisen myötä aletaan hartaasti odottaa isovanhemmaksi tulemistä. Isovanhemmaksi tuleminen ei kuitenkaan ole itsestään selvä asia. Eläkkeellä olevilla isovanhemmilla on aikaa lapsenlapsille ja usein isovanhemmat ovatkin aloitteellisia. Isoäiti saattaa esimerkiksi kutsua nuoren perheen luokseen syömään, jotta saa nähdä lapsenlapsiaan. Elämässä onnellisimmiksi hetkiksi saatetaan kokea hetket, jolloin saadaan olla yksin lapsenlasten kanssa. Lapsenlasten osoittama kiintymys ja luottamus merkitsevät isovanhemmille paljon.

Miniä ei hyväksy anoppia osaksi nuoren perheen elämää. Pitkästä välimatkasta huolimatta miniän vanhemmat ovat etusijalla lastenhoitoapua tarvittaessa. Lapsenlapset saavat vuoden mittaan viettää aikaa huomattavasti enemmän äidin puoleisten isovanhempien kanssa kuin isän puoleisten. Erotilanteessa miniä uhkaa lähestymiskiellolla, jolloin lapsenlapsia ei saataisi tavata lainkaan. Koetaan, ettei uhkaus muuttaisi mitenkään jo vallitsevaa tilannetta.

Pelätään harmin aiheuttamista nuorelle perheelle ja pysytään siksi omissa oloissa. Rukouksissa toivotaan lapsenlapsista kasvavan rehellisiä ja kunnollisia miehiä.

Kun lapsenlapsi ei kaksivuotiaana tunne isovanhempaansa tapaamiskiellon vuoksi, tuntuu se isovanhemmasta murheelliselta. Isovanhemmuuden kieltäminen aiheuttaa isovanhemmalle kärsimystä ja masennusta. Öisin itkettää. Pelkkää nimellistä isoäitiyttä ei koeta oikeaksi isovanhemmudeksi. Todellinen tilanne omasta isovanhemmudesta salataan muilta ihmisiltä ja kyselyihin lapsenlapsista vastataan kysyjän odotusten mukaisesti.

6.2 Elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä

Isovanhemmaksi tuleminen ja osallistuminen lapsenlapsen elämään osoittautuivat isoäitien kokemusten pohjalta merkittäviksi tapahtumiksi heidän elämässään. Selkeänä piirteenä analyysissä nousivat esille myös äidinpuoleisten isovanhempien suosiminen sekä keskimmäisen sukupolven taloudellinen tukeminen.

6.2.1 Lapsenlapsen odotus ja syntymä

Odotin innolla, kun poikani meni naimisiin, minusta ehkä tulisi isoäiti. (164) Isovanhemmaksi tulemistä saatetaan lapsen parisuhteen myötä alkaa odottamaan, mutta isovanhemmaksi tuleminen ei kuitenkaan tänä päivänä ole itsestään selvä asia, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Mieheni kuoli ja poikani avioliitto kariutui lapsettomana. Poikani löysi uuden vaimon, joka alkoi odottaa lasta, mutta ei ollut vielä onnea, hänelle tuli keskenmeno. Pian kuitenkin alkoi uudelleen odottaa ja 1 1/2v välein heille syntyi 2 kaunista, tervettä poikaa. Nyt olin onneni kukkuloilla. Olin 2 pojan isoäiti. (164)

Väestöntutkimuslaitoksen perhebarometrin mukaan myös vapaaehtoinen lapsettomuus näyttää viime vuosina yleistyneen (Miettinen, 2015).

Tulevat isovanhemmat ottavat ilmoituksen lapsenlapsen odotuksesta usein innostuneesti vastaan:

Se päivä oli ihana, kun sain tietää, että vauva oli tulossa. (71) Minä kun kuulin, että tulen mummoksi, olin riemuissani. (95) Muistanet vielä, kuinka haltioissamme esikoisemme esikoista odotimme. (68)

Lapsenlapsen syntymään voidaan myös valmistautua etukäteen, kuten seuraava kirjoittaja on tehnyt: *Hankimme lahjoja jo etukäteen ja minä mummina neuloin ensimmäiset villavaatteet tulevalle.* (68)

Lapsenlapsen syntymän merkitys isovanhemmille kävi ilmi isoäitien kirjoitelmissa tunnepitoisina sanoina. Vastasyntyntä lapsenlasta halutaan mennä myös heti katsomaan, jopa pitkien välimatkojen takaa.

Kun tämä kulanuppu sitten syntyi, ilollamme ei ollut rajoja ... vaarikin, joka yleensä pysyy nahoissaan, oli kuin uudesti syntynyt ja seitsemännessä taivaassa. (68) Terve ja ihana vauva syntyi syyskuun lopulla, vanhemmat ja isovanhemmat olivat onnellisia ja kiitollisia pienestä vauvasta. (30) Sitten poika soitti, että on syntynyt tyttö, mentiin laitokselle katsomaan. Minä sain nyytin syliini ja pappa otti kuvia. (95) Kävin tyttärenti kanssa pientä vauvaa syntymän jälkeen katsomassa. Istuimme bussissa monta sataa kilometriä, sillä poikani oli muuttanut työn perässä pohjoiseen. (A)

Samaan aikaan lapsen syntymän kanssa tapahtuu myös toinen syntymä, isovanhemmuuden syntyminen. Ilman lapsenlasta ei ole biologista isovanhemmuuttakaan. Ehkäpä juuri tämän kaksoissyntymän ihmeen vuoksi tuoreet isovanhemmat kokevat olevansa *kuin uudesti syntyneitä ja seitsemännessä taivaassa* (68), kuten eräs kirjoittaja edellä asian ilmaisi.

Välttämättä kaikki isovanhemmat eivät koe isovanhemmuuttaan syystä tai toisesta elämässään tärkeänä asiana. Lisäksi on myös sellaisia isovanhempia, joille ei heidän halustaan huolimatta ole suotu mahdollisuutta toimia isovanhempiana, kuten seuraava kirjoittaja kertoo:

Minulla on yksi lapsenlapsi, ei häntä ole käytetty mummolassa yhtään kertaa, enkä minä ole saanut häneen koskea silloin vauvana enkä nyt isompana, kun en ole nähnyt kuin lehdestä kuvan. (94)

Esimerkin isoäiti asuu vain 25 kilometrin päässä lapsenlapsestaan, joten pitkä välimatka ei ole syy siihen, ettei isoäiti ole koskaan saanut tavata lapsenlastaan.

6.2.2 Lapsenlapsen elämään osallistuminen

Sähköisten viestinten kehittymisestä huolimatta perinteiset vierailut ovat pitäneet pintansa. Isovanhemmat vierailevat yleensä mielellään lapsenlasten luona ja pienet vieraat ovat tervetulleita isovanhempien luokse kyläilemään. Kirjoitelmista kävi ilmi, että isoäidit ovat valmiita näkemään paljon vaivaa, jotta saavat tavata lapsenlapsiaan. Nuori perhe saattaakin saada kunniavierastasoista kohtelua notkuvan herkkupöydän muodossa, kuten eräs kirjoittajista toi esille.

Viimeisten vuosien aikana, kutsuin heitä syömään tein parhaani mukaan herkkuja, ja sain nähdä poikiakin pidempään. Olin jopa muutamia hetkiä vain heidän kanssaan 3:sin. Ne ovat elämäni onnellisimpia hetkiä, tulin hyvin poikien kanssa toimeen ja he luottivat ja pitivät minusta. (164)

Isoäidit kokevat tärkeäksi muistaa lapsenlapsia myös postikorteilla. *Minä kun aina laitoin kortin risteilyltä ja nimi- ja syntymäpäiväkortit molemmille lapsille.* (95)

Isovanhemmat seuraavat mielellään lapsenlastensa kehitystä. Lapsenlapsen ristiäiset, ensiaskeleet, puhumaan oppiminen ja koulun aloittaminen ovatkin isoäideille tärkeitä merkkipaaluja ja he saattavat palkita lapsenlasta esimerkiksi uuden taidon oppimisesta: *Kun lukukausi loppui, ostin Iivarille kellon palkaksi siitä, että hän oli niin hyvin oppinut kellonajat.* (71)

Lapsenlapsen hoitamiseen ja päivittäisiin toimiin osallistumisen isoäidit kokevat mieluisana ja tärkeänä tehtävänä.

Elämä tuntui olevan parhain päin, Paula odotti toista vauvaa ja vaikka viisi vuotta aikaisemmin olin sairastanut rintasyövän, se tuntui olevan voitettu tauti. Sain ulkoiluttaa Lindaa lähes joka aamu ja yhdessä kuuntelimme lintujen viserrystä ja Linda osoitti lintuja sormellaan ja sanoi aina titi, kun havaitsi linnun. (30)

Seuraavasta esimerkistä käy sen sijaan ilmi, kuinka isovanhemmat voivat myös ajatella, että lapsenlapsen hoitoon osallistuminen on osa isovanhemman tehtävää. Toisaalta tehtävästä suoriutuminen tuo isovanhemmalle tyydytystä siitä, että on voinut auttaa keskimmäistä sukupolvea.

Tarjouduin hoitamaan osuuteni. Muu perhe oli jo lähtenyt töihin ja päivähoitoon, kun herätin Iivarin. Söimme aamupalaa ja tarkistimme, että kaikki tarpeellinen oli mukana, kun vein hänet kouluun. Iltapäivällä hain Iivarin koulusta, söimme, teimme läksyt, ulkoilimme, pelasimme pelejä, leikimme ja vietimme leppoisaa iltapäivää. Luulen, että Iivari tunsi turvallisuutta luonani. Kun vanhemmat tulivat kotiin, heillä ei ainakaan ollut huolta pojan koulunkäynnin sujumisesta. (71)

Usein jo pelkästään lapsenlasten mielipuuhiin osallistuminen saa isovanhemman tuntemaan itsensä tärkeäksi. Vuorovaikutus on kuitenkin pitkälti lapsenlapsen kiinnostuksen kohteista lähtevää.

Kesäisin pelasimme hiki otsassa jalkapalloa ja muita pihapelejä. Meillä oli mielenkiintoisia Uudenmaan-reissuja: eläintarha, historiallinen nähtävyys, huvipuisto, Suuret purjelaivat... Kävimme myös konserteissa ja museoissa ja elokuvissa niin usein, että elokuvateatterin setä antoi meille alennusta lipuista. Kun Iivari oli vajaan neljä vuotta, syntyi Elli. Vähitellen Ellistäkin kasvoi leikkeihin ja yhteisiin puuhiin mukaan. Luimme kirjoja, piirsimme ja askartelimme. Ellistä oli laulaminen tärkeää. Me saatoimme laulaa tuntikaudet. Koin, että olin tärkeä ja elämä oli mallillaan. (71)

Isovanhemmuuden myötä voidaan kokea myös elämän tähtihetket: *Olin jopa muutamia hetkiä vain heidän kanssaan 3:sin. Ne ovat elämäni onnellisimpia hetkiä, tulin hyvin poikien kanssa toimeen ja he luottivat ja pitivät minusta.* (164)

Aina lapsenlapsen elämään osallistuminen ei ole yhtä auvoista kuin edellä olevissa lainauksissa. Isovanhemmat haluaisivat osallistua lapsenlapsensa elämään, mutta saattavat rivien välistä kokea, etteivät ole oikein tervetulleita. Esimerkiksi eräs kirjoittajista kertoo, *että jossain vaiheessa alkoi tuntua siltä, että aina onnistuin soittamaan väärään aikaan.* (A) Toinen isoäiti oli puolestaan kiinnittänyt huomionsa velvollisuusvierailuihin.

Meillä pyörähdettiin joskus harvoin pika pikaa, ikään kuin velvollisuusvierailuilla. Niinä harvoina kertoina kun saimme lapsenlapset luoksemme, he puhuivat usein toisista isovanhemmistaan ja mitä heillä oli tehty ja miten kivaa siellä oli ollut. Tässä vaiheessa jo tajusimme, että olimme jääneet paitsioon. (68)

Yleisesti ottaen osallistuminen lapsenlasten elämään koetaan tärkeänä ja onnellisena asiana, mutta kuten viimeiset lainaukset osoittavat, osallistumisesta voi tulla myös ei-toivottua.

6.2.3 Keskimmäisen sukupolven taloudellinen tukeminen

Aikaisempien tutkimusten valossa (ks. Wilska 2010) isovanhemmat näyttäisivät antavan runsaasti erilaista apua nuoremmille sukupolville. Tässä tutkimuksessa keskimmäisen sukupolven tukeminen tuli varsinaisesti esille asumisjärjestelyissä.

Nuoret halusivat omakotitaloon asumaan ja tulivat keskustelemaan siitä kanssamme. Neuvottelussa pääsimme yhteisymmärrykseen, että myymme oman talomme ja rakennamme yhteisen uuden talon, jotta velkataakka ei kasvaisi liian suureksi. (30)

Yhteisasuminen johti kuitenkin ristiriitoihin, kun nuoripari halusi isovanhempien luopuvan talon osuudestaan ja muuttavan tietyn ajan kuluessa kesämökille asumaan. Lopulta isovanhemmat lunastivat yhteisen talon itselleen korkeammalla hinnalla, mitä välittäjä olisi sen myynyt. Toisessakin kirjoituksessa kerrottiin yhteisasumiseen päättämisestä. Kun oma lapsi pyytää taloudellista apua, sitä kuitenkin ainakin harkitaan.

Nuori perhe haaveili omasta talosta ja tonttikin löytyisi kotitalan mailta. Jotta rahaa säästyisi, Sampsa kysyi, voisivatko he muuttaa meidän aittarakennukseen. Eihän se käy, oli vastaukseni. Mutta yönmietyäni olin valmis auttamaan. Vedettiin viemäri ja vesijohto, rakennettiin keittiö, maalattiin ja tapetoitiin. Perhe oli saanut pienen, mutta viihtyisän kodin. (71)

Taloudellisella tukemisella isovanhempi voi myös ostaa itselleen osallisuutta, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

Olin innoissani häistä. Ompelin lapsille ihanat häävaatteet ja olin mukana järjestelyissä. Sain ”hössöttää” ja myöskin maksaa viulut kenenkään estelemättä. Tunsin itseni tarpeelliseksi. Häälahjaksi annoin perheelle tontin kauniista koivikosta. (71)

Lapsenlapsille tehdään myös erilaisia hankintoja.

Minä lupasin ostaa Minea ulkoilupuvun... mentiin Seppälään osamaan ulkoilupukua. Minea sai itse valita minkä asun ottaa. Minea pitää tätä ulkoilupukua aina. (95) Iivarille ostin sukset ja opetin hänet hiihtämään. (71)

Lapsenlapsen hoitamisen voi myös nähdä taloudellisena tukena keskimmaiselle sukupolvelle. Isovanhemmat voivat itse tarjoutua hoitajiksi, kuten seuraavasta esimerkistäkin käy ilmi.

Alkoi Ivarin ensimmäinen kouluvuosi. Tarjouduin hoitamaan osuuteni. Muu perhe oli jo lähtenyt töihin ja päivähoitoon, kun herätin Ivarin. Söimme aamupalaa ja tarkistimme, että kaikki tarpeellinen oli mukana, kun vein hänet kouluun. Iltapäivällä hain Ivarin koulusta, söimme, teimme läksyt, ulkoilimme, pelasimme pelejä, leikimme ja vietimme leppoisaa iltapäivää. (71)

Aina ei edes pientä taloudellista tukea haluta ottaa vastaan vaan kieltäytymisellä voidaan osoittaa halua pitää etäisyyttä isovanhempiin, joiden kanssa keskimäinen sukupolvi on jostain syystä riitaantunut. *Kaikki yhteys on kielletty, jopa Lindalle avaamastani pankkitilistä tuli kieltö. Aluksi yritin lähettää lapsille syntymäpäivölahjoja, mutta kaikki palautettiin.* (30)

Taloudellisen tuen antaminen näyttäytyy kuitenkin vain osana isovanhemmuutta. Tutkimukseen valikoituneissa kirjoitelmissa isovanhempien talou-

dellinen tuki tuli esille tietyllä tavalla kärjistyneiden suhteiden kautta. Kirjoitelmista oli aistittavissa isoäitien pettymystä.

Minulla on kesämökki ja olen antanut samassa pihapiirissä olevan toisen taloista heidän käyttöön. Miniä on kiletänyt poikia silläkin puhumasta ja moikkaamasta minua sinne tullessaan, ainoastaan poikani tervehtii, pojat kyllä tirskevat äidin selän takana. Mökkiini he eivät saa tulla ei edes rappusille ja miniä on vetänyt kepillä viivan metsään viivan, jota ei saa ylittää jne. jne. Katson ikkunasta, kun rakkaat pojat juoksevat pihalla ja koetan elää yksin ja hiljaa etten tuota häiriötä heille. (164)

Vaikka isoäidit olivat auttaneet keskimmäistä sukupolvea merkittävälläkin ta- loudellisilla ratkaisuillaan, niin näillä ratkaisulla ei ollut mitään merkitystä, kun heiltä myöhemmin kiellettiin isovanhempana toimiminen.

6.2.4 Eriarvoiset isovanhemmat

Isovanhempien välit lapsenlapsiin ovat riippuvaisia siitä, millaiset välit ovat omaan lapseen ja hänen puolisoonsa. Rotkirch ja Fågel (2010, 45) tuovat esille, että useimmissa maissa näyttää olevan niin, että äidinäidiltä ja äidinisältä pyydetään herkemmin apua kuin isän puoleisilta isovanhemmilta. Äidinpuoleisten isovanhempien suosiminen nousi esille myös tähän tutkimukseen valikoitu- neista kirjoitelmista.

Olen kovasti pohtinut onko joku ero tyttären ja pojan perheen lapsilla. Ilmeisesti on. Useassa perheessä ne tyttären lapset ovat kuitenkin jollakin tapaa läheisempiä ja useammin yhteydessä isovanhempiin ... Aloimme ihmetellä, kun meidän apumme ei juurikaan kelvannut vaan toiset isovanhemmat olivat kaikessa etusijalla. Meillä pyörähdettiin joskus harvoin pika pikaa, ikään kuin velvollisuusvierailuilla, kun taas toisilla isovanhemmilla vietettiin useimmat juhlapyhät ja muitakin viikonloppuja ... Niinä harvoina kertoina kun saimme lapsenlapset luoksemme, he puhuivat usein toisista isovanhemmistaan ja mitä heillä oli tehty ja miten kivaa siellä oli ollut. (68)

Vakio kyläkutsut heille ovat olleet n. 4t. jouluaattoisin, niinä vuosina kun eivät ole joulua viettäneet muualla silloinkin miniän vanhemmat ovat siellä olleet normaalisti viikon, niin vuosien aikaan muulloin useinkin. (164)

Edes pitkä välimatka äidinpuoleisten isovanhempien luo ei asettanut lähellä asuvaa isänpuoleista isoäitiä etulyöntiasemaan, kun keskimäinen sukupolvi tarvitsi lapsenhoitoapua.

Asun pienen matkan päässä heistä ja minulla on oma auto, olisin nopeasti perillä, jos tarvittaisiin. Mutta, jos tarvittiin, niin sitä kutsuttiin miniän omilta vanhemmilta jotka asui- vat 140 km päässä. Harvoin tuli niin äkillinen juttu että minä kelpasin, sekin varmaan poikani ansiota. (164)

Toivon kovasti, että miniät eivät olisi itsekkäitä ja sulkisi pois miehen vanhempia. Mo- lemmat isovanhemmat ovat voimavaroja ja antavat paljon lapsenlapsille. Jos ei vaikka

miniä halua tulla käymään, antaisi lasten käydä, elämä on lyhyt loppujen lopuksi vihalle ja mustasukkaisuudelle, eikä sitten tulisi katkeraa vanhusta myöhemmin. (95)

Viimeisestä sitaatista käy ilmi, että miniä voisi omalla toiminnallaan parantaa lastensa isovanhempien hyvinvointia sallimalla molemmille isovanhemmille yhteydenpidon lapsenlapsiin.

Edellä olevissa alaluvuissa 6.2.1–6.2.4 olen kuvannut sisältöalueen *elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä* merkityksellisiksi nousseita piirteitä alateemoineen. Seuraavassa taulukossa 1 on tiivistetysti koottu yhteen koko luvun 6.2 keskeiset asiat.

TAULUKKO 1. Sisältöalue isoäidin elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä, ominaispiirteet ja alateemat

Lapsenlapsen odotus ja syntymä	Osallistuminen lapsenlapsen elämään	Keskimmäisen sukupolven taloudellinen tukeminen	Eriarvoiset isovanhemmat
Isovanhemmaksi tulemistä odotetaan	Vierailut ja yhteydenpito	Asumisjärjestelyt	Äidinpuoleisten isovanhempien etusija
Raskausuutisesta iloitaan	Lapsenlapsen hoitaminen	Hankinnat lapsenlapsille	
Lapsenlapsen syntymään valmistaudutaan	Puuhailu lapsenlapsen kanssa	Hoitoapu	
Lapsenlapsen syntymä on iloinen asia			

Aineiston perusteella isovanhemmaksi tulemistä odotetaan ja lapsenlapsen syntymä koetaan iloisena asiana. Isovanhemmat haluavat myös osallistua lapsenlapsen elämään monin tavoin. Keskimmäistä sukupolvea voidaan tukea taloudellisesti eri tavoin. Moni isoäiti kuitenkin kokee, että äidinpuoleiset isovanhemmat on asetettu etusijalle lapsenlapsen elämässä.

6.3 Isovanhemmuuden käännekohta

Isoäitien kokemusten perusteella tässä tutkimuksessa nousi esille kaksi tekijää, jotka aiheuttavat muutoksia isovanhemmuuteen. Keskimmäisen sukupolven avioero saattaa ikävimmässä tapauksessa katkaista välit lapsenlapsiin kokonaan. Toinen usein mainittu asia oli miniän toiminta. Lisäksi nostan esille muutamien yksittäisten syyn välien katkeamiseen.

6.3.1 Keskimmäisen sukupolven avioero

Erilaisissa kriisitilanteissa isovanhemmat saattavat tuoda lapsenlasten elämään merkittävästi turvaa ja jatkuvuutta. Vanhempien avioerotilanteissa lapsi voisi esimerkiksi asua isovanhemman luona lyhyempiä tai pidempiä aikoja. Aina asiat eivät suju kuitenkaan tällä tavalla vaan isovanhempi voi joutua mukaan jopa lapsenhuoltajuuskiistoihin, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

... poikani otti eron vaimostaan. Tytön huoltajuudesta riideltiin kahdessa eri oikeusas- teessa ja minäkin jouduin sinne kuultavaksi. Se oli raskasta aikaa. Ensin oikeus päätti, et- tä tyttö asuu isän luona ja äiti valitti asiasta. Seuraava oikeus päätti asian toisin päin... määrättiin yhteishuoltajuus, mutta tyttö jäi äitinsä luo asumaan. Se tarkoitti sitä, että emme saaneet pitää lapsenlapsen yhteyttä muuten kuin lapsen isän kautta ...tytön äiti yritti mustamaalata tytölle isänpuoleista sukua... me emme saaneet soittaa tytölle emme- kä lähettää kirjeitä tai kortteja tai lahjoja. (A)

Seuraavassa lainauksessa yksinhuoltajuuden hakemista käytetään kiristyskei- nona, ettei isoäiti tapaisi lapsenlapsiaan edes näiden ollessa isän luona käymäs- sä.

Mitä lienee milloinkin ollut meneillään, minä sain kokea sen niin, että yhdessäoloani las- tenlasten kanssa rajoitettiin ... mitkä kaikki syyt lienevätkin olleet olemassa, pojan ja mi- niän välit olivat ratkeamispisteessä... kaksivuotishääpäivänään miniä otti kimpsunsa ja kampsunsa sekä lapset ja muutti pois. Pyynnöt ja rukoukset kaikuiivat kuuroille korville. Avioero pantiin vireille ... Lapsia sain joskus nähdä, kun he olivat isänsä luona. Häntä painoi kuitenkin miniän uhkaus, että hän hakisi yksinhuoltajuutta, jos lapset olisivat mis- sään tekemisissä minun kanssani. (71)

Edellä olevassa tapauksessa lasten isä toivoi viimeiseen saakka avioeron pe- ruuntumista. Eron astuttua voimaan, lasten isä teki oman ratkaisunsa. Isovan- hemmat toivoivat, *että tämän lopullisen eron jälkeen suhteet lapsenlapsiin saataisiin normalisoitua* (71), mutta näin ei käynyt.

Kun lasten isän kuolemasta oli kulunut puolitoista vuotta, lasten isoisä kirjoitti minialle kirjeen, että vihdoinkin suhteet jotenkin normalisoitaisiin. Vastauskirje tuli nopeasti. Se oli otsikoitu: "Paskapäille." (71)

Jossain vaiheessa myös isovanhempien mitta täyttyy ja he sanovat ääneen oman käsityksensä asioiden kulusta.

...kun sanoin vaimolle monia vuosia kestätyäni erilaisia ilkeyksiä ymmärtäväni poikaani (poismuuttamista) ...miniä ilmoitti hakevansa minulle poliisilaitokselta lähestymiskielon, ja en saa soittaa pojille, en ajella paikkakunnalla jne. Vastasin, tuskin tarvii, kun olen tähänkin asti käynyt vain kutsusta eli vuosittain vain 4 t. jouluaattoisin... (164)

Keskimmäisen sukupolven avioerolla ja siihen vaikuttaneilla tapahtumilla näyttäisikin olevan pitkäaikaisia, ellei jopa lopullisia vaikutuksia isovanhempien mahdollisuuksiin pitää yhteyttä omiin lapsenlapsiinsa.

6.3.2 Miniän toiminta

Etäisyyden säätely sukupolvien välillä näyttäisi olevan yksi nykysuomalaisen isovanhemmuuden suurimpia haasteita. Eräs kirjoittajista oli pohtinut jo etukäteen, miten ongelmilta vältyttäisiin. Toinen kirjoittaja puolestaan oli päättänyt odottaa kutsua vierailulle, koska miniän ja anopin välinen suhde oli jäänyt etäiseksi.

Historia on täynnä anopin ja miniän välisiä ristiriitoja. Olin päättänyt, ettei minun elämässäni ole sellaista. Pyrin olemaan taka-alalla ja läsnä vain kun minua tarvittiin. (71)

Emme riidelleet koskaan miniän kanssa, emmekä menneet kutsumatta heidän puolelleen. Valitettavasti väliltämme puuttui kuitenkin sellainen lämpö, jota olisin toivonut... (30)

Isoäitien hyvät aikomukset etäisyyden ylläpitämisestä näyttäytyivät tämän aineiston valossa kuitenkin tuhoon tuomituilta. Varsinkin avioerotilanteissa miniät pyrkivät rajaamaan entisen miehen vanhemmat pois elämästään, joskus jopa koko miehenpuoleisen suvun, kuten seuraavista sitaateista käy hyvin ilmi:

Se tarkoitti sitä, että emme saaneet pitää lapsenlapsen yhteyttä muuten kuin lapsen isän kautta. Ja niitä isän ja lapsen tapaamisiakin tytön äiti yritti hankaloittaa ja mustamaalata tytlle isänpuoleista sukua. (A)

Miniä veti ylikäymättömän rajan koko miehensä sukuun. Kun yritin soittaa, torven täydeltä tuli solvauksia kirosanoin höystettyinä. Perunkirjoitukseen liittyvissä asioissa käytiin niukkaa kirjelappusten vaihtoa, mutta kyllä niuhinkin saattoi liittää filosofiaa anopin arvoista. Viesti sekä sanoin että kirjoitettuna oli: "Sinä olet aiheuttanut meille niin paljon paha. Ei ole syytä pitää mitään yhteyttä." Mikä se paljo paha oli, ei ole minulle selvinnyt. Kävi ilmi, että kaikki mielestäni hyvät pyrkimykset ja tekemiset olivat kääntyneet

päinvastaisiksi. Mitään tilaisuutta mahdollisten väärinkäsitysten oikaisemiseksi ei koskaan tullut. (71)

Edes hyväntahdon eleet keskimmäistä sukupolvea kohtaan eivät saa miniää muuttamaan käytöstään.

Minulla on kesämökki ja olen antanut samassa pihapiirissä olevan toisen taloista heidän käyttöön. Miniä on kieltänyt poikia silläkin puhumasta ja moikkaamasta minua sinne tullessaan, ainoastaan poikani tervehtii, pojat kyllä tirsкуvat äidin selän takana. Mökkiini he eivät saa tulla ei edes rappusille ja miniä on vetänyt kepillä viivan metsään viivan, jota ei saa ylittää ... katson ikkunasta, kun rakkaat pojat juoksevat pihalla ja koetan elää yksin ja hiljaa etten tuota häiriötä heille. Miniän terävä kieli ja paha luonne voi koska tahansa räjähtää... (164)

Tutkimusaineistosta löytyi yksi edellisistä esimerkeistä poikkeava kirjoitus miniästä, joka oli lopulta pakon edessä myöntänyt, että isovanhemmassa ei ole mitään vikaa.

Miniä soitti kerran, kun poika piti puhuttelua tälle, kun me ei saada tavata lapsenlapsia. Hän sanoi, ettei minussa ole mitään vikaa, vika on hänessä. Mutta ei sittenkään saa heille mennä eikä he käy meillä. Poika käy yksin. (95)

Näissä kirjoitelmissa korostuu kokemukset anopin ja miniän välisistä huonoista suhteista.

6.3.3 Muut syyt

Lopuksi nostan esille muutamia yksittäisiä syitä, jotka vaikuttavat isovanhemmuuden kulkuun käännekohdan tavoin. Aloitan vakavimmasta, nimittäin *insestisytyksestä*. Kiihtyneessä mielentilassa ajattele mattomasti lausutut sanat vaikuttavat vielä tänäkin päivänä syytöksen kohteeksi joutuneen isoäidin elämään ja kokemukseen isovanhemmuudesta.

Tyttö kiipeili sylissä ja minä kutitin kielellä häntä korvan takaa ja tyttöä nauratti. Miniä ei kuitenkaan pitänyt asiasta ja alkoi syyttää minua insestistä. Hän julisti kovaan ääneen, että hänen mielestään lasta saa suukotella vain lapsen äiti, ei edes isä, heillä päin on sellainen tapa. Lopuksi hän vielä letkautti, että vain eläimet nuolee poikasiaan. Minä olin kamalan järkyttynyt insestisytyksestä. Olen lapsesta asti ollut hoitamassa vieraiden lapsia ja myöhemmin toiminut vielä vuosia perhepäivähoitajana. Lähdin talosta itkien pois odottamaan linja-autoa kotiin. En ole pystynyt tätä solvausta vieläkään unohtamaan vaikka siitä on kulunut jo parikymmentä vuotta aikaa. (A)

Isoäiti vakuuttaa syyttömyyttään vetoamalla pitkään työuraansa lasten parissa. Kirjoittajan suhteet muihin miniöihin ja pieniin lapsiin ovatkin syytöksen vuoksi jääneet etäisiksi.

Soitan vaan kun on asiaa ja käymiset sovitaan aina etukäteen. Varon myös antamasta mitään elämän ohjeita kenellekään. Nyt minusta on tullut jo yhden lapsen isomummu. Se tuntuu hienolta, että olen saanut nähdä vielä seuraavankin sukupolven syntyvän. En kuitenkaan enää uskalla ottaa tai pyytää kenenkään pientä lasta syliini, ellei sitä siihen laite-ta. Sellaiset traumat inestisytytös minuun jätti. (A)

Isovanhemmuus voi saada uuden suunnan myös miniän esittämän *ennakkoperintövaatimuksen* kautta, kuten seuraavasta käy ilmi:

Miniä vaati meiltä allekirjoitusta ennakkoperintäsopimukseen, jonka mukaan meidän tulisi antaa oma osuutemme talosta ja meidän tulisi muuttaa kymmenen vuoden sisällä mökillämme. Tämä kaikki tuli meille täydellisenä yllätyksenä ja emme voineet kyseiseen pyyntöön suostua.... Minkäänlainen neuvottelu ei auttanut, raskaana oleva miniä muuttui hankalaksi, mutta me olimme nöyränä hiljaa, jotta tilanne ei pahenisi.... nuoret pistivät koko taloyhtymän myyntiin, koska miniän mukaan halusivat meistä eroon. Voi niitä murheen kuukausia, kun taloa myytiin ja pojan perheeseen oli kaikki suhteet katkenneet. (30)

Tässä tapauksessa ajan kulumisella on oma merkityksensä, sillä kirjoittajan syöpä oli suhteiden katkeamisen jälkeen uusiutunut. Isoäiti pelkää, etteivät lapsenlapset ehdi enää tutustua häneen.

Minä pelkään suuresti että minun aikani loppuu kesken. Usein uusiutunut syöpäni on heittänyt etäpesäkkeen ja olen saanut jo vuoden ajan hoitoa, suurin murheeni on se, että lapsenlapseni eivät opi minua tuntemaan ennen kuin minut kutsutaan pois täältä maan päältä. (30)

Joskus isovanhemmuuden käännekohdaksi voi kulminoitua myös isovanhempien käytös, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

Saimme kuulla miten huonoja ja rumasti käyttäytyviä ihmisiä olemme ja kuinka emme osaa elää oikealla tavalla ym. negatiivista arviointia. Koska parasta on, että mahdollisimman vähän negatiivisia piirteitä siirtyy seuraavalle sukupolvelle, ainoa mahdollisuus heidän mielestään on katkaista välit totaalisesti. Yritimme vielä vakuuttaa nuorelle parille, että mielestämme meilläkin olisi ollut lapsenlapsille jotakin annettavaa maallisen mammonan ohessa. (68)

Kirjoittajan mukaan he ovat tehneet virheitä elämässään, mutta eivät kuitenkaan sellaisia virheitä, jotka oikeuttaisivat erottamaan heidät lapsenlapsistaan loppuelämän ajaksi.

... emmehän ole alkoholisteja, emme narkkareita emmekä mitään epäsosiaalisia tapauksia vaan ihan tavallisia työtä tehneitä, nyt eläkettä nauttavia kansalaisia. (68)

Eräälle tutkimukseen osallistuneelle kirjoittajalle ei ole lainkaan käynyt selville, miksi hän ei ole koskaan saanut tavata ainoaa lapsenlastaan, vaikka tämä ei asu kovin pitkän matkan päässä.

On se niin ikävä juttu, kun on ikävä ... lastenlastani ja kaikkeni olen yrittänyt soitella, mutta mikään ei näytä auttavan. Nytkin jouluksi kirjoitin kirjeen, kun puhelimeen ei vastata ja pyysin anteeksi heiltä, vaikka en tiedä, mitä olen tehnyt. Mutta eikös se anoppi ole aina syyllinen ja se paha akka isolla aa:lla. (94)

Kyseiselle kirjoittajalle ainoa yhteys lapsenlapsen on sanomalehdessä syntymäpäivän aikaan julkaistava valokuva.

Edellä olevissa alaluvuissa 6.3.1–6.3.3 olen kuvannut sisältöalueen *isovanhemmuuden käännekohta* merkityksellisiksi kohonneita piirteitä alateemoineen. Seuraavassa taulukossa 2 on tiivistetysti koottu yhteen koko luvun 6.3 keskeiset asiat.

TAULUKKO 2. Sisältöalue isovanhemmuuden käännekohta, ominaispiirteet ja alateemat

Keskimmäisen sukupolven avioero	Miniän toiminta	Muut syyt
Huoltajuuskiistat	Miniän ja anopin välinen suhde	Insestisyytös
Entisen puolison suvun rajaaminen pois omasta ja lapsenlapsen elämästä	Yksinhuoltajuudella uhkaaminen	Ennakkoperintövaatimus
	Miniän puoleisten isovanhempien suosiminen	Isovanhempien käytös
		Syytä ei tiedetä

Aineiston perusteella muun muassa keskimmäisen sukupolven avioero ja miniän toiminta saattavat toimia sysäyksinä sille, että isovanhempi ei saa enää toimia isovanhempiana omille lapsenlapsilleen. Aina syytä ei kuitenkaan tiedetä.

6.4 Arjen kokeminen

Arjen käsikirjoitus muuttuu, kun isovanhemmalta evätään oikeus kuulua lapsenlapsen elämään. Vaikka välirikon myötä lapsenlapsi saattaa olla fyysisesti poissa, ei hän isovanhemman mielestä mihinkään katoa. Tämä vaikuttaa isovanhemman arjen kokemiseen. Tämän tutkimuksen mukaan isovanhemmat kokevat arjessa pelkoja ja kokevat myös jäävänsä ulkopuolelle monista isovan-

hemmyuteen liittyvistä asioista. Anteeksi pyytäminen ja muiden isovanhemmuus nousivat myös analyysissä esille merkittävinä asioina.

6.4.1 Isoäitien pelot

Ei ole helppoa tunnustaa edes itselleen, saati muille, olevansa niin huono ihminen, ettei kelpaa edes lasten mummiiksi. (68) Edellä oleva lainaus kertoo karulla tavalla isoäidin tuntemuksista, kun häneltä on kielletty isovanhempana toimiminen. Kielletty isovanhemmuus halutaan salata muilta ihmisiltä ja salaisuuden paljastamista pelätään, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

Olet varmaan ihmetellyt miksi en ole viime aikoina sinulle soitellut enkä kirjoitellut. Olen tavallaan pakoillut sinua, ettet vain saisi selville tätä suurta surullista salaisuuttamme. Tarkkasilmäisenä ja -vaistoisena ihmisenä olet varmaan omannut kuinka olen sivuuttanut puhelinkeskusteluissamme ja tapaamisissamme kyselysi lapsenlapsistamme mahdollisimman nopeasti siirtyen pikaisesti muihin asioihin. Et usko kuinka olen suurta kauhua tuntien pelännyt ihmisten uteluja ja tiedonhalua perheemme jälkikasvusta. Aavistanet jo, mistä sinulle tulen kertomaan. Tässä se nyt tulee julki: EMME SAA ENÄÄ TAVATA LAPSENLAPSIAMME, emmekä lähetellä heille minkäänlaisia viestejä, kirjeitä, kortteja tai lahjoja. Puolitoista vuotta sitten he vierailivat meillä viimeisen kerran viipyen silloinkin vain muutaman iltapäivän tunnin. (68)

Kielletyn isovanhemmuuden paljastaminen lähimmille sukulaisille on myös vaikeaa. Kasvojen menettämisen pelossa kielletystä isovanhemmuudesta saataan haluta vaieta. Toisaalta voi kyse olla myös siitä, että ei yksinkertaisesti kyetä puhumaan ikävästä asiasta.

Kyllä sinäkin muistat minun vuotta nuoremman veljeni. Olemme mielestäni läheiset ja soittelemme aika tiuhaan. Tätä karmeaa salaisuutta en ole vielä pystynyt hänelle paljastamaan. Se aika kuitenkin on pian käsillä. Emmehän voi loputtomasti kierrellä ja kaarrella kysymyksiä mitä lapsenlapsillemme kuuluu. (68)

Isoäidit ikävöivät lapsenlapsiaan ja toivovat suhteiden paranevan keskimmäiseen sukupolveen, jotta he saisivat taas pitää yhteyttä lapsenlapsiinsa. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että isoäidit tuntuvat kunnioittavan keskimmäisen sukupolven asettamia rajoja ja tapaamiskieltoja, sillä he eivät halua aiheuttaa vaikeuksia lapsenlapsilleen.

Minulla on kesämökki ja olen antanut samassa pihapiirissä olevan toisen taloista heidän käyttöön. Miniä on kieltänyt poikia silläkin puhumasta ja moikkaamasta minua sinne tullessaan... mökkiini he eivät saa tulla ei edes rappusille ja miniä on vetänyt kepillä viivan metsään viivan, jota ei saa ylittää... katson ikkunasta, kun rakkaat pojat juoksevat pihalla ja koetan elää yksin ja hiljaa etten tuota häiriötä heille. Miniän terävä kieli ja paha luonne voi koska tahansa räjähtää. Lapset pelkäävät äitiään ja hänen kovaa huutoaan, sen he ovat minulle luottamuksellisesti kertoneet... (164)

Parasta mitä lapsenlapseni tiesi, oli päästä kylään serkkutyttöjen luokse. Noilla viikon kestäneillä vierailuilla tyttäreni perhe käytti pientä tyttöä myös meillä. Syliin en uskaltanut häntä koskaan ottaa, enkä kysellä mitään henkilökohtaisia asioita, ettei pienelle tytölle tulisi kotona vaikeuksia mummun tenttaamisesta... Minua ei pojan eron jälkeen kutsuttu mihinkään tytön juhliin ja kutsumatta en uskaltanut mennä. Tytön juhlalat olisivat pian menneet riitelyksi, joten oli parempi pysyä pois. (A)

Lapsenlapsen pelätään myös jäävän vieraaksi isovanhemmuuden kieltämisen vuoksi. *En tiedä lasten elämästä juuri mitään* (71), toteaa eräs kirjoittajista. Enemmän isoäidit pohtivat kuitenkin sitä, miten lapsenlapset eivät saa mahdollisuutta tutustua isovanhempiinsa kuten seuraavista aineistoesimerkeistä käy ilmi:

Vanhempi pojanpoikamme saattaisi vielä meidät muistaa, mutta nuorempaa saimme nähdä vain muutamia kertoja hänen ollessaan aivan pieni. Hänelle ei ole jäänyt meistä minkäänlaista muistikuvaa. (68)

Nuorempi poika oli 2 vuoden eikä edes tuntenut minua, se raastoi sydäntäni, enkä pystynyt hillitsemään itseäni vaan puhkesin itkuun. Muut ihmettelivät, mitä vollotan. (164)

Linda on nyt 10 vuoden ikäinen ja Harry täyttää aivan kohta 9 vuotta, he ovat vielä niin nuoria, etteivät osaa eivätkä uskalla omatoimisesti ottaa meihin yhteyttä ja minä pelkään suuresti että minun aikani loppuu kesken. Usein uusiutunut syöpäni on heittänyt etäpesäkkeen ja olen saanut jo vuoden ajan hoitoa, suurin murheeni on se, että lapsenlapseni eivät opi minua tuntemaan ennen kuin minut kutsutaan pois täältä maan päältä. (30)

Viimeisestä lainauksesta käy ilmi, että isoäidit elättelevät mielissään toivetta siitä, että lapsenlapset kasvettuaan haluaisivat omatoimisesti ottaa yhteyttä heihin.

6.4.2 Ulkopuolelle jääminen

Kielletty isovanhemmuus merkitsee osalle isoäideistä sitä, että he jäävät tahtomattaan ulkopuolelle lapsenlastensa elämästä ja isovanhemmuudesta, kun välit keskimmäisen sukupolven kanssa joutuvat törmäyskurssille.

Monesti tuntuu kuin olisin rasite heille (keskimmäiselle sukupolvelle)... koen siten niin kuin en olisi mummo ollenkaan. (95)

Tämän yhden lapsen kohdalla minulla ei ole oikeastaan ollut kunnolla mitään isovanhemman rooli. (A)

Minulla tuntuu omalla kohdalla niin kuin olisin vieras omille lapsenlapselleni, kun siitä on pois parhaat pieninä olon vuodet ja tuntuu siltä, ettei ne isona enää välitä nähdä ja tavata isovanhempia. (95)

Kolmen sukupolven välille on yleensä ehtinyt muodostua ainakin jonkinlainen kiintymyssuhdekokemus ennen perhesuhteista ulkopuolelle jäämistä.

Niinä harvoina kertoina kun saimme lapsenlapset luoksemme, he puhuivat usein toisista isovanhemmistaan ja mitä heillä oli tehty ja miten kivaa siellä oli ollut. Tässä vaiheessa jo tajusimme, että olimme jääneet paitsioon. Totta kai lapset kiinnittyvät tiukemmin niihin ihmisiin, joiden kanssa saavat useammin olla ja puuhata. (68)

Aina näin ei kuitenkaan ole.

Minulla on yksi lapsenlapsi, ei häntä ole käytetty mummolassa yhtään kertaa, enkä minä ole saanut häneen koskea silloin vauvana enkä nyt isompana, kun en ole nähnyt kuin lehdestä kuvan... (94)

Isoäidit jäävät myös ulkopuolisiksi lapsenlasten elämän merkkipaaluista, kun heiltä on kielletty kaikki yhteydenpito lapsenlapsiin.

Lindan ja Harryn ensiaskeleita ja koulun aloittamisia emme ole voineet seurata.(30)

Poikien syntymäpäivät, nimipäivät he ovat viettäneet miniän sukulaisten kanssa, poikaani käsketään soittamaan minulle, että miniä ei jaksakaan kutsua minua. (164)

Lapsenlasten tapaaminen ja heidän hoitaminen ovat asioita, joita yleensä isovanhemmudelta odotetaan. Hoitamista ei kuitenkaan oteta itsestään selvyytenä, vaan isovanhemmat voivat tehdä ehdotuksen lasten vanhemmille. *Alkoi Iivarin ensimmäinen kouluvuosi. Tarjouduin hoitamaan osuuteni.* (71) Kun sitten välit keskimmäiseen sukupolveen katkeavat, saattaa hoitaminen päättyä siihen. *Minä en saanut koskea enkä pidellä sylissä nykyttä... en ole lapsenlapsia saanut hoitaa ollenkaan.* (95)

Tutkimuksessa kävi ilmi, että pienet konkreettiset asiat ja tekemiset saattavat saada suuren merkityksen isovanhemman elämässä, kun yhteyden pitäminen lapsenlapsiin alkaa vaikeutua tai katkeaa kokonaan.

Onneksi sentään mummun leipomat herkut kelpasivat (A)

Mentiin Seppälään ostamaan ulkoilupukua. Minea sai itse valita, minkä asun ottaa. Minea pitää tätä ulkoilupukua aina. (95)

Minulla on yksi lapsenlapsi, ei häntä ole käytetty mummolassa yhtään kertaa, enkä minä ole saanut häneen koskea silloin vauvana enkä nyt isompana, kun en ole nähnyt kuin lehdestä kuvan, kun hän täytti yksi vuotta ja kaksi vuotta ja nyt täyttää kolme vuotta helmikuussa. Odotan taas lehtikuvaa kovasti. (94)

Myös ikävät asiat alkavat korostua eikä niitä välttämättä pystytä unohtamaan, kuten seuraavista sitaateista käy ilmi.

Et usko kuinka kauhealta tuntuu kuulla, että ”kun lopetetaan teistä puhuminen niin kyllä aika hoitaa loput”. Yritimme vielä vakuuttaa nuorelle parille, että mielestämme meilläkin

olisi ollut lapsenlapsille jotakin annettavaa maallisen mammonan ohessa. "Emme usko, että lapsemme jäävät mistään oleellisesta paitsi, onhan niitä muitakin läheisiä ihmisiä kuin isovanhemmat". Nämä ovat niitä lauseita, jotka tulemme muistamaan elämämme loppuun asti. Niitä on kerrattu ja toisteltu ja maisteltu satoja kertoja. Ne saavat joka kerta niskavillat nousemaan pystyyn. Kuinka isovanhemmille voidaan puhua tällä tyyllillä. (68)

Minä olin kamalan järkyttynyt inestisytyksestä. Olen lapsesta asti ollut hoitamassa vieraisten lapsia ja myöhemmin toiminut vielä vuosia perhepäivähoitajana. Lähdin talosta itkien pois odottamaan linja-autoa kotiin. En ole pystynyt tätä solvausta vieläkään unohtamaan vaikka siitä on kulunut jo parikymmentä vuotta aikaa. (A)

Kielletyllä isovanhemmuudella voi siis olla jopa vuosikymmenten mittainen vaikutus isovanhemman elämään.

6.4.3 Anteeksi pyytäminen

Aineiston analyysissä kävi ilmi, että jotkut isoäidit pohtivat jo etukäteen, etteivät puutu liikaa nuorten perheiden elämään vaan antavat näiden elää omaa elämäänsä. Aina ristiriitoja ei voida välttää mutta isoäidit näyttävät niissä tilanteissa pyrkivän korjaamaan rikkoutuneet suhteet sukupolvien välillä.

Kotona joskus mummi ja vaari käyvät yhdessä läpi kaikkea tapahtunutta. Mitä olisimme voineet tehdä toisin, missä meni vikaan, olisiko jotakin vielä korjattavissa? (68)

Analyysissä oli yllättävää havaita, että isoäiti on valmis pyytämään anteeksi omaa tapaansa olla äiti ja anoppi.

Aluksi yritin myös soittaa pojalleni, mutta hän ei ole koskaan vastannut, kun huomasi äidin soittavan. Olen kirjoittanut hänelle kirjeen ja pyytänyt anteeksi, että en osannut olla sellainen äiti tai anoppi kuin he olisivat halunneet, mutta mitään vastausta en ole saanut. (30)

Anteeksi voidaan pyytää jopa kaiken varalta, kuten seuraavassa esimerkissä on tehty.

On se niin ikävä juttu, kun on ikävä miestäni ja lastenlastani ja kaikkeni olen yrittänyt soitella, mutta mikään ei näytä auttavan. Nytkin jouluksi kirjoitin kirjeen, kun puhelimeen ei vastata ja pyysin anteeksi heiltä, vaikka en tiedä, mitä olen tehnyt. Mutta eikös se anoppi ole aina syyllinen ja se paha akka isolla aa:lla. (94)

Tähän tutkimukseen osallistuneet isoäidit olivat valmiita pyytämään anteeksi keskimmäiseltä sukupolvelta, jotta keskusteluyhteys saataisiin avattua ja sovinto aikaiseksi.

6.4.4 Muiden isovanhempien kohtaaminen

Kielletty isovanhemmuus näyttäisi olevan yllättävä asia, jota ei tiedosteta olevan olemassa, ennen kuin itse joutuu sen kokemaan.

Kirjastossa olemme vakiovierailijoita lukemassa lääkäri- ja terveyslehtiä, erityisesti niiden lukijapalstoja. Sieltä olemme löytäneet kohtalotovereita ja kertomuksia lähes identtistä tapauksista. Tätä ennen emme edes uskoneet tällaisia suhteita maailmassa olevankaan. (68)

Muiden isovanhempien näkeminen omien lapsenlastensa seurassa saa isoäidit surullisiksi ja kaipaamaan omia lapsenlapsia.

En voi sanoin kuvata sitä tuskan määrää, mitä olemme näinä vuosina sisällämme kantaneet. Melkeinpä kyyneleet vierivät poskille, kun näen isovanhempia ja lastenlapsia yhdessä, silloin aina iskee ikävä. (30)

Minun oman ensimmäisen kummipoikani pikku tytär kastettiin pari viikkoa sitten. Olin todella otettu, kun sain kutsun ristiäisiin. Ilomielin sinne meninkin. Mutta suuri suru iski katsellessani nuoren perheen ja isovanhempien onnea. He varmaankaan eivät voineet arvata kyynelieni todellista syytä. (68)

Ikävä isovanhempiana olemiseen voi tuntua isoäidillä jopa fyysisenä kipuna rinnassa, kuten seuraava kirjoittaja asian ilmaisee:

Kun luen lehdistä juttuja isovanhemmista ja lapsenlapsista tai kuulen ystävien ja tuttavi-
en kertovan omista lapsenlapsistaan, tuntuu joka kerran kuin sydän pyörähtäisi rinnassa. Sattuu ihan konkreettisesti sydämeen. (68)

Muiden isovanhemmuus voi herättää myös negatiivisia tunteita isoäidissä, joka ei saa olla tekemisissä omien lapsenlastensa kanssa.

Kadehdin häntä, kun heillä lapsenlapset vierailevat useasti ja isovanhemmat saavat monesti olla viikonkin lapsenvahteina vanhempien ollessa matkoilla. (68)

Toisten onnelliselta näyttävä isovanhemmuus voi saada kielletyn isovanhemmuuden kohteeksi joutuneen isoäidin häpeämään oman isovanhemmuutensa epäonnistumista.

Tulee myöskin halu vajota maan alle tai livahtaa piiloon, ettei vaan kukaan ehdi kysymään minulta mitään. Ei ole helppoa tunnustaa edes itselleen, saati muille, olevansa niin huono ihminen, ettei kelpaa edes lasten mummiksi. (68)

Häpeän kokeminen selittäneekin sitä, miksi kielletystä isovanhemmuudesta ei haluta puhua ääneen.

Edellä olevissa alaluvuissa 6.4.1–6.4.4 olen kuvannut sisältöalueen *arjen kokeminen* merkityksellisiksi kohonneita piirteitä alateemoineen. Seuraavassa taulukossa 3 on lopuksi tiivistetysti koottu yhteen koko luvun 6.4 keskeiset asiat.

TAULUKKO 3. Sisältöalue arjen kokeminen, ominaispiirteet ja alateemat

Erilaiset pelot	Ulkopuolelle jääminen	Anteeksi pyytäminen	Muiden isovanhemmuus
Kielletyn isovanhemmuuden paljastuminen muille	Lapsenlapsen elämän merkkipaalat	Ei osata olla keskimmaiselle sukupolvelle mieleinen äiti ja anoppi	Saa tuntemaan surua Saa kadehtimaan
Vaikeuksien aiheuttaminen lapsenlapselle	Sylissä pitäminen	Kaiken varalta	Saa häpeämään oman isovanhemmuuden epäonnistumista
Lapsenlapsen jääminen vieraaksi	Pienten tapahtumien korostuminen		

Kielletty isovanhemmuus näyttäisi tämän tutkimuksen valossa herättävän monenlaisia tunteita ja tuntemuksia, jotka vaikuttavat isovanhemman oman arjen kokemiseen. On merkittävä havainto, että osa isoäideistä haluaa tiukasti salata sen, ettei saa enää toimia isovanhempana omille lapsenlapsilleen. Kun isovanhemmalta kielletään isovanhempana toimiminen, niin surun tunteiden ohessa saatetaan tuntea myös kateutta muita silminnähdessä onnellisia isovanhempia kohtaan, jolloin oma epäonnistuminen isovanhemmuudessa koetaan häpeällisenä. Yllättävää oli myös se, että osa isoäideistä oli valmiita pyytämään anteeksi keskimmaiselta sukupolvelta jopa *kaiken varalta*.

6.5 Elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen

Kielletyllä isovanhemmuudella voi olla monenlaisia vaikutuksia isovanhemman hyvinvointiin, elämänlaatuun ja terveyteen. Osa isovanhemmista on kehittänyt itselleen myös selviytymiskeinoja, jotta elämä olisi helpompaa.

6.5.1 Kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset isoäitien elämään

Kiellettyä isovanhemmuutta ei haluta paljastaa muille ihmisille. Läheisiä ihmisiä saatetaan aivan tietoisesti pakoilla, ettei salaisuus kielletystä isovanhemmuudesta paljastuisi heille. Muiden ihmisten utelua lapsenlapsista myös pelätään, kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi.

Olet varmaan ihmetellyt miksi en ole viime aikoina sinulle soitellut enkä kirjoitellut. Olen tavallaan pakoillut sinua, ettet vain saisi selville tätä suurta surullista salaisuuttamme... Et usko kuinka olen suurta kauhua tuntien pelännyt ihmisten utelua ja tiedonhalua perheemme jälkikasvusta... (68)

Joskus taas yksinkertaisesti jätetään oikaisematta muiden uskomukset isoäidin ja lapsenlasten välisestä suhteesta.

Eläkkeelle jäädessäni työtoverit toivottivat minulle hyviä onnellisia vuosia, leikkien hoi-vaten ja nauttien rakkaista pikkupojista. Sanoin silloin kiittäen, että joo, niinpä saan! niin vastaan kysellessä edelleen. (164)

Eräs kirjoittaja tuo esille, että *asia on vain niin kipeä, ettei siitä juuri puhuta.* (71) Kirjoittajan mukaan lapsenlapsettomia, eli niitä, jotka eivät saa toimia isovanhempina omille lapsenlapsilleen, on tuhansia, mutta siitä ei vaan julkisesti pystytä puhumaan. Syynä voi olla isoäidin uskomus, etteivät muut ihmiset osaa asettua kiellettyä isovanhemmuutta kokeneen asemaan.

Varmasti kukaan osaa kuvitella, miten pahalta se tuntuu, kun yksi osa isovanhemmuutta viedään aivan ilman omaa syytä pois. (A)

Kielletty isovanhemmuus onkin saanut erään isoäidin pohtimaan Euroopan ihmisoikeussopimusta, jossa käsitellään muun muassa perhe-elämää ja sukulaissuhteita. Kirjoittaja siteeraa Pertti Ruhaa Isät ry:stä: *Suomalaiset viranomaiset eivät kunnioita valtiota sitovaa Euroopan ihmisoikeussopimusta, joka turvaa oikeuden perhe-elämään ja läheisiin ihmissuhteisiin.* (71) Kirjoittaja näyttää toivovan itselleen sellaista perhe-elämää, jossa keskeinen osa on lasten perheillä.

Isoäiti voi hyväksyä olevansa itse syyllinen kiellettyyn isovanhemmuuteen, kuten seuraava kirjoittaja asian ilmaisee: *Eikös se anoppi ole aina syyllinen ja se paha akka isolla aa:lla.* (94) Näkökulma on mielenkiintoinen, sillä anopin ja mi-niän välisiä ristiriitoja pohditaan myös etukäteen ja niitä yritetään myös välttää, kuten seuraava kirjoittaja kertoo:

Historia on täynnä anopin ja miniän välisiä ristiriitoja. Olin päättänyt, ettei minun elämässäni ole sellaista. Pyrin olemaan taka-alalla ja läsnä vain kun minua tarvittiin. Nuoret elivät elämäänsä, minä omaani. (71)

Toisaalta anopin syyllisyys miniään nähden voidaan nähdä myös kulttuurisamme olemassa olevana näkemyksenä anopin ja miniän välisistä suhteista.

Kielletty isovanhemmuus aiheuttaa isoäideille myös surua: *suurin murheeni on se, että lapsenlapseni eivät opi minua tuntemaan ennen kuin minut kutsutaan pois täältä maan päältä.* (30) Surua voidaan eri tavoin yrittää helpottaa erilaisin keinoin, kuten seuraava kirjoittaja on tehnyt.

Jos ihmettelit käydessäsi lastenlastemme kuvien puuttumista piironkien päältä, tässä selitys. Emme kestäneet nähdä niitä esillä, koska se olisi estänyt meitä hetkeksikään unohtamasta suruamme. (68)

Monella kielletyn isovanhemmuuden kokeneella isoäidillä herää surun ja kaipauksen tunteita.

Yön pimeinä tunteina painan edelleen poskeani tyynyyn ja itken, itken, tyynyini kastuu, itken ikävääni, suruani, olenko isoäiti, vai pakollinen turhake? (164)

Kielletty isovanhemmuus voi herättää myös voimakkaita vihan, katkeruuden ja tuskan tunteita isovanhemmassa, joka ei saa olla yhteydessä lapsenlapsensa.

Olen myös katkera ja vihainen siitä, että tämän tytön kohdalla en ole saanut olla oikea mummu vaan tyttö on jäänyt minulle etäiseksi. (A)

En voi sanoin kuvata sitä tuskan määrää, mitä olemme näinä vuosina sisällämme kantaneet. (30)

Eräs kirjoittaja on jopa esittänyt toiveen, jolla isovanhempien katkeroitumista voitaisiin estää.

Jos ei vaikka miniä halua tulla käymään, antaisi lasten käydä, elämä on lyhyt loppujen lopuksi vihalle ja mustasukkaisuudelle, eikä sitten tulisi katkeraa vanhusta myöhemmin. (95)

Isovanhempi voi kokea eläneensä *turhaan kun ei saa seurata jälkipolvensa elämää ja menestymistä.* (68) Välikrikkoa on vaikea hyväksyä ja se saattaa lopulta johtaa itsesyytöksiin ja masennukseen, kuten seuraava sitaatti tuo asian esille: *olen nämä vuodet kärsinyt ja henkisesti masentunut.* (164) Myös usko korkeimman johdattukseen hiipuu.

Vaikka en olekaan erityisen uskonnollinen ihminen, olen aina tiennyt, että jossakin on voima, joka tahtoo luoduilleen hyvää, joka auttaa ja lohduttaa. Tämä usko on hiipunut, mutta helvetti on kyllä olemassa. Ei sitä tarvitse kuolemaan asti odottaa, se on tässä ja nyt. Ja me ihmiset luomme sen toinen toisillemme. (71)

Tämän tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että jokainen isoäiti kohtaa kielletyn isovanhemman omalla tavallaan. Kirjoitusten kautta välittyy kuva siitä, että kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset ovat pitkäaikaisia ja saattavat jopa saada isovanhemman sairastumaan. Näyttää myös siltä, että nämä tutkimuksen aineistona olleet kirjoitelmat ovat olleet niiden kirjoittajille keino käsitellä vaikeaa asiaa; siis eräänlainen selviytymiskeino, joita käsittelen enemmän seuraavassa alaluvussa.

6.5.2 Selviytymiskeinoja

Aikaisemmin olen jo tuonut esille, että isovanhemmat voivat pelätä kielletyn isovanhemmuutensa paljastumista muille ja haluavat mieluummin salata tilanteen. Salaamisen voi nähdä myös isovanhemman selviytymiskeinona ikävässä tilanteessa. Kun jätetään oikaisematta muiden ihmisten uskomukset onnellisesta isovanhemmuudesta, niin säästytään kysymyksiltä kipeästä asiasta.

Eläkkeelle jäädessäni työtoverit toivottivat minulle hyviä onnellisia vuosia, leikkien hoi-vaten ja nauttien rakkaista pikkupojista. Sanoin silloin kiittäen, että joo, niinpä saan! niin vastaan kysellessä edelleen. (164)

Kielletyn isovanhemmuuden salaamisesta voi muodostua isovanhemmalle aikaa myöten myös raskas taakka, jolloin totuuden paljastaminen voi auttaa isovanhempaa selviytymään elämässään eteenpäin.

Olet varmaan ihmetellyt miksi en ole viime aikoina sinulle soitellut enkä kirjoitellut. Olen tavallaan pakoillut sinua, ettet vain saisi selville tätä suurta surullista salaisuuttamme, joka minun nyt täytyy viimein paljastaa. En jaksa yksin enää tätä taakkaa kantaa vaan minun on ihan pakko saada purkautua jollekin ja se olet nyt Sinä, luotettavin ja pitkäaikaisin ystäväni. (68)

Lapsenlapsista puhumista halutaan vaikeassa tilanteessa vältellä perheen ulkopuolisten ihmisten kanssa. Taustalla voi vaikuttaa vahva isovanhemman häpeän tunne, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

Tulee myöskin halu vajota maan alle tai livahtaa piiloon, ettei vaan kukaan ehdi kysymään minulta mitään. Ei ole helppoa tunnustaa edes itselleen, saati muille, olevansa niin huono ihminen, ettei kelpaa edes lasten mummiksi. (68)

Toisaalta puolison kanssa asioiden lävitse käyminen voi auttaa selviytymisessä. Kaikilla isovanhemmilla ei kuitenkaan ole puolisoa, jonka kanssa voisi jakaa kielletystä isovanhemmudesta johtuvia tuntemuksia tai pohtia elämäntarkoitusta.

Kotona joskus mummi ja vaari käyvät yhdessä läpi kaikkea tapahtunutta. Mitä olisimme voineet tehdä toisin, missä meni vikaan, olisiko jotakin vielä korjattavissa? ? Tuntuu, kuin olisi elänyt turhaan kun ei saa seurata jälkipolvensa elämää ja menestymistä. Äskettäin kuulimme, että muuta lähisukua on kielletty kertomasta heidän tapahtumistaan meille. Kahdestaankin puhuminen helpottaa joksikin aikaa. Sovimme, että painamme murheemme vähäksi aikaa taas taka-alalle ja yritämme jatkaa elämäämme iloa muualta etsien. Helppoa se ei kuitenkaan ole. Toisinaan on synkistä synkimpiä hetkiä, toisinaan taas vähän vaaleamman sävyisiä. (68)

Pienet yksinkertaiset arjen ratkaisut voivat myös auttaa kielletyn isovanhemmuuden aiheuttaman surun käsittelyssä.

Isommasta pojasta meille jäi muistoksi 1-vuotiskuva, valokuvaamassa otettu. Pienemmän vastaavaa kuvaa emme enää saaneetkaan. Itse ottamiamme on joitakin tallella. Jos ihmettelit käydessäsi lastenlastemme kuvien puuttumista piironkien päältä, tässä selitys. Emme kestäneet nähdä niitä esillä, koska se olisi estänyt meitä hetkeksikään unohtamasta suruamme. (68)

Eräs kirjoittajista kertoo joutuneensa hakemaan ulkopuolista apua selviytyäkseen kielletyn isovanhemmuuden aiheuttamista ongelmista. *Olemme joutuneet turvautumaan ammattiauttajiin ja sieltä on jonkunlaista apua löytynytkin.* (68) Ammattiapua ei välttämättä ole aina saatavilla tai sitä ei osata hakea. Päiväkirjan kirjoittaminen voi omalta osaltaan auttaa isovanhempaa purkamaan syvimpiä tuntojaan ja näin helpottamaan oloaan.

Päiväkirja on ollut korvaamaton tukeni kun kaikkein synkimmät hetket olivat käsillä. Se on ottanut vastaan mukisematta kaiken sen, minkä itsensä maailman kehoimmaksi ihmiseksi, äidiksi, isoäidiksi tuntenut on sille vuodattanut. (68)

Jollekin isoäidille rakkaiden muistojen vaaliminen on auttanut selviytymää elämässä eteenpäin.

Muistoja ei kuitenkaan voi ihmiseltä riistää. Iivari toistelemassa kasvien nimiä rantasauhan löylyissä Filipendula Ulmaria, tonkimassa lantakasasta onkimatoja, ahtamassa suuhunsa viidettä leftua, Elli keikistelemässä koruillani tai rutistamassa kaulastani: Lakas mummo, lakas, lakas... (71)

Selviytymistä kielletystä isovanhemmudesta voi auttaa myös toivonkipinä vielä uudesta lapsenlapsesta. *Toinen poika meni kihloihin tässä ennen joulua ja odotan kovasti, jos saisin vielä lapsenlapsen. Olisin vielä terveenä ja saisin hoitaa ja leikkiä*

hänen kanssaan. (94) Myös neljännen sukupolven syntyminen voi tuoda lohtua kielletyn isovanhemmuuden kokeneelle. Nyt minusta on tullut jo yhden lapsen isomummu. Se tuntuu hienolta, että olen saanut nähdä vielä seuraavankin sukupolven syntyvän. (A)

Eräs kirjoittajista kertoo, miten varaisovanhempana toimiminen oli auttanut selviämään vaikeasta ajasta. Vaikka varamummina ja varavaarina toimiminen oli antoisaa, niin se ei kuitenkaan estänyt omien lapsenlasten kaipuuta.

Jollakin tavalla rukouksiamme kuultiin kipeimpinä hetkinä. Naapuriimme muutti nuori perhe. Tämä perhe otti ilolla ja riemulla apumme vastaan ja siihen kolmen pienen lapsen kanssa olikin usein tarvetta. Saimme täysin siemauksin nauttia varamummina ja varavaarina olemisesta. Lapset olivat usein meillä yökylässä ja lähes päivittäin leikkimässä kanssamme... Tällä tavoin Taivaan Isä auttoi meidät ihan pahimman ja surullisimman ajan yli, vaikka ei se mitenkään voinut korvata lapsenlasten kaipausta. (30)

Edellä olevissa alaluvuissa 6.5.1 ja 6.5.2 olen kuvannut sisältöalue *isovanhemman elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen* merkityksellisiksi nousseita piirteitä alateemoineen. Seuraavassa taulukossa 4 on lopuksi tiivistetysti koottu yhteen koko luvun 6.5 keskeiset asiat.

TAULUKKO 4. Sisältöalue isovanhemman elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen, ominaispiirteet ja alateemat

Kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset elämään	Selviytymiskeinoja
Kielletyn isovanhemmuuden salaaminen	Isovanhemmuuden kieltämisen salaaminen
Aiheuttaa syyllisyydentunteita	Totuuden paljastaminen
Ylläpitää jatkuvaa surua	Lapsenlapsista puhumisen välttäminen
Aiheuttaa katkeruutta, vihaa ja tuskaa	Puhuminen
Aiheuttaa masennusta	Ammattiauttajiin turvautuminen
Elämä koetaan turhaksi	Päiväkirjan kirjoittaminen
Usko korkeimman johdatukseen hiipuu	Muistojen vaaliminen
	Muut lapsenlapset
	Varaisovanhemmuus

Tutkimusaineiston mukaan kielletyn isovanhemmuuden kokeminen on vaikuttanut isoäitien elämänlaatuun monin tavoin. Merkillepantavaa on se, että taulukossa 4 useat kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset isoäidin elämään saattavat viitata masennuksen kokemiseen. Tutkimustulosten mukaan isoäidit ovat myös löytäneet erilaisia keinoja selviytyäkseen kielletystä isovanhemmuudesta, mutta vain yksi kirjoittaja kertoo turvautuneensa ammattiauttajan apuun.

7 POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli saada tutkimustietoa kielletystä isovanhemmuudesta, sillä ilmiöstä ei ole juuri puhuttu julkisuudessa ja aikaisempaa tutkimustietoa aiheesta on vielä melko vähän. Kielletty isovanhemmuus-ilmiötä on lähestytty tässä tutkimuksessa isoäitien kokemusten kautta. Käsitteellä kielletty isovanhemmuus on tarkoitettu tässä tutkimuksessa sitä, kun isovanhempien yhteydenpitoa lapsenlapsiin rajoitetaan tai kielletään kokonaan. Seuraavassa luvussa 7.1 tarkastelen tutkimuksessa saatuja tuloksia aikaisempien tutkimusten valossa, minkä jälkeen tutkimuksen viimeisessä luvussa 7.2 arvioin tutkimuksen luotettavuutta ja lopuksi pohdin vielä jatkotutkimushaasteita.

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Fenomenologinen tutkimusprosessi ei rajoitu pelkästään empiirisen analyysin tuottamiin tuloksiin, vaan Perttulan (2000, 440) mukaan tutkijan on myös rakennettava saavutettujen tulosten ja olemassa olevan tiedon välille dialogia:

Dialogi on tutkimustulosten tulkintaa, mutta sen on pohjaututtava tutkittavasta ilmiöstä muodostettuun deskriptioon, jotta se mahdollistaa ilmiön laajemman ymmärtämisen.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 5 on koottu yhteenvedon muodossa tässä tutkimuksessa merkityksellisinä koetut kielletyn isovanhemmuuden neljä sisältöaluetta: 1) elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä, 2) isovanhemmuuden käännekohta, 3) arjen kokeminen ja 4) elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen. Kultakin sisältöalueelta oli löydettävissä sitä kuvaavia ominaispiirteitä (ks. taulukko 5), jotka tulosluvuissa 6.2–6.5 käytiin tarkemmin lävitse alateemojen avulla.

TAULUKKO 5. Yhteenvedo kielletyn isovanhemmuuden sisältöalueista ja ominaispiirteistä

Elämäntilanne ennen isovanhemmuuden kieltämistä	Isovanhemmuuden käännekohta	Arjen kokeminen	Elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen
Lapsenlapsen odotus ja syntymä	Keskimmäisen sukupolven avioero	Erilaiset pelot	Kielletyn isovanhemmuuden vaikutukset elämään
Osallistuminen lapsenlapsen elämään	Miniän toiminta	Ulkopuolelle jääminen	Selviytymiskeinot
Keskimmäisen sukupolven taloudellinen tukeminen	Muut syyt	Anteeksi pyytämisen	
Eriarvoiset isovanhemmat		Muiden isovanhemmuus	

Lapsenlapsen odotus ja syntymä koetaan iloisena asiana, kuten myös Ijäs (2004, 19–20) on jo aikaisemmin tuonut esille. Tämän tutkimuksen mukaan isoäidit kokevat lapsenlapsen elämään osallistumisen itselleen niin tärkeänä asiana, että sen vuoksi ovat valmiita toimimaan sovittelevana osapuolena ristiriitatilanteissa ja jopa pyytämään anteeksi *”kaiken varalta”*, jotta saisivat jälleen toimia isovanhempiana. Osa isovanhemmista saattaa päättää jo etukäteen olla puuttumatta nuoren perheen elämään ja auttaa heitä vain tarvittaessa. Myös Clarke ja Roberts (2003) mainitsevat omassa tutkimuksessaan isovanhemman roolille olevan ominaista neuvottelemisen. Isovanhemmat tasapainoilevat tuen tarjoamisen ja liiallisen puuttumisen välillä.

Tämä tutkimus tukee aikaisempia havaintoja isovanhempien halusta tukea lapsenlapsiaan ja heidän vanhempiaan taloudellisesti eri tavoin. Yllättävä löydös oli se, että isoäitien merkittävästä taloudellisesta tuesta huolimatta keskimäinen sukupolvi voi kieltää isoäideiltä isovanhempiana toimimisen kokonaan estämällä kaiken yhteydenpidon lapsenlapsiin. Rahallinen tuki ei siis näytä takaavan suhteiden jatkuvuutta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että isovanhemmat ovat valmiita auttamaan taloudellisesti lapsenlapsia ja hei-

dän vanhempiaan (Clarke 2008, 368). Wilska puolestaan (2010, 30) toteaa, että isovanhempien merkitys lapsiperheiden taloudellisessa tukemisessa on viimeisten vuosikymmenten aikana kokenut melko suuren mullistuksen. Suuret ikäluokat ovat vauraampia ja pitkäikäisempiä kuin aiemmat sukupolvet, joten heidän aktiivinen paikkansa lastensa elämässä tulee kestävämmäksi kauemmin.

Lastenhoitoapua ja vaatteiden hankkimista lapsenlapsille ei aina tulla ajateltua keskimmäisen sukupolven taloudelliseksi tukemiseksi. Lapsenlasten hoitaminen koetaan mukavaksi puuhaksi ja vaatteiden ja lastentarvikkeiden hankkiminen koetaan ehkä lahjojen antamiseksi. Wilska (2010, 26) kuitenkin toteaa, että 50–60-vuotiaiden käyttämä rahamäärä lastentarvikkeisiin on 1990-luvun alun ja vuoden 2006 välillä viisinkertaistunut. Rotkirch, ym. (2010, 6) puolestaan tuovat esille, että isovanhempien antamalla lastenhoitoavulla on kansantaloudellista merkitystä. Esimerkiksi vuosina 1945–1950 syntyneisiin suomalaisiin suuriin ikäluokkiin kuuluvien isovanhempien vuoden aikana antaman lastenhoitoavun taloudellinen arvo on Tanskasen ja Danielsbackan mukaan varovaisesti arvioituna noin 540 miljoonaa euroa (HS 2014).

Äidinpuoleiset isovanhemmat näyttäisivät olevan isänpuoleisia isovanhempia paremmassa asemassa suhteessaan lapsenlapseseen. Tässä tutkimuksessa kävi selvästi ilmi, että äidinpuoleisiin isovanhempiin ollaan enemmän yhteydessä ja heiltä myös pyydetään enemmän apua lastenhoidossa kuin isänpuoleisilta isovanhemmilta. Eräs kirjoittajista totesikin: *”totta kai lapset kiinnittyvät tiukemmin niihin ihmisiin, joiden kanssa saavat useammin olla ja puuhata.”*(68) Äidinpuoleisten isovanhempien etulyöntiasema isänpuoleisiin isovanhempiin nähden ei ollut yllättävä havainto, sillä muun muassa Ahrons (2007) sekä Doyle ym. (2010) ovat tehneet samanlaisia havaintoja omissa tutkimuksissaan. Jäin kuitenkin pohtimaan onko äidinpuoleisten isovanhempien suosimisella yhteyttä anopin ja miniän huonoihin suhteisiin.

Tässä tutkimuksessa yhteydenpidon katkaisemisen syyksi ei vastoin ennako-odotuksia löytynyt kirjoitelmista mainintoja esimerkiksi isoäidin sairaudesta, pitkästä välimatkasta tai alkoholin väärinkäytöstä. Tämä voi johtua siitä, että kirjoituskutsun olivat ottaneet vastaan vain tietyn tyyppiset isovanhemmat

tai sosiaalisesta suotavuudesta, eli kirjoittajan halusta antaa myönteinen kuva itsestään. Tässä tutkimuksessa erääksi isovanhemmuuden käännekohtan aiheuttajaksi paljastui miniän toiminta siitäkin huolimatta, että isoäidit olivat tietoisia ”*paha anoppi*”-myytistä ja pyrkivät omalla käytöksellään välttämään ristiriitoja miniöiden kanssa. Isoäidit pyrkivät antamaan tilaa nuorelle perheelle ja olemaan puuttumatta heidän asioihinsa. Huomionarvoinen havainto tutkimuksessa oli se, että isoäiti ei välttämättä aina edes tiedostanut isovanhemmuuden kieltämisen syytä tai syy oli kerrottu epäselvästi: ”*rumasti käyttäytyvä ihminen*”. Näissä tilanteissa isoäidin on vaikea korjata tilannetta, kun hänelle ei kerrota selkeästi, mitä häneltä odotetaan. Tämän tutkimuksen mukaan isoäidit olisivat kuitenkin halukkaita selvittämään ristiriidat, jotta yhteydenpito lapsenlapsiin voisi jatkua.

Tämän tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että keskimäinen sukupolvi on portinvartijan roolissa, mitä tulee isoäitien ja lapsenlasten suhteisiin. Avioeron myötä saatetaan entisen puolison vanhemmat sulkea pois lapsenlasten elämästä, jopa yksinhuoltajuuden hakemisella uhkaillen. Tuloksen voi nähdä tukevan Kingin (2003) näkemystä siitä, että isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen säilyminen avioerotilanteessa on riippuvainen keskimäisen sukupolven halusta sallia kyseinen yhteys. Vuosituhannen alussa Bengtson (2001) vielä kirjoitti, että ydinperheiden hajoamisen ja uusperheiden lisääntymisen myötä isovanhemmista tulee tärkeä osta perhettä ja perheverkostoa. Kymmenisen vuotta myöhemmin Rotkirch ja Fågel (2010) puhuivat jo *mummoeron pelosta*. Tutkijoiden mukaan suhteiden katkeaminen isovanhempien ja lapsenlasten välillä ei ole enää kovin harvinaista. Myös Timosen ja Doylen (2013) mukaan keskimäisen sukupolven vaikutus isovanhemman ja lapsenlapsen väliseen suhteeseen on merkittävä, joskaan ei ratkaiseva. Tätä Timonen ja Doyle (2013) perustelevat sillä, että jotkut isovanhemmat pystyvät keskimäisen sukupolven avioerosta huolimatta luomaan positiivisen suhteen oman lapsen entiseen puolisoon. Osa isovanhemmista varmasti pystyykin säilyttämään tai luomaan jonkinlaisen suhteen oman lapsen entiseen puolisoon, mutta miten käy niiden isovanhempien, joille tätä mahdollisuutta ei suoda. Suhteen luomiseen ja sen yllä-

pitämiseen kun tarvitaan edelleen kaksi osapuolta. Jos keskimäinen sukupolvi ei salli yhteydenpitoa lapsenlapsiin, niin isovanhemmalla ei ole lain takaa-oikeutta yhteyden ylläpitämiseen. Myös Pulkkinen (2002) on tuonut esille, että suomalainen lainsäädäntö ei turvaa isovanhemman ja lapsenlapsen tapaa-misoikeutta.

Kun isovanhemmilta kielletään kaikki yhteydenpito lapsenlapsiin, he jäävät ulkopuolelle monista isovanhemmuuteen liittyvistä asioista. Syntymäpäiväjuhliin ei tule kutsuja, mummolassa ei vierailta eikä lapsenlasta päästä hoitamaan ja hemmottelemaan. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että moni kielletyn isovanhemmuuden kokenut haluaa säilyttää kasvonsa ja pitää salassan, ettei saa olla missään tekemisissä lapsenlastensa kanssa. Salaileminen aiheuttaa isovanhemmalle stressiä, sillä uteluja lapsenlapsista halutaan välttää. Muiden isovanhempien näkeminen lapsenlastensa kanssa saa tuntemaan kai-puuta, sillä se muistuttaa joka kerta isovanhempia siitä, mistä ovat jääneet ulkopuolelle.

Kielletty isovanhemmuus aiheuttaa tämän tutkimuksen mukaan isoäideille syyllisyyden tunteita, häpeää, vihaa ja katkeruutta. Elämä koetaan turhaksi, kun ei saada seurata lapsenlasten kasvua ja kehitystä. Myös masentumista esiintyy. Kirjoitelmien mukaan kiellettyyn isovanhemmuuteen liittyvät voimakkaat tunnekokemukset säilyvät pitkään ja vaikuttavat isoäidin elämänlaatuun negatiivisesti. Samansuuntaisia havaintoja on muissakin tutkimuksissa, esimerkiksi Pulkkinen (2002) mukaan lapsenlasten tapaamisoikeuden puute voi heikentää isovanhemman psyykkistä hyvinvointia. Ferguson ym. (2004) sekä Doyle ym. (2010) puolestaan toteavat, että välien katkeaminen lapsenlapsiin aiheuttaa isovanhemmille voimattomuuden, avuttomuuden ja säälin tunteita. Drew ja Silverstein (2007) havaitsivat isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen katkeamisen aiheuttavan pitkäaikaisia negatiivisia psyykkisiä ja terveydellisiä vaikutuksia.

Tutkimuksessa mukana olleet isoäidit olivat löytäneet erilaisia keinoja selviytyä elämässään eteenpäin sen jälkeen, kun heiltä oli kielletty yhteyden pitäminen lapsenlapsiin. Ferguson ym. (2004) totesivat tämän tutkimuksen lailla,

että osa isovanhemmista pyrkii säilyttämään edes jonkinlaisen kommunikaatioyhteyden lapsenlapsiinsa esimerkiksi lähettämällä kortteja ja lahjoja. Osa isovanhemmista alistui ajan kuluessa kohtaloonsa, mutta toisaalta osa heistä odottaa, että kasvaessaan lapsenlapset tulisivat tietoisiksi isovanhempien olemassa olosta ja yrittäisivät ottaa heihin yhteyttä (ks. Doyle ym. 2010).

Tässä tutkimuksessa merkille pantavaa oli se, että vain yksi tutkittavista oli turvautunut ammattiauttajan apuun. Olisikin syytä pohtia, johtuuko ammattiavun hakemattomuus siitä, että ei osata hakea apua vai siitä, että isovanhemmuuden kieltäminen koetaan niin hävettäväksi asiaksi, ettei sitä haluta ruotia edes ammattiauttajan kanssa. Kielletyn isovanhemmuuden negatiiviset vaikutukset isovanhemman elämänlaatuun ja terveyteen saattavat kuitenkin pahimmassa tapauksessa olla koko loppuelämän kestäviä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada tutkimustietoa kielletystä isovanhemmuudesta. Osa saaduista tuloksista vahvisti aikaisempia tutkimustuloksia, mutta yllättävää uutta tietoa oli se, että kielletyn isovanhemmuuden kohteeksi joutuneet isovanhemmat eivät aina tiedä syytä välien katkaisemiseen. Myös kielletyn isovanhemmuuden aiheuttama häpeä ja salaaminen nousivat uusina asioina esille. Tulosten soveltaminen käytäntöön vaatii vielä lisää tutkimusta, mutta kielletty isovanhemmuus olisi syytä nostaa esille julkisessa keskustelussa ja pohtia kuinka ilmiön negatiivisia vaikutuksia isovanhemman elämänlaatuun ja terveyteen voitaisiin minimoida.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää tarkastella tutkimusta kokonaisuutena ja siten käsiteltävä luotettavuuden kriteereitä kaikissa tutkimuksen tekoon liittyvissä vaiheissa. Fenomenologisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnin keskeinen lähtökohta on Perttulan (1995a, 44) mukaan tutkijan kyky tavoittaa ilmiö sellaisena, kuin se tutkittavalle ilmenee. Käyn seuraavaksi Perttulan (1995b, 102–104) kuvaaman yhdeksän fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerin kautta lävit-

se, kuinka olen pyrkinyt tavoittamaan kielletty isovanhemmuus-ilmion sellaisena, kuin se tutkittaville itselleen ilmeni.

Ensimmäisenä kriteerinä on *tutkimusprosessin johdonmukaisuus*. Se edellyttää loogista yhteyttä tutkittavan ilmiön perusrakenteen, aineiston hankintatavan, teoreettisen lähestymistavan, analyysimenetelmän ja tutkimuksen raportointitavan välillä. Toinen kriteeri, *aineistolähtöisyys*, kietoutuu yhteen johdonmukaisuuden kanssa. Kaikissa tutkimusvaiheissa keskeistä oli tutkimusaineiston ensisijaisuus. Analyysiä tehdessäni palasin vähän väliä takaisin alkuperäiseen aineistoon tarkastamaan, että tekemäni tulkinta vastasi sitä. Tavoitteena oli saada tutkittavan ilmiön luonne esille sellaisena, kuin tutkittavat henkilöt olivat itse sen kokeneet (Perttula, 1995a, 44).

Kolmantena kriteerinä Perttulan (1995b) listalla on *tutkimusprosessin reflektointi ja reflektoinnin kuvaus*. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan tekemänsä valinnat kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Olen pyrkinyt konkreettisesti kuvaamaan tässä raportissani tutkimuksen etenemisen kaikki vaiheet, jotta lukija voi seurata tekemiäni ratkaisuja. Lisäksi kirjoittaja A:sta tekemäni analyysi on esimerkkinä luettavissa liitteessä 2.

Neljäs kriteeri *kontekstisidonnaisuus* viittaa Perttulan (1995b) mukaan tutkimusprosessin sidonnaisuuteen tutkimustilanteesta ja toiseksi tutkimusprosessin sidonnaisuuteen tutkittavien koettuihin maailmoihin. Saamani tutkimustulokset ovat sidoksissa käyttämäni aineistoon, eli kuuteen Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saatuun (sekundaariaineisto) ja yhteen itse hankkimaani kirjoitelmaan. Ensiksi mainittu aineisto on kerätty alkuvuodesta 2009 ja itse hankkimaani kirjoitelma 2015. Kirjoitelmien hankkimisen välillä on aikaa kulunut kuusi vuotta. Tulokset ovat samansuuntaisia, joten se kasvattaa tutkimuksen luotettavuutta. On kuitenkin muistettava, että uusia kirjoitelmia oli vain yksi.

Viidenneksi luotettavuuden kriteeriksi Perttula (1995b) listaa *tavoiteltavan tiedon laadun*. Kokemuksen tutkimuksessa voidaan saavuttaa essentiaalisesti, käsitteellisesti ja persoonakohtaisesti yleistä tietoa. Tutkimukseni tavoitteena oli löytää kielletyn isovanhemmuuden ydinolemusta ja sen luonnetta kuvaavia ominaispiirteitä. Persoonakohtaista yleistä tietoa muodostui analyysini ensimmäisenä kriteerinä on *tutkimusprosessin johdonmukaisuus*. Se edellyttää loogista yhteyttä tutkittavan ilmiön perusrakenteen, aineiston hankintatavan, teoreettisen lähestymistavan, analyysimenetelmän ja tutkimuksen raportointitavan välillä. Toinen kriteeri, *aineistolähtöisyys*, kietoutuu yhteen johdonmukaisuuden kanssa. Kaikissa tutkimusvaiheissa keskeistä oli tutkimusaineiston ensisijaisuus. Analyysiä tehdessäni palasin vähän väliä takaisin alkuperäiseen aineistoon tarkastamaan, että tekemäni tulkinta vastasi sitä. Tavoitteena oli saada tutkittavan ilmiön luonne esille sellaisena, kuin tutkittavat henkilöt olivat itse sen kokeneet (Perttula, 1995a, 44).

mäisessä vaiheessa, jonka tuloksena on seitsemän yksilökohtaista merkitysverkostoa. Analyysini toisen vaiheen tuloksen muodostui seitsemän yleistä merkitysverkostokuvausta, joissa tieto on ilmaistu käsitteellisen yleisellä tasolla. Luotettavuuden lisäämiseksi olen kuvannut ilmiötä runsaalla esimerkkiaineistolla.

Metodien yhdistäminen on Perttulan (1995b) mukaan kuudes luotettavuuden kriteeri. Jos ontologinen analyysi osoittaa, että ilmiö paljastuu vain usean tutkimusmenetelmän yhdistelmällä, lisää metodien yhdistäminen tutkimuksen luotettavuutta. (Perttula 1995b, 103.) Aineiston analyysi herätti paljon lisäky symyksiä, joita olisi ollut mielenkiintoista haastattelulla selvittää. Tässä tutkimuksessa suurin osa tutkimusaineistoa oli kuitenkin sekundaariaineistoa, joten haastatteluja oli mahdoton toteuttaa

Seitsemäs luotettavuuden kriteeri on *tutkijayhteistyö*. Perttulan (1994b, 103) mukaan usean ihmisen käsitys ei sinällään ole yhden ihmisen käsitystä luotettavampi. Tutkijayhteistyö lisää tutkimuksen luotettavuutta jos se lisää tutkimuksellisten menettelyjen ankaruutta ja systemaattisuutta. Tässä tutkimuksessa luotettavuutta vahvistavaa tutkijayhteistyötä ei tutkimusprosessin aikana toteutettu.

Kahdeksas Perttulan (1995b) luotettavuuden kriteeri on *tutkijan subjektiivisuus*. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on keskeisessä asemassa arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta. Kuinka tutkija kykenee tavoittamaan tutkittavan ilmiön sellaisena, kuin se tutkittavalle ilmenee. Olen pyrkinyt tiedostamaan omat ennakkokäsitykset tutkittavasta ilmiöstä ja sulkeistamaan ne. Omien ennakkokäsitysten tarkka auki kirjoittaminen ei tuntunut luontevalta, joten analyysin edetessä palasin tarkastamaan tekemäni havainnot alkuperäisestä aineistosta.

Viimeisenä, eli yhdeksäntenä luotettavuuden kriteerinä Perttula (1995b, 104) mainitsee *tutkijan vastuullisuuden*. Vain itse tutkijan voin viime kädessä arvioida tutkimuksen vastuullisuuden toteutumisen. Olen pyrkinyt toteuttamaan tutkimuksen systemaattisesti fenomenologiselle lähestymistavalle ominaisten periaatteiden mukaan ja eettiset näkökohdat huomioiden. Tutkimusaineiston perusteellinen tunteminen vahvistaa tuloksien uskottavuutta.

Tämän tutkimuksen pieneksi rajoitteeksi voi katsoa sekundaariaineiston, joka kerättiin jo vuonna 2009. Kirjoituskutsussa (liite 1) pyydettiin kirjoituksia muun muassa siitä, jos isovanhempi on kokenut epäonnistuneensa isovanhempana, mutta ei kirjoitelmia suoraan kielletyn isovanhemmuuden kokemuksista. Jos kirjoituskutsussa olisi pyydetty kirjoitelmia myös kielletystä isovanhemmuudesta, niin aineisto olisi saattanut siltä osalta olla laajempi. Jos kirjoitelmia olisi ollut kielletystä isovanhemmuudesta enemmän, niin mukana olisi saattanut olla myös joku kirjoitelma, jossa olisi kuvattu tilanne, jossa isovanhempi saa jälleen toimia isovanhempana kiistojen sopimisen jälkeen. Tässä tutkimuksessa mukana olleista kirjoitelmista jäi vaikutelma, että isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen isoäidit koettavat selvittää tilanteesta kuka mitenkään, jopa vuosikymmenten ajan.

Itse hankkimani kirjoitelman (2015) analyysin tulokset ovat samansuuntaisia Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saadun aineiston kanssa. Pitää kuitenkin muistaa, että uusia kirjoitelmia oli vain yksi ja omien kontaktieni kautta löytynyt kirjoittajaa pyysin kirjoittamaan nimenomaan hänen omista kokemuksistaan kielletystä isovanhemmuudesta.

Analyysin aikana heräsi myös monia kysymyksiä, joihin olisi ollut mielenkiintoista saada vastauksia kirjoitelmia täydentävillä haastatteluilla. Nyt haastatteluja ei ollut mahdollista tehdä. Toisaalta Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saamani aineiston lukeminen auttoi löytämään ilmiön *kielletty isovanhemmuus*. Ilman tätä sekundaariaineistoa tämän tutkimuksen näkökulmaksi olisi valikoitunut hyvin suurella todennäköisyydellä jokin muu perspektiivi isovanhemmuudesta.

Näen tutkimukseni vahvuudeksi sen, että äänensä saivat esille sellaiset isoäidit, joiden yhteydenpitoa lapsenlapsiin on rajoitettu tai kielletty aivan kokonaan. Tutkimuksessani käytin tästä vaietusta ilmiöstä käsitettä *kielletty isovanhemmuus*. Kirjoitelmien mukaan tämän vähälle huomiolle jääneen ilmiön vaikutukset yksittäisen isovanhemman elämänlaatuun ja terveyteen saattavat olla pitkäkestoisia. Kielletyn isovanhemmuuden kohteeksi joutuneet henkilöt haluavat usein vaieta tästä omasta mielestään häpeällisestä asiasta.

Jatkotutkimuksissa olisi tärkeää nostaa kielletty isovanhemmuus ilmiö laajemman tutkimuksen kohteeksi. Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta saamastani 185 kirjoitelmasta 3,2 % käsitteli kiellettyä isovanhemmuutta. Suomen virallisen tilaston (2011) mukaan Suomessa oli vuoden 2011 lopussa alle 18-vuotiaiden lasten isovanhempia 1 065 000. Jos kiellettyä isovanhemmuutta esiintyisi tuossa joukossa samassa suhteessa kuin omassa tutkimuksessani, niin kielletyn isovanhemmuuden kokeneita olisi yli 34 000; jos heitä olisi yksi prosentti isovanhemmista, niin silloinkin luku olisi suuri, 10 650 henkilöä. Ei siis ole kyse lukumäärältään aivan pienestä joukosta isovanhempia, joita kielletty isovanhemmuus saattaa koskettaa.

Ilmiön laajuuden selvittämisen lisäksi olisi tärkeää myös pyrkiä selvittämään syitä, jotka lopulta johtavat välien katkaisemiseen isovanhempiin. Tällöin tutkimukseen mukaan olisi otettava myös keskimäinen sukupolvi. Olisiko kehitettävissä prosessi, jossa ulkopuolinen sovittelija auttaisi ratkaisemaan solmuun menneet suhteet sukupolvien välillä? Tämän tutkimuksen kirjoitelmien valossa näyttää siltä, että osapuolten kahdenkeskisellä puhumisella ongelmat eivät ratkea.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kielletty isovanhemmuus voi vaikuttaa isovanhemman terveyteen muun muassa masennuksena, siksi olisi hyvä pyrkiä löytämään keinoja kielletyn isovanhemmuuden kohteeksi joutuneiden isovanhempien auttamiseksi. Millaisesta tuesta kielletyn isovanhemmuuden kokeneet isovanhemmat hyötyisivät, sitä voisi kysyä heiltä itseltään.

Tässä tutkimuksessa saatiin kuuluville isoäitien ääni. Olisi mielenkiintoista myös selvittää saataisiinko samansuuntaisia tuloksia, jos tutkittaisiin kiellettyä isovanhemmuutta isoisien kokemana. Myös lastenlasten kokemukset olisivat yhtäläillä selvittämisen arvoisia.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 153–166.
- Ahrons, C. R. 2007. Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family Process* 46 (1), 53–65.
- Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2010. Isovanhemmuus liikkuvuuden maailmassa. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: Väestöliitto, 138–155.
- Apo, S. 1995. Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.
- Arber, S. & Timonen, V. 2013. Grandparenting in the 21st century: new directions. Teoksessa S. Arber & V. Timonen (toim.) Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts. Bristol: Policy Press, 247–264. DOI:10.1332/policypress/9781847429681.003.0012. (Luettu 14.4.2015.)
- Bengtson, V. L. 1985. Diversity and symbolism in grandparental roles. Teoksessa V. L. Bengtson & J.F. Robertson (toim.) Grandparenthood. Beverly Hills, CA : Sage, 11–27.
- Bengtson, V.L. 2001. Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family* 63 (1), 1–16. <http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/docview/219771814/fulltextPDF/604F0EBEBFB44448PQ/1?accountid=11774>. (Luettu 19.4.2015.)
- Buchanan, A. & Rotkirch, A. 2013. No time for children? The key questions. Teoksessa A. Buchanan & A. Rotkirch (toim.) Fertility rates and population change: No time for children? London: Palgrave, 3–21. http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzYyMDI4NF9fQU41?sid=4a045604-7cb8-44e0-8da6-fb1b37298abd@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&lpid=lp_1&rid=0. (Luettu 19.4.2015.)
- Clarke, L. 2008. Grandparents: A family resource? Teoksessa T. B. Heaton & D. R. Crane (toim.) Handbook of families and poverty. Thousand Oaks, CA:

Sage, 365–381. <http://dx.doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.4135/9781412976596>. (Luettu 27.4.2015.)

- Clarke, L. & Roberts, C. 2003. Grandparenthood: Its meaning and contribution to older people's lives. Economic and Social Research Council, Growing Older Programme Findings Number 22. <http://www.lemosandcrane.co.uk/bluesalmon/resources/ESRC%20-%20Grandparenthood%20-%20Its%20meaning%20and%20its%20contribution%20to%20older%20people's%20lives.pdf> (Luettu 21.6.2016.)
- Colaizzi, P. F. 1978. Psychological research as the phenomenologist views it. Teoksessa R. S. Valle & M. King (toim.) *Existential-phenomenological alternatives for psychology*. New York: Oxford University Press, 48–71.
- Creswell, J. 2007. *Qualitative Inquiry and research design: among five approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Doyle, M., O'Dywer, C. & Timonen, V. 2010. "How Can You Just Cut Off a Whole Side of the Family and Say Move On?" The Reshaping of Paternal Grandparent-Grandchild Relationships Following Divorce or Separation in the Middle Generation. *Family Relations* 59 (5), 587–598. <http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/eric/docview/815405971/fulltextextPDF/6245D5C5885C435BPQ/1?accountid=11774> (Luettu 21.6.2016.)
- Drew, L. M. & Silverstein, M. 2007. Grandparents' psychological well-being after loss of contact with the grandchildren. *Journal of Family Psychology* 21 (3), 372–379. <http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/docview/614479705/fulltextPDF/42F848D10FC64D2BPQ/5?accountid=11774>. (Luettu 22.6.2016.)
- Ferguson, N., Douglas, G., Lowe, N., Murch, M. & Robinson, M. 2004. *Grandparenting in divorced families*. Bristol: The Policy Press.
- Flinck, A. 2006. *Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: rikottu lemменmarja*. Tampere: Tampere University Press.
- Fågel, S. *Isovanhemmuuden uudet haasteet -kirjoituskilpailu 2009 [elektroninen aineisto]*. FSD2815, versio 1.0 (2013-01-30). Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos [tuottaja], 2009. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2013.
- Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. 2010. *Farkkumummoja ja pehmoaareja - uusia ikkunoita isovanhemmuuteen*. Helsinki: Väestöliitto.

- Giorgi, A. 1999. Sketch of a psychological phenomenological method. Teoksessa A. Giorgi (toim.) *Phenomenology and psychological research*. 9. painos. Pittsburgh: Duquesne University, 8–22.
- Giorgi, A. 2005. The phenomenological movement and research in the human sciences. Special Feature. *Nursing Science Quarterly* 18 (1), 75–82.
- Glaser, K., Montserrat, E. R., Waginger, U., Price, D., Stuchbury, R. & Tinker, A. 2010. *Grandparenting in Europe*. London: King's College and Grandparents Plus. http://www.grandparentsplus.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/EU_Report.pdf. (Luettu 2.4.2015.)
- Glaser, K., Prince, D., Di Gessa, G., Ribe, E., Stuchbury, R. & Tinker, A. 2013. *Grandparenting in Europe: family policy and grandparents' role in providing childcare*. London: King's College and Grandparents Plus. http://www.grandparentsplus.org.uk/wp-content/uploads/2013/08/Grandparenting-in-Europe-0613_Electronic.pdf. (Luettu 3.4.2015.)
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Haavio-Mannila, E. 2010. Isoäidin ja tutkijan näkökulma isovanhemmukseen. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) *Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen*. Helsinki: Väestöliitto, 98–104.
- Heikkinen, R.-L. & Laine, T. 1997. Tutkimuksen poluilla. Teoksessa R.-L. Heikkinen & T. Laine (toim.) *Hoitava kohtaaminen*. Helsinki: Kirjayhtymä, 18–23.
- Helsti, H. 2005. Hedelmällisen tiedon jäljillä – teemakirjoitukset tutkimuksen lähteinä. Teoksessa P. Korhonen, P. Olsson & H. Ruotsalainen (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos, 148–159.
- Herlofson, K. & Hagestad, G. O. 2011. Challenges in moving from macro to micro. *Population and family structures in aging societies*. *Demographic Research* 25 (10), 337–370. (Luettu 12.1.2016.)
- Herlofson, K., Hagestad, G., Slagsvold, B. & Sørensen A-M. 2011. Intergenerational family responsibility and solidarity in Europe. *Norwegian Social Research (NOVA)*. Multilinks deliverable 4.3. http://www.multilinks-project.eu/wp-content/uploads/2014/01/herlofson_deliverable1.pdf (Luettu 13.1.2016.)
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2004. *Lempeästi mutta lujasti – Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta*. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

- Hochman, O. & Lewin-Epstein, N. 2013. Determinants of early retirement preferences in Europe: The role of grandparenthood. *International Journal of Comparative Sociology* 54 (1), 29–47.
<http://cos.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/54/1/29.full.pdf+html>.
 (Luettu 29.4.2015.)
- Hurme, H. & Metsäpelto, R-L. 2004. Iäkkäiden sukupolvisuhteet perheessä. Teoksessa T. Raitanen, T. Hänninen, H. Pajunen & T. Suutama (toim.) *Gero-psykologia. Vanhenemisen ja vanhuuden psykologia*. Porvoo: WSOY, 514–528.
- Hyyppä, H., Kiviniemi, L., Kukkola, J., Latomaa, T. & Sandelin, P. 2015. Koke-
 muksen tutkimuksen ulottuvuudet. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun
 tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 9. [http://urn.fi/urn:nbn:fi-
 fe201503252008](http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201503252008). (Luettu 26.1.2016.)
- Ijäs, K. 2004. *Isovanhemmat muutosten keskellä*. Helsinki: Kirjapaja.
- King, V. 2003. The legacy of a grandparent's divorce: consequences for ties
 between grandparents and grandchildren. *Journal of Marriage and Family*
 65 (1), 70–83.
- Kukkonen, H. 2007. Ohjauskeskustelu pelitilana. Erialaisuus ammatillisen opet-
 tajaopiskelijan ohjaamisessa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Kumpula, S. 2010. Isovanhemmuuden merkityksestä. Teoksessa S. Fågel, A.
 Rotkirch & I. Söderling (toim.) *Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia
 ikkunoita isovanhemmuuteen*. Helsinki: Väestöliitto, 73–79.
- Kvigne, K., Gjengedal, E. & Kirkevold, M. 2002. Gaining access to life-world of
 women suffering from stroke: methodological issues in empirical phe-
 nomenological studies. *Journal of Advanced Nursing* 40, 61–68.
- Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma.
 Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*.
 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin
 ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–
 51.
- Laru, S., Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja
 haasteet. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) *Farkku-
 mummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen*. Helsin-
 ki: Väestöliitto, 105–115.
- Latomaa, T. 2008. Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tie-
 teenä. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus*.

- Merkitys – tulkinta - ymmärtäminen. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 17–85.
- Lehtomaa, M. 2008. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 163–193.
- Liinamaa, T, 2014. Merkityksellisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen olemus lastentarhaopettajakoulutuksen ohjatussa harjoittelussa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 504. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44197/978-951-39-5807-7_vaitos19092014.pdf?sequence=1 (Luettu 31.10.2016.)
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 2004. Paradigmatic controversies, contradictions and emerging confluences. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) Handbook of qualitative research. Toinen painos. Thousand Oaks: Sage, 163–188.
- Lukkarinen, H. 2003. Ihmisen kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmiönä: Fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) Laadullisen tutkimuksen menetelmät hoitotieteessä. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY, 116–164.
- Lumme-Sandt, K. & Pietilä, I. 2014. Isoisyys. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus, 143–158.
- Maijala, E.-L., Uusiautti, S. & Määttä, K. 2013. Grandparental love: a challenge or richness? *Early Child Development and Care* 183 (5), 627–642. DOI:10.1080/03004430.2012.678491. (Luettu 21.4.2015.)
- Mann, R. 2007. Out of the Shadows? Grandfatherhood, Age and Masculinities. *Journal of Ageing Studies* 21 (4), 281–291.
- Mann, R. & Leeson, G. 2010. Grandfathers in Contemporary Families. Evidence from Qualitative Research. *Journal of Intergenerational Relationships* 8 (3), 234–248.
- Marin, M. 2002. Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: lähestymistapoja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi, 89–117.
- Miettinen, A. 2015. Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. Helsinki: Väestöliitto, Katsauksia E49.
- Mäkelä, K. 2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset: kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes, 9–20.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf>
(Luettu 3.5.2016.)

- Perttula, J. 1995a. Kokemuksen tutkimuksen luotettavuudesta. *Kasvatus* 26 (1), 39–47.
- Perttula, J. 1995b. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Perttula, J. 1998. The experienced life-fabrics of young men. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 136. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Perttula, J. 2000. Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. *Kasvatus* 31 (5), 428–442.
- Perttula, J. 2007. Kokemus objektiivinen, metodi subjektiivinen: Ajatuksia kokemuksen tutkimisen logiikasta. Julkaisussa M. Laitinen & T. Kemppainen (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Näkökulmia tulevaisuuteen ja innovaatioihin*. Talentia-lehti / Sosiaalityön tutkimuksen seura, 19–23.
<http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/Tutkiva%20sosiaalityo%202007.pdf> (Luettu 1.2.2016.)
- Perttula, J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. 3. painos. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus, 115–162.
- Phillipson, C. 2010. Globalisation, global ageing and intergenerational change. Teoksessa M. Izuhara (toim.) *Ageing and intergenerational relations: Family reciprocity from global perspective*. Bristol: The Policy Press, 13–28.
- Pietilä, P. 2006. Näköaloja kasvatusantropologiaan. *Kasvatus* 37 (5), 430–441.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puolimatka, T. 1995. *Kasvatus ja filosofia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puusa, A & Juuti, P. 2011. Mitä laadullisen tutkimus on? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: JTO, 47– 57.
- Reitzes, D. & Mutran, E. J. 2004. Grandparenthood. Factors Influencing Frequency of Grandparent-grandchildren Contact and Grandparent Role Satisfaction. *Journal of Gerontology: Series B Psychological Sciences and Social Sciences* 59 (1), 9–21.

- Rotkirch, A. & Fågel, S. 2010. Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: Väestöliitto, 33–51.
- Rotkirch, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2010. Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: Väestöliitto, 5–9.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkójulkaisu].
ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2011. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/perh/2011/02/perh_2011_02_2012-11-09_tie_001_fi.html (Luettu 5.9.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014. Syntyneet. ISSN=1798-2391. 2014, Liitekuvio 1. Kokonaishedelmällisyysluku 1900–2014. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/synt/2014/synt_2014_2015-04-14_kuv_001_fi.html (Luettu 12.1.2016.)
- Tanskanen, A. 2014. Isovanhemmat, vanhempien lastenhankinta ja lasten hyvinvointi. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 60/2014.
- Tanskanen, A. & Danielsbacka, M. 2014. Isovanhemmuus tarvitsee yhteiskunnan tukea. Helsingin sanomat, Vieraskynä-palsta 29.3.2014.
<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1396047283983>. (Luettu 13.1.2016.)
- Timonen, V. & Doyle, M. 2013. Grandparental agency after adult children's divorce. Teoksessa S. Arber & V. Timonen (toim.) Contemporary grandparenting: Identities, choice and constraint in global contexts. Bristol: Policy Press, 159–180. DOI: 10.1332/policypress/9781847429681.001.0001 (Luettu 18.5.2016.)
- Tirkkonen, S. 2000. "Se on semmonen sivustakattojan rooli"-isoäitien ja isoisien kokemuksia isovanhemmuudesta ja lastenlasten kasvatukseen osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tontti, S. 2011. Isoäitien ja lastenlasten välisen yhteydenpidon haasteita ja esteitä. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 10. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eet-

tisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: TENK.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> (Luettu 14.9.2016)

Uhlenberg, P. & Kirby, J. B. 1998. Grandparenthood Over Time: Historical and Demographic Trends. Teoksessa M. E. Szinovacz (toim.) Handbook on Grandparenthood. Westport, Conn: Greenwood Press, 23–39.

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia.
http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf (Luettu 17.8.2015.)

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, J. 2006. Johdatus fenomenologiaan. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 152–211.

Wilska, T-A. 2010. Isovanhemmat lapsiperheiden taloudellisena turvana. Teoksessa S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuteen. Helsinki: Väestöliitto, 23–32.

Åsted-Kurki, P. & Nieminen, H. 2006. Fenomenologisen tutkimuksen peruskäsitteet hoitotieteessä. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka, 4. painos. Helsinki: WSOY, 152–163.

LIITTEET

Liite 1. Kirjoituskutsu, ET-lehti

Kirjoituskutsu

Saanko kasvattaa lapsenlapsiani? Miten tapaan heitä, jos lapseni eroaa? Monet kysymykset mietityttävät tämän ajan isovanhempia. Kirjoita kokemuksistasi, Väestöliitto käyttää niitä isovanhemmua käsittävällä kirjassa. ET-lehti kertoo tuloksista kesällä 2009.

Arvo. väestöliiton epäonnistuneita kirjastoja.

Isovanhemmuiden uudet haasteet

Suuret ikäluokat siirtyvät parhaillaan kolmanteen elämänvaiheeseen, jota usein sävyttää aito isovanhemmuus. Siihen voi kuitenkin liittyä myös muuttokäyntejä ja vaikeita asioita. Maailma muuttuu nopeasti ja moni mummo ja vaari kokee epävarmuutta.

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella selvitetään nyt uuden ajan isovanhemmua. Aiheesta tehdään kirja, johon kootaan tietoa ja elämäkokemuksia isovanhemmudesta niin asiantuntijoiden kuin tavallisten lukijoiden käyttöön.

Millaisia ovat sinun isovanhemmutesi ilot ja surut? Voit pohtia isovanhemmua, vaikka et olisikaan saanut omia lapsia tai yhteydet aikuisiin lapsiin ovat poikki. Voiko olla "lapsenlapsettomuutta" – kirjoita siitä!

Tutkijat toivovat kirjoituksia erityisesti vuosina 1940–50 syntyneiltä, mutta myös muut isovanhemmat voivat kertoa kokemuksistaan.

KIRJOITA VAPAASTI, KUIN YSTÄVÄLLE!

Valitse näistä itsellesi sopiva aihe yhdistele teemoja.

- Mitä isovanhemmuus sinulle merkitsee? Miten usein näet lastenlapsiasi ja minkälaisia asioita teette yhdessä? Mitä odotit ja toivoit isovanhemmudeltasi? Miten toiveesi toteutui?
- Mitä omat isovanhempasi sinulle aikanaan merkitsivät? Saitko heiltä sellaista oppia, jota nyt haluat antaa lapsenlapsillesi?
- Miten nykyinen isovanhemmuus poikkeaa aikaisemmasta?
- Koetko olevasi omille lapsillesi ja lapsenlapsillesi enemmän rasite vai voimavara? Milloin isovanhemmuus tuntuu itsestäsi rasitteelta? Mikä isovanhemmudessa taas on parasta?
- Pelkäätkö isovanhemmua – odotatko isovanhemmua?
- Jos Sinulla ei ole omia lapsia, miten toimitisit tai olet toiminut lapsille? Kerro kokemuksistasi niin sanottuna sosiaalisena isovanhempana.
- Mitä olet saanut lapsenlapsiltasi? Ovatko he kasvattaneet sinua?
- Jos koet epäonnistuneesi tai onnistuneesi isovanhempana, mikä siihen on vaikuttanut?
- Miten isovanhemmuus on vaikuttanut omaan parisuhteeseesi ja suhteeseesi omiin lapsiisi?

OSALLISTU NÄIN

Voit kirjoittaa omalla nimelläsi tai nimimerkillä. Jos käytät nimimerkkiä mutta haluat osallistua arvontaan, ilmoita myös nimesi ja osoitteesi.

Kirjoitukset lukee toimituskunta, johon kuuluu Väestöliiton asiantuntijoita ja tutkijoita. Kirjoituksia ei anneta muiden kuin tutkijoiden ja kirjan toimituskunnan käyttöön ja kirjoittajan nimi jää vain kirjan toimituskunnan tietoon. Jos kirjoituksesta julkaistaan lainauksia, tunnistettavat asiat muutetaan.

Kirjoituksen enimmäispituus on 5 kpl A4-arkkia. Jos lähetät valokuvia, kirjoita yhteystietosi lyijykynällä jokaisen kuvan taakse ja ilmoita, saako kuvia käyttää kirjan kuvituksena. Laita erikseen lyhyt selvitys kuvan sisällöstä. Palautamme kaikki kuvat antamaasi osoitteeseen.

Lähetä kirjoituksesi 12.2. 2009 mennessä osoitteella Väestöliitto/Stina Fägel, PL 849, 00101 Helsinki tai sähköpostitse stina.fagel@vaestoliitto.fi. Lisätieto ja Stina Fägel (09) 2280 5120.

PALKINNOT

Arvomme palkinnot kaikkien kirjoituksen lähettäneiden kesken:

- Tehokas digikamera Canon Digital IXUS 970 IS. Arvo 280 euroa.
- 10 kpl *Rakas lapsenlapsi* -täyttökirjaa, jonka sivuille voi koota kolmen sukupolven yhteisen tarinan. Arvo 28 euroa.
- 10 kpl Väestöliiton *Isovanhemmuus* -kirjaa sen valmistuttua kesällä 2009.

Kirjoita ja voit nopea kamera tai hieno kirja!

Liite 2. Aineiston analyysin eteneminen

Kirjoittaja A:n aineiston analyysi

Esimerkki 1

Merkityksen sisältävien yksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle. Alkuperäinen aineisto on kirjoitettu normaalifontilla ja kyseessä olevasta merkitysyksiköstä mielikuvatasolla tehty muunnos on kuvattu kursiivilla.

Olen 74-vuotias mummu. Minulla on kolme lasta (yksi tyttö ja kaksi poikaa) ja yhdeksän lastenlasta, joista osa on jo aikuisia.
Hän on 74-vuotias. Hänellä on kolme lasta ja yhdeksän lastenlasta.

Tyttären lapsiin meillä mieheni kanssa on ollut aina hyvät välit. He asuvat lähellä ja tapaamme usein.
Lähellä asuvan tyttären lapsiin heillä on hyvät välit. He tapaavat usein.

Vanhemmalle pojalle syntyi 1990-luvun alkupuolella ensimmäinen lapsi, joka oli tyttö. Kävin tyttäreni kanssa pientä vauvaa syntymän jälkeen katsomassa. Istuimme bussissa monta sataa kilometriä, sillä poikani oli muuttanut työn perässä pohjoiseen. Reilun kuu-kauden kulluttua teimme saman reissun omalla autolla vauvan ristiäisiin.
Vanhemmalle pojalle syntyi tyttö. Hän matkusti bussilla satoja kilometrejä vauvaa katsomaan.

Meitä harmitti, kun poika asui niin kaukana. Pitkän matkan takia nähtiin harvoin ja pelkäsin, että pikkuinen tyttö jää meille isovanhemmille vieraaksi. Onneksi poikamme kävi välillä tyttöä meille näyttämässä.
Pitkä välimatka vaikutti tapaamisten tiheyteen. Hän pelkäsi lapsenlapsen jäävän vieraaksi. Poika vieraili tyttärensä kanssa.

Yhteyttä yritimme pitää myös puhelimella, mutta jossain vaiheessa alkoi tuntua siltä, että aina onnistuin soittamaan väärään aikaan.
Hän koki soittavansa aina väärään aikaan.

Tyttö oli vielä aika pieni, kun menin heillä käymään. Tyttö kiipeili sylissä ja minä kutitin kielellä häntä korvan takaa ja tyttöä nauratti. Miniä ei kuitenkaan pitänyt asiasta ja alkoi syyttää minua inestistä. Hän julisti kovaan ääneen, että hänen mielestään lasta saa suukotella vain lapsen äiti, ei edes isä, heillä päin on sellainen tapa. Lopuksi hän vielä letkautti, että vain eläimet nuolee poikasiaan.
Miniä syytti mummua inestistä, kun tämä kutitti lasta kielellä korvan takaa. Miniän mielestä lasta saa suukotella ainoastaan äiti. Miniä vertasi anoppiaan eläimeen.

Esimerkki 2

Merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tehtyjen muunnosten sijoittaminen tutkimusaineistoa jäsentäviin sisältöalueisiin. Merkityksen sisältävät yksilöt on jälleen kirjoitettu normaalifontilla, muunnos kursiivilla.

Sisältöalue isovanhempien elämäntilanteen faktuaaliset tekijät

Olen 74-vuotias mummu. Minulla on mieheni kanssa kolme lasta (yksi tyttö ja kaksi poikaa) ja yhdeksän lastenlasta, joista osa on jo aikuisia./Nyt minusta on tullut jo yhden lapsen isomummu.

Hän on 74-vuotias. Hänellä on miehensä kanssa kolme lasta ja yhdeksän lastenlasta. Hänestä on tullut myös yhden lapsen isomummu.

Sisältöalue isovanhempien elämäntilanne ennen välirikkoa

Tyttären lapsiin meillä mieheni kanssa on ollut aina hyvät välit. He asuvat lähellä ja tapaamme usein. / Vanhemmalle pojalle syntyi 1990-luvun alkupuolella ensimmäinen lapsi, joka oli tyttö. Kävin tyttärentäni kanssa pientä vauvaa syntymän jälkeen katsomassa. Istuimme bussissa monta sataa kilometriä, sillä poikani oli muuttanut työn perässä pohjoiseen. / Meitä harmitti, kun poika asui niin kaukana. Pitkän matkan takia nähtiin harvoin ja pelkäsin, että pikkuinen tyttö jää meille isovanhemmille vieraaksi. Onneksi poikamme kävi välillä tyttöä meille näyttämässä. Yhteyttä yritimme pitää myös puhelimitse, mutta jossain vaiheessa alkoi tuntua siltä, että aina onnistuin soittamaan väärään aikaan.

Lähellä asuvan tyttären lapsiin heillä on hyvät välit ja he tapaavat usein. Vanhemmalle pojalle syntyi tyttö. Hän matkusti bussilla satoja kilometrejä vauvoa katsomaan. Pitkä välimatka vaikutti tapaamisten tiheyteen. Hän pelkäsi lapsenlapsen jäävän vieraaksi. Poika kävi vierailulla välillä tyttärensä kanssa. Hän koki soittavansa aina väärään aikaan.

Sisältöalue käännekohta

Tyttö oli vielä aika pieni, kun menin heillä käymään. Tyttö kiipeili sylissä ja minä kutitin kielellä häntä korvan takaa ja tyttöä nauratti. Miniä ei kuitenkaan pitänyt asiasta ja alkoi syyttää minua inestistä. Hän julisti kovaan ääneen, että hänen mielestään lasta saa suukotella vain lapsen äiti, ei edes isä, heillä päin on sellainen tapa. Lopuksi hän vielä letkautti, että vain eläimet nuolee poikasiaan. / Kului jonkun aikaa ja poikani otti eron vaihastaan. Tytön huoltajuudesta riideltiin kahdessa eri oikeusasteessa ja minäkin jouduin sinne kuultavaksi. Se oli raskasta aikaa. Ensin oikeus päätti, että tyttö asuu isän luona ja äiti valittiin asiasta. Seuraava oikeus päätti asian toisin päin. Heille määrättiin yhteishuoltajuus, mutta tyttö jäi äitinsä luo asumaan.

Miniä syytti mummua inestistä, kun tämä kutitti lasta kielellä korvan takaa. Miniän mielestä lasta saa suukotella ainoastaan äiti. Miniä vertasi anoppiaan eläimeen. Jonkin ajan kuluttua hänen poikansa erosi. Huoltajuuskiistaa ratkottiin kahdessa oikeusasteessa. Mummukin joutui kuultavaksi. Oikeus määräsi vanhemmille yhteishuoltajuuden ja lapsen asumaan äitinsä kanssa.

Sisältöalue isovanhempien ja lastenlasten vanhempien vuorovaikutus

Se tarkoitti sitä, että emme saaneet pitää lapsenlapsen yhteyttä muuten kuin lapsen isän kautta. Ja niitä isän ja lapsen tapaamisiakin tytön äiti yritti hankaloittaa ja mustamaalata tytölle isänpuoleista sukua. Me emme saaneet soittaa tytölle emmekä lähettää kirjeitä tai kortteja tai lahjoja.

He saivat pitää yhteyttä lapsenlapsen vain poikansa, lapsen isän kautta. He eivät saaneet soittaa tai lähettää postia lapsenlapselle tämän asuessa äitinsä luona. Äiti hankaloitti tytön ja isän tapaamisia ja mustamaalasi isän sukulaisia lapselle.

Sisältöalue isovanhempien elämäntilanne välirikon jälkeen

Ainoa isän puoleinen sukulainen, johon tytön äiti joutui vähän pakosta olemaan yhteydessä, oli tyttärentäni, joka on lapsenlapseni kummitäti. Tyttärentäni oli aikuiseen käyttäytymiseen vedoten pyytänyt, että tämä antaisi kummitytön tulla käymään heillä, sillä parasta mitä lapsenlapseni tiesi, oli päästä kylään serkkutyttöjen luokse. Noilla joka kesä viikon kestäneillä vierailuilla tyttärentäni perhe käytti pientä tyttöä myös meillä. Syliin en uskaltanut häntä koskaan ottaa, enkä kysellä mitään henkilökohtaisia asioita, ettei pienelle tytölle tulisi kotona vaikeuksia mummun tenttaamisesta. Onneksi sentään mummun leipomat herkut kelpasivat.

Hänen tyttärensä oli aikuiseen käytökseen ja lapsen mielihaluun vedoten saanut kummitytön joka kesä viikoksi vieraakseen. Tytär käytti kummityttöään myös mummua tapaamassa. Hän ei koskaan uskaltanut ottaa lapsenlasta syliin eikä jutella henkilökohtaisista asioista, ettei lapselle tulisi sen vuoksi vaikeuksia kotona. Häntä ilahdutti, että lapsenlapsi piti hänen tekemistään herkuista.

Sisältöalue oma elämä ja minuus

Minä olin kamalan järkyttynyt inestisytyksestä. Olen lapsesta asti ollut hoitamassa vieraiden lapsia ja myöhemmin toiminut vielä vuosia perhepäivähoitajana. Lähdin talosta itkien pois odottamaan linja-autoa kotiin. En ole pystynyt tätä solvausta vieläkään unohtamaan vaikka siitä on kulunut jo parikymmentä vuotta aikaa. / Näillä kokemuksilla on ollut vaikutusta myös isovanhemmuuteen. Tämän yhden lapsen kohdalla minulla ei ole oikeastaan ollut kunnolla mitään isovanhemman roolia ja hänen sisarpuoliinsakin suhde on jäänyt etäiseksi, samoin nuoremman pojan lapsiin.

Inestisytyös järkytti häntä, sillä hän oli koko elämänsä ajan hoitanut pieniä lapsia. Hän poistui vierailulta itkien. Kahdessakymmenessä vuodessa hän ei ole pystynyt unohtamaan inestisytytystä. Hänen mielestään kaikilla tapahtuneilla asioilla on ollut vaikutusta isovanhemmuuteen. Hän kokee, että pojan tyttären kohdalla hänellä ei ole ollut mahdollisuutta toimia oikeana isovanhempnana, vaikka olisi halunnutkin. Myös tämän sisarpuoliin ja nuoremman pojan lapsiin hänen suhteensa on näiden tapahtumien vuoksi jäänyt etäiseksi.

Sisältöalue sosiaaliset suhteet

Poikani on joutunut käymään kovaa koulua entisen vaimonsa vuoksi. Pojan kanssa meillä on välit säilyneet hyvinä mutta hänen entiseen vaimoon minulla ei ole mitään välejä. / Kaikki hänen syytökset inestistä ja meidän mustamaalaamiset tytölle on tehnyt minusta aran. Nykyisin olen hyvin etäinen miniöideni suhteen, soitan vaan kun on asiaa ja käymiset sovitaan aina etukäteen. Varon myös antamasta mitään elämän ohjeita kenellekään. / Varmasti kukaan ei osaa kuvitella, miten pahalta se tuntuu, kun yksi osa isovanhemmuutta viedään aivan ilman omaa syytä pois.

Hänellä on säilynyt hyvät välit poikansa kanssa, mutta entiseen miniään ei ole mitään suhteita. Tämän inestisytykset ja mustamaalaamiset ovat tehneet hänestä aran. Hänellä on nykyisin etäiset suhteet miniöhinsä. Hän soittaa vain asiasta ja sopii aina etukäteen käynneistä. Hän varoo myös puuttumasta toisten elämään. Hänen mielestään kukaan ei osaa kuvitella, kuinka pahalta tuntuu, kun osa isovanhemmuutta viedään syyttä pois.

Esimerkki 3

Kirjoittaja A:n yksilökohtainen merkitysverkosto

Hän on 74-vuotias. Hänellä on miehensä kanssa kolme lasta ja yhdeksän lastenlasta. Hänestä on tullut myös yhden lapsen isomummu. Hän kokee hienona asiana, että on saanut nähdä vielä seuraavankin sukupolven syntymän.

Lähellä asuvan tyttären lapsiin heillä on hyvät välit ja he tapaavat usein. Kun vanhemmalle pojalle syntyi tyttö, hän matkusti bussilla satoja kilometrejä vauvaa katsomaan. Pitkä välimatka vaikutti tapaamisten tiheyteen ja hän pelkäsi lapsenlapsen jäävän vieraaksi. Poika kävi vierailulla välillä tyttärensä kanssa. Hän koki soittavansa aina väärään aikaan.

Miniä syytti mummua inestistä, kun tämä kutitti lasta kielellä korvan takaa. Miniän mielestä lasta saa suukotella ainoastaan äiti. Miniä vertasi anoppiaan eläimeen. Jonkin ajan kuluttua hänen poikansa erosi. Huoltajuuskiistaa ratkottiin kahdessa oikeusasteessa. Mummukin joutui kuultavaksi. Oikeus määräsi vanhemmille yhteishuoltajuuden ja lapsen asumaan äitinsä kanssa.

He saivat pitää yhteyttä lapsenlapsen vain poikansa, lapsen isän kautta. He eivät saaneet soittaa tai lähettää postia lapsenlapselleen, tämän asuessa äitinsä luona. Äiti hankaloitti tytön ja isän tapaamisia ja mustamaalasi isän sukulaisia lapselle.

Hänen tyttärensä oli aikuiseen käytökseen ja lapsen mielihaluun vedoten saanut kummitytön joka kesä viikoksi vieraakseen. Tytär käytti kummityttöään myös mummua tapaamassa. Hän ei koskaan uskaltanut ottaa lapsenlasta syliin eikä jutella henkilökohtaisista asioista, ettei lapselle tulisi sen vuoksi vaikeuksia kotona. Häntä ilahdutti, että lapsenlapsi piti hänen tekemistään herkuista. Häntä ei eron jälkeen ole kutsuttu lapsenlapsen juhliin. Kutsumatta hän ei ole uskaltanut mennä, ettei vain pilaisi lapsenlapsen juhliä. Tyttären välityksellä hän muisti lapsenlasta rippipäivänä. Lapsen isältä evättiin kutsu rippikahveille uuden vaimon mukanaolon takia. Hän lähetti tyttären pakettien mukana salaa lahjoja lapsenlapselle. Hän arveli, että miniä olisi palauttanut hänen itsensä lähettämät paketit. Hänestä oli ikävää, kun lapsenlapsi ei saanut soittaa hänelle. Kuulumisia hän sai aluksi tyttärensä välityksellä. Myöhemmin isä osti lapselle oman kännykän ja maksoi siitä laskut. Sen jälkeen hän sai joskus puheluita lapsenlapseltaan.

Inestisytyös järkytti häntä, sillä hän oli koko elämänsä ajan hoitanut pieniä lapsia. Hän poistui vierailulta itkien. Kahdessakymmenessä vuodessa hän ei ole pystynyt unohtamaan inestisytytystä. Hänen mielestään kaikilla tapahtuneilla asioilla on ollut vaikutusta isovanhemmuuteen. Hän kokee, että pojan tyttären kohdalla hänellä ei ole ol-

lut mahdollisuutta toimia oikeana isovanhempiana, vaikka olisi halunnutkin. Hän on vihainen ja katkera, ettei ole saanut olla oikea mummu lapsenlapselleen. Myös tämän sisarpuoliin ja nuoremman pojan lapsiin hänen suhteensa on näiden tapahtumien vuoksi jäänyt etäiseksi. Inestisyys traumaatisoi häntä niin, ettei hän uskalla pyytää kenenkään pientä lasta syliinsä.

Hänellä on säilynyt hyvät välit poikansa kanssa, mutta entiseen miniään ei ole mitään suhteita. Tämän inestisyys ja mustamaalaamiset ovat tehneet hänestä aran. Hänellä on nykyisin etäiset suhteet miniöihinsä. Hän soittaa vain asiasta ja sopii aina etukäteen käynneistä. Hän varoo myös puuttumasta toisten elämään. Hänen mielestään kukaan ei osaa kuvitella, kuinka pahalta tuntuu, kun osa isovanhemmista viedään syyttä pois.

Esimerkki 4

Merkityssuhteiden muunnokset yksilölliseltä tasolta yleiselle tasolle. Kursivoitu teksti kuvaa yleisen tason muunnosta, merkityssuhde-ehdotelmaa.

Inestisyys järkytti häntä, sillä hän oli koko elämänsä ajan hoitanut pieniä lapsia. Hän poistui vierailulta itkien.

Inestisyyskohteen kohteeksi joutuminen koetaan järkyttäväksi asiaksi, kun koko elämän ajan on hoidettu pieniä lapsia. (=merkityssuhde-ehdotelma)

Kahdessakymmenessä vuodessa hän ei ole pystynyt unohtamaan inestisyystä.

Inestisyystä ei pystytä unohtamaan.

Hänen mielestään kaikilla tapahtuneilla asioilla on ollut vaikutusta isovanhemmukseen.

Koetaan, että kaikilla tapahtuneilla asioilla on vaikutusta isovanhemmukseen.

Hän kokee, että pojan tyttären kohdalla hänellä ei ole ollut mahdollisuutta toimia oikeana isovanhempiana, vaikka olisi halunnutkin.

Koetaan, että tämän lapsenlapsen kohdalla ei ole halusta huolimatta mahdollisuutta toimia oikeana isovanhempiana.

Hän on vihainen ja katkera, ettei ole saanut olla oikea mummu lapsenlapselleen. Myös tämän sisarpuoliin ja nuoremman pojan lapsiin hänen suhteensa on näiden tapahtumien vuoksi jäänyt etäiseksi.

Koetaan vihaa ja katkeruutta isovanhemmuden rajoittamisesta. Suhde nuorempiin lastenlapsiin jää etäiseksi.

Esimerkki 5

Sisältöalue-ehdotelmien muotoutuminen

Elämäntilanne ennen isovanhemmuden kieltämistä

Lähellä asuvan tyttären lapsiin on hyvät välit. Vastasyntyntä lapsenlasta käydään katsomassa satojen kilometrien päässä. Pitkän välimatkan vuoksi lapsenlapsen pelätään jäävän vieraaksi. Lapsenlapsi käy isänsä kanssa välillä vierailulla. Isoäiti kokee soittavansa aina väärään aikaan.

Isovanhemmuuden käännekohta

Isoäitiä syytetään inestistä. Miniän mielestä lasta saa suukotella vain lapsen äiti. Isoäidin toimintaa verrataan eläimen käytökseen. Lapsenlapsen huoltajuuskiistaa ratkotaan kahdessa oikeusasteessa. Isoäitikin joutuu kuultavaksi. Lapsenlapsi määrätään yhteishuoltoon ja asumaan äitinsä luo. Lapsenlapsen saadaan olla yhteydessä ainoastaan lapsen isän kautta. Kaikki yhteydenpito äidin kautta kielletään.

Arjen kokeminen

Lapsen isän sukua mustamaalataan. Lapsenlasta ei uskalleta ottaa syliin eikä puhua henkilökohtaisista asioista, ettei tälle tule vaikeuksia kotona. Leivonnaisten maistuminen lapsenlapselle merkitsee isoäidille paljon. Lapsenlapsen juhliin ei enää kutsuta ja kutsumatta meneminen pilaa juhlat. Pelätään pakettien palauttamista. Lahjat menevät perille tyttären pakettien mukana. Lapsenlapsen soittamiskielto koetaan ikävänä. Lapsenlapsen saama matkapuhelin mahdollistaa puhelut isoäidille.

Elämäntilanne isovanhemmuuden kieltämisen jälkeen

Insestisyytöksen kohteeksi joutuminen koetaan järkyttäväksi asiaksi, kun koko elämän ajan on hoidettu pieniä lapsia. Insestisyytöstä ei pystytä unohtamaan. Koetaan, että kaikilla tapahtuneilla asioilla on vaikutusta isovanhemmuuteen. Koetaan, että tämän lapsenlapsen kohdalla ei ole halusta huolimatta mahdollisuutta toimia oikeana isovanhempänä. Koetaan vihaa ja katkeruutta isovanhemmuuden rajoittamisesta. Suhde nuorempiin lastenlapsiin jää etäiseksi. Insestisyytös traumatisoi. Koetaan, että pientä lasta ei uskalleta pyytää syliin. Insestisyytökset ja mustamaalaaminen vaikuttavat isovanhemman käytökseen myös myöhemmin. Miniät jäävät etäisiksi ja varotaan nuoren polven elämään sekaantumista. Isovanhemman kokemuksia kielletystä isovanhemmuudesta ei osata kuvitella. Isoäidillä on myös yksi lapsenlapsenlapsi. Lapsenlapsenlapsen syntyminen on hieno asia.

Esimerkki 6

Kirjoittaja A:n ehdotelma yleiseksi merkitysverkostoksi

Lapsenlapsen syntyminen on isovanhemmalle aina merkittävä kokemus. Pitkän välimatkan takia pelätään kaukana asuvan lapsenlapsen jäävän vieraammaksi kuin lähellä asuvat lapsenlapset.

Isovanhemman yhteydenpito alkaa vaikuttaa ei-toivotulta. Isovanhempaa syyllistetään ääneen käytöksestä, joka ei välttämättä ole totta. Yhteishuolto ja lapsenlapsen asuminen äidin luona merkitsee yhteydenpidon mahdollisuuksien vähenemistä isän puoleiselle suvulle, sillä kaikki yhteydenpito lapsenlapsen äidin kautta on kiellettyä.

Isän puoleista sukua mustamaalataan. Tavatessa lapsenlasta ei enää uskalleta pitää sylissä toisten lastenlasten tavoin eikä kysellä tämän arkisista asioista lapselle koituvien seurausten pelossa. Kutsut lapsenlapsen juhliin loppuvat. Lahjoja lähetetään toisten pakettien mukana palautusta peläten. Lapsenlapsen soittamiskielto koetaan ikävänä. Pienet asiat, kuten isovanhemman leivonnaisen maistuminen lapsenlapselle, korostuvat. Lapsen kasvoitua isän maksama puhelinliittymä mahdollistaa puhelut isovanhemmalle.

Valheelliset syytökset loukkaavat ja järkyttävät vielä vuosikymmenten kuluttua eikä niitä pystytä unohtamaan. Koetaan vihaa ja katkeruutta isovanhemmuuden rajoittamisesta. Kaikilla tapahtuneilla asioilla on ollut vaikutusta isovanhemmuuteen. Myöhemmin syntyneisiin lapsenlapsiin isovanhemman suhde jää etäiseksi. Koettujen syytösten vuoksi pieniä lapsia ei uskalleta pyytää syliin ja suhteet miniöihin jäävät etäisiksi. Varotaan sekaantumasta nuoren polven elämään. Koetaan, etteivät muut ihmiset osaa kuvitella millaista on elää isovanhempänä, jolta on osa isovanhemmuutta kielletty.